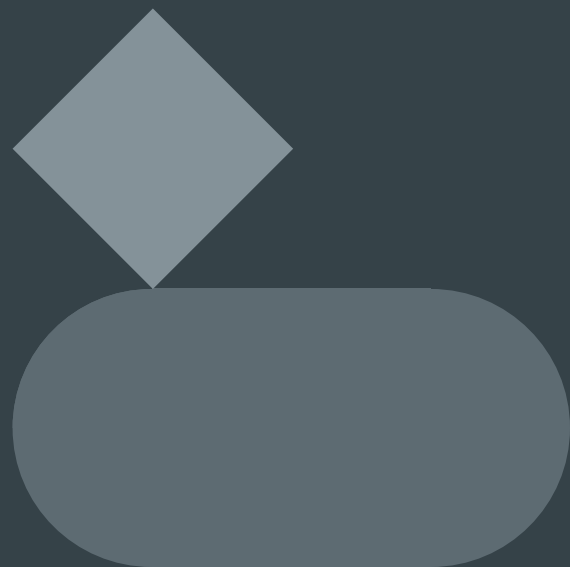

Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema

Architektūros sritis

Ekspertinio vertinimo ataskaita

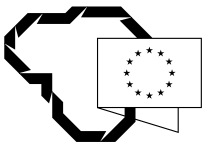

Ši santrauka yra tyrimo *Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Architektūros sritis*, vykdomo siekiant sukurti Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemą (SAMS), dalis.

Parengė prof. Algis Vyšniūnas

Santrauka parengta vykdant projektą „Kultūrinės plėtros projektų ir procesų valdymo, stebėsenos ir analizės sistemos sukūrimas ir išbandymas“.

Projektas bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0033).

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos kultūros tarybai priklauso autorių turtinės teisės atgaminti bet kokia forma ar būdu, išleisti ir viešai skelbti (visą ar dalimis), įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais, tyrimą ir visas pateiktas rekomendacijas. Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

Turinys

Ataskaita	4
Įvadas.....	5
Problemos aktualumas.....	7
Įvardijimo problema arba kodėl reikalingas aksiologinis konsensusas.....	16
Studijos rengimo kontekstas.....	19
Architektūros paradigmos ir jų sąveika.....	21
Literatūra ir šaltiniai.....	27
Terminai ir sampratos.....	31
Metodiniai principai.....	34
Proceso savybės ir rezultato kokybė.	
Oksimoroninis chaosas arba nekonvencinis socialumas.....	35
Šiuolaikiškumas, socialumas ir bendruomeniškumas.....	37
Socialumas ir politikavimas arba kaip keičiasi žanrai ir kompetencijos.....	40
Kultūrinė tradicija ir architektūros politika.....	54
Disciplinos matrica.....	57
Procesas.....	61
Projektas ir instrumentarijus.....	68
Preliminarus architektūros srities rodiklių sąrašas.....	69
Išvados.....	71
Rekomendacijos.....	79
Santrauka	81
Architektūros srities apibrėžimas.....	81
Architektūros srities veiklų sąrašas.....	86
Architektūros srities produktų ir paslaugų sąrašas.....	93
Architektūros srities raidos apibrėžimas.....	94
Architektūros srities projekto apibrėžimas.....	95
Architektūros srities raidos vertinimo kriterijai.....	96
Kriterijų aprašai. Principai, veikla, kūryba.....	97
Kriterijų nustatymo principai.....	99
Architektūros srities raidos vertinimo kriterijai.....	100
Architektūros srities raidos rodikliai.....	103
Architektūros srities projekto vertinimo kriterijai.....	104
Architektūros srities projekto rodikliai.....	105

Ataskaita

Niekur ir niekada netrūksta diletantų, bet normaliose sąlygose jie nesudaro problemos: jie reiškiasi savo šeimyninėje aplinkoje, niekam nekenkdami. Tačiau tada, kai ima iš šeimyninės aplinkos veržtis į viešumą, iš gerbiamų mėgėjų jie virsta piktais kenkėjais. Šitokių apraiškų su kaupu ima rodytis jau ir mūsų, kai veržlūs diletantai, uoliai reikšdamiesi jiems be atodairos suteikiamose spaudos skiltyse, visuomenės akyse darosi autoritetais. Neišvengiamai dėl to visuomenėje vyksta dezorientacija, kuria naudojasi grafomanai ir teplomanai, sumaišydami visa vienan katilan, sudarydami gyvo kultūrinio gyvenimo iliuziją, kai iš tiesų turime reikalo ne su tikra gyvybe, o tik su reklamos muge. [...]

Kiekvienas mūsų kultūrinis laimėjimas turi visus mus lygiai džiuginti ir susilaukti dėmesio visoje spaudoje. Kas yra laimėta, yra laimėta lygiai visiems... Partiniai motyvai neprivalo mums nustelbti lietuviškos sąžinės. [...]

Tikra kritika iš tiesų yra analizė, o ne įspūdžių pasakojimas, ne pasipiktinęs niekinimas ir ne įkyrus reklamavimas. Ši kritikos prasmė turi būti atstatyta mūsų spaudoje. Kritikos uždavinys yra atsakingas ir reikalaujantis atitinkamos kompetencijos. Jo negalima patikėti mėgėjams, kaip nepatikime savo sveikatos tiems, kurie neišmano medicinos. Visų laikraščių redakcijos turėtų jausti pareigą pasitelkti atsakingą ir kompetentingą literatūros, dailės muzikos ar teatro kūrinių kritikų, o ne versis atsitiktinai gautais rašiniais.

Iš manifesto „Pasipriešinkime kultūriniam nuosmukiui“, kurį 1958-aisiais pasirašė 60 išėivijos menininkų ir mokslininkų: K. Bradūnas, A. Galdikas, M. Gimbutienė, J. Girnius, M. Katiliškis, V. Kavolis, H. Nagys, A. Nyka-Niliūnas, H. Radauskas, A. Škėma, T. Valius ir kiti.

Įvadas

Ši studija parengta pagal sutartį su Lietuvos kultūros taryba, prieš tai pateikus paraišką dalyvauti supaprastintame mažos vertės pirkime apklausos būdu **ekspertinių architektūros srities kokybės rodiklių nustatymo paslaugoms** įsigyti.

Pirkimo objektas – **architektūros srities plėtros** kultūriniuose, socialiniuose, švietimo, ekonominiuose kontekstuose bei laike apibrėžtų **kryptingos veiklos priemonių visumos**, kurios tikslas – suteikti kultūros paslaugą arba sukurti kultūros produktą, skirtą visuomenės kultūriniam, meniniam ir švietėjiškiems poreikiams bei kūrėjo ir organizacijų kūrybinėms iniciatyvoms įgyvendinti, **kokybės identifikavimo ir vertinimo paslaugos** (toliau – Paslaugos).

Kultūrinės plėtros procesas (toliau – Procesas) – konkrečios meno srities plėtra meno, kultūros, socialiniuose, švietimo, ekonomikos kontekstuose.

Kultūrinės plėtros projektas (toliau – Projektas) – laike apibrėžta kryptingos veiklos priemonių visuma, kurios tikslas – suteikti kultūros paslaugą arba sukurti kultūros ar meno produktą, skirtą visuomenės kultūriniam, meniniam ir švietėjiškiems poreikiams bei kūrėjo ir organizacijų kūrybinėms iniciatyvoms įgyvendinti.

Pirkimo tikslas – apibrėžti architektūros srities Procesą ir Projektą; sudaryti jų kokybę vertinančių kriterijų sąrašą (toliau – Kriterijų sąrašas); sudaryti jų kokybę vertinančių kriterijų aprašus (toliau – Kriterijų aprašas); sudaryti jų rezultatus identifikuojančių rodiklių sąrašą (toliau – Rodiklių sąrašas); sudaryti jų rezultatus identifikuojančių rodiklių aprašus (toliau – Rodiklių aprašas).

Pirkimo uždaviniai – pagal suderintas apimtis parengti ARCHITEKTŪROS srities **apibrėžimą** ir ARCHITEKTŪROS srities **Proceso aprašymą** (kultūros ir meno kontekste; socialiniuose, politiniuose, ekonominiuose kontekstuose; kituose su literatūros sritimi susijusiuose kontekstuose). Techninėje specifikacijoje nurodyta, kad taip pat reikia:

- **išskirti** ARCHITEKTŪROS srities **veiklas** ir pateikti jų aprašymus; išskirti ARCHITEKTŪROS srities veiklomis sukuriamus **produktus** ir pateikti jų aprašymus;
- **įvertinti** ARCHITEKTŪROS srities **Procesą ir Projektą** profesionaliosios ARCHITEKTŪROS srities kūrybos (profesionalių kūrėjų, teoretikų, auditorijos ir kita) atžvilgiu; mėgėjų kūrybos (kūrėjų, auditorijos ir kita) atžvilgiu; poveikio kitoms sritims (aplinkai, ekonomikai, socialinei ir kitoms sritims) atžvilgiu.
- **nurodyti**: prieinamų literatūros srities duomenų aibę ir jų šaltinius; ARCHITEKTŪROS srities Proceso ir Projekto duomenų analizės metodus; ARCHITEKTŪROS srities Proceso ir Projekto kokybę identifikuojančius kriterijus ir jų aprašus bei nustatymo principus; ARCHITEKTŪROS srities Procesą ir Projektą identifikuojančius rodiklius ir jų aprašus bei nustatymo principus.

- **susisteminti** pateikiamą informaciją į vientisus dokumentus:
 - a) architektūros srities apibrėžimą;
 - b) architektūros srities Proceso ir Projekto aprašymus;
 - c) parengti kriterijų sąrašą ir kriterijų aprašą;
 - d) parengti rodiklių sąrašą ir rodiklių aprašą.

Pagal LKT sumanymą analogiškas studijas / metodinius nurodymus rengia dar trys ekspertai. Po to specialioje darbo grupėje¹ turėtų būti parengtas bendras dokumentas. Techninėje specifikacijoje nekalbama apie dokumento pobūdį (teisinį statusą) ir kam jis bus naudojamas. Ar tai bus rekomendacija, kuri padės objektyviau spręsti kultūros ir meno projektų finansavimo klausimus², ar dar kas nors, neaišku. Taip pat neaišku, kokie yra kokybiško dokumento požymiai ir kam jis bus naudojamas.

Galimi galutinio rezultato variantai: 1) **Bendras panoraminis architektūros lauko vaizdas**. Tai yra įmanoma, jeigu visi architektūros lauko dalyviai (LAS, LAR, LR LKT, LR LAMT) sutaria dėl bendrų definicijų, sampratų, terminų, vertinimo kriterijų ir t. t. Tada yra galimybė, kad LKT finansuojami projektai bus tikrai iš architektūros srities, t. y. atitinkantys profesinio standarto ir Architektūros įstatymo sampratas. 2) **Lokalus LKT dokumentas**, kurio tikslas legitimuoti esamą paraiškų / projektų finansavimo sistemą, t. y. LKT finansuojami projektai iš įvairių kitų sričių (tarpdisciplininio meno, medijų/komunikacinių ir t. t.) gali būti pristatomi architektūros srityje. Tai reiškia, kad šalia rimtų architektūros projektų gali būti legitimuojamas ir erzacas³. Jeigu tikrai norima išsiaiškinti realią situaciją, t. y. suprasti kokie procesai vyksta architektūros srityje ir kokios kompetencijos „braidžioja“ po šitą lauką, neišvengiamai teks atsakyti į kelis klausimus:

1. Techninėje specifikacijoje nenurodytas reikalavimas prisilaikyti LR architektūros įstatymo nuostatų ir reaguoti į LAR patvirtintą profesinį architektūros standartą. Ar tai reiškia, kad kalbama apie **kažkokią alternatyvios (nekonvencinės) architektūros sampratą**?
2. Apie kokią architektūros sampratą kalbama Lietuvos architektūros meno taryboje (LAMT prie LR kultūros ministerijos)? Kaip sąveikauja LAS, LAR ir LAMT⁴? Kas yra architektūros menas – legitimuotas **architektūros kūrybinio proceso rezultatas, ar tai yra veikla, nesusijusi su profesija**?
3. Kaip diskutuoti apie architektūrą su žmonėmis, kurie kalba apie „architektūrą be architektūros“, „tylos architektūrą“, „nekonvencionalią architektūrą“, „architektą be architektūros“ ir t. t. ? Ar tokia diskusija įmanoma iš viso?
4. Kaip vertinti žmonių (istorikų, dailėtyrininkų, menotylininkų, kultūrologų, kuratorių ir t. t.), neturinčių architektūrinio išsilavinimo, nuomonę apie architektūrą?

1 Kokia ta darbo grupė, kas jai vadovaus ir pagal kokį reglamentą ji dirbs – neaišku.

2 Kultūros tarybos paraiškų vertinimo architektūros srityje klausimai yra aktualūs, nes daugeliui architektų kyla klausimų dėl kai kurių pasirinkimų, prioritetų. Taip pat nekelia pasitikėjimo tų pačių asmenų dalyvavimas LKT ekspertų veikloje bei jų paraiškų dosnus finansavimas.

3 **Erzacas** prastesnis geresnio daikto pakaitalas, surogas. Šis terminas plačiai naudojamas kultūrinėje diskusijoje. Pvz., Lietuvoje pirmas jį panaudojo A. Gaižutis savo knygoje „Kultūros vertybės ir erzacai“. Vilnius „academia“ 1993

4 LAS – Lietuvos architektų sąjunga, LAR – Lietuvos architektų rūmai, LAMT – Lietuvos architektūros meno taryba.

5. Kaip vertinti visuomenės dalyvavimą architektūros kūrimo procese, t. y. kur turi baigtis visuomeninių aktyvistų veikla ir prasidėti profesionalų atsakomybė?
6. Kokie sisteminiai ryšiai tarp kultūrinių industrijų, kūrybinių industrijų, tarpdisciplininio meno ir architektūros sričių?
7. Ar įmanoma kalbėti apie architektūrą, ignoruojant kultūrinę tradiciją (V. Kavolio terminas) be jokios disciplininės perspektyvos (disciplinos matricos) ar konceptualios analizės?
8. Ar teisinga prielaida, kad architektūros mokyklos tinkamai parengia architektus? Kaip pasikeitė architektų ugdymo procesas, panaikinus kelių pakopų studijų (bakalauras, magistras) modelį ir perėjus prie vientisųjų studijų koncepcijos? Kaip vertinti architektūros mokyklų absolventus, jeigu studijų procesas yra nekontroliuojamas, nes yra kažkur tarp „profesijos“ ir „išsilavinimo“. Formali SKVC priežiūra esmės nekeičia, nes studijų programų turinio dalykus sprendžia pačios mokyklos.

Atsakymų į šiuos klausimus (ne)buvimas ir bus indikatorius, ko gi iš tikrųjų nori Lietuvos kultūros taryba (LKT). Parinkti ekspertai yra labai skirtingi, turi skirtingas architektūros sampratas, kurias lemia skirtinga praktinė patirtis. Akivaizdus ir skirtingas kultūrinės nacionalinės tradicijos supratimas, kuris priklauso nuo bendros kultūrinės orientacijos, susijusios su požiūriu į kultūros procesus Lietuvoje. Tai susiję su skirtinga universitetinio išsilavinimo platforma. Svarbu ir vertybinių prioritetų struktūra bei politinė nuovoka šiuolaikiniame socialiniame-politiniame kontekste. Ko gero, vieningo sutarimo nebus. Nepaisant to, koks būtų darbo rezultatas, visų ekspertų nuomones reikėtų viešinti, išleidžiant atskiru leidiniu.

Problemos aktualumas

Toks darbas turi prasmę, nes architektūros laukas yra itin fragmentuotas, jame veikia neidentifikuotų kompetencijų žmonės (dažnai net neturintys architektūrinio išsilavinimo), o, svarbiausia, tapo nebeaiškus pats architektūros turinys. Tai tapo ypač aktualu, kai LR kultūros ministro įsakymu buvo sukurta Lietuvos architektūros meno taryba (LAMT), o Lietuvos architektų rūmai (LAR) patvirtino Architektūros sektoriaus profesinį standartą⁵.

5 https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Architektura_profesinis-standartas_2019-12-16.pdf?f-bclid=IwAR1jvfGiXck0IEPspdN4FWZSA29oMoXyjmHksCn7hPS2ERlvtW3YgdSR8

Architektūros sektoriaus apibrėžimas

Pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių II skyrius, 5 posk.

Architektūros sektorius	5.1.architektūros veikla (71.11 klasė); 5.2.specializuotą projektavimo veikla (74.10 klasė); 5.3. meninė kūryba (90.03 klasė); 5.4. socialinių ir humanitarinių mokslų mokslinių tyrimų ir taikomoji veikla (72.20 klasė); 5.5. konsultacinė verslo ir kito valdymo veikla (70.22 klasė); 5.6. profesinių narystės organizacijų veikla (94.12).
Architektūros sektoriaus veiklos sritys	6.1. statinių architektūrinių projektų (statinių projektų architektūrinės dalies ir sklypo plano dalies) rengimas ir vadovavimas jų rengimui (tarp jų tvarkybos darbų projektų rengimas ir vadovavimas tvarkybos darbų projektavimui); 6.2. statinių interjerų projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui; 6.3. urbanistinių objektų projektų rengimas (tarp jų viešųjų urbanistinių erdvių projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui), teritorijų planavimas (taip pat ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos ir saugomų teritorijų specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimas) ir vadovavimas teritorijų planavimui; 6.4. kraštovaizdžio objektų (tarp jų želdynų) projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui; 6.5. mokslinė ir pedagoginė veikla , bei socialinių ir humanitarinių mokslų tiriamieji ir taikomieji darbai; 6.6. architektūros ekspertinis vertinimas .

Architektūros sektoriaus profesiniame standarte aprašoma architektų profesinė veikla, bet neapibrėžia kraštovaizdžio specialistų, interjero dizainerių, interjero apipavidalintojų profesinės veiklos, kurią gali įgyvendinti asmenys, neturintys architekto arba atestuoto architekto kvalifikacijos⁶. Tokia formuluotė reiškia, kad keliamas architekto profesinės kompetencijos klausimas. Pagal tokią logiką, daugelis LKT finansuojamų paraiškų / projektų architektūros pozicijoje („visuomeninės kūrybinės dirbtuvės“, „vieno kūrinio“ parodos ir pan.) nėra architektūra, nes juos rengia ne architektai arba juose nėra jokio architektūros turinio.

Iš to kyla natūralus klausimas: Kaip vertinti Lietuvos dalyvavimą 2018 metais tarptautinėje Venecijos architektūros bienalėje?? Atsakymas paprastas: **nieko bendro su architektūra**. Pasiiekta kritinė riba, kurią peržengus, architektūros laukas iš viso nebetenka artikuliuoto kontūro. Todėl reikalingas ne tik aiškumas, susijęs su architekto profesija, bet ir atsakymai į klausimus, susijusius su architektūros srities paraiškų vertinimu, ekspertų parinkimu, bendradarbiavimo su profesine architektų bendruomene ir t. t.

Natūraliai kyla klausimas: kaip paaiškinti situaciją, kad 2018 m. Venecijos architektūros bienalėje Lietuvai atstovauja visai ne architektai (N. ir G. Urbonai), o pristatomas darbas iš viso neturi nieko bendro su architektūra? Kas nutarė, kad „pelkė yra tikslī metafora, apibūdinanti architektūros ir žmonių gyvenamosios erdvės

6 https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2015/08/Architektura_profesinis-standartas_2019-12-16.pdf?fbclid=IwAR1jvfGiXck0IEPspdN4FWZSA29oMoXyjmHksCn7hPS2ERlvtW3YgdSR8

7 Prestižinėje Venecijos architektūros bienalėje, Lietuvos paviljone 2018 metais pristatytas projektas – eksperimentinė laboratorija „Pelkių mokykla“, kur atvežta 15 tonų tikros lietuviškos pelkės. „Pelkės paviljonas siekia atskleisti, kad architektūra nebūtinai griežtai apibrėžia erdvę. Architektūra gali būti ir takus reiškiny, procesas. Renginiai, garsovaizdžiai, aplinkkeliai, intervencijos mieste atskleidžia, kaip pelkės sąvoka rezonuoja tiek su visos planetos krize, tiek su Venecijos miestu kaip modeliu“, – paaiškino G. Urbonas. Lietuvos paviljone pelkė pristatoma kaip pirminė technologijos forma – prisimenant pirmąjį mokslinį tyrimą apie pelkę, kurį dar 1898 m. Aukštumalos pelkėje atliko vokiečių botanikas Carlus Albertas Weberis, ir britų kibernetiko Staffordo Beero 1970-ųjų biokompiuterijos vizijas. Į Veneciją – miestą, pastatytą ant pelkės – buvo nugabenta apie 20 kvadratinį metrų natūralios pelkės iš Šepetos durpyno. Ją instaliuojant Italijoje talkino ir VDU profesorius R. Daubaras. „Pelkių mokykloje“ jau dalyvavo ir kiti VDU mokslininkai: profesorius, filosofas G. Mažeikis pasakojo apie pelkių takus, kūlgrindas, kaip slapтус egzistencinės atminties kelius, dr. A. Malakauskienė rengė seminarus ir kūrybines dirbtuves su šviečiančiais grybais.

<https://sa.lt/lietuvos-patirtys-venecijos-architekturos-bienalėje-su-nomeda-ir-gediminu-urbonais/>

šiuolaikinę situaciją. Nei architektūra, nei erdvė nebeturi konkrečių ribų ir apibrėžimų, visai kaip pelkė, kuri balansuoja tarp vandens ir žemės. Tai yra būdas kalbėti apie ryšius tarp architektūros, paveldo, gamtos, žmonių sukurtų ir natūralių erdvių“.

Kodėl būtent tokia biocenozinė architektūros samprata išėjo į tarptautinę areną, kai kitos šalys propaguoja savo nacionalinę kultūrinę tradiciją, kartu prisilaikydamos architektūros disciplinos matricos? Nejaugi su tokia architektūros samprata sutinka LAS, LAR, architektūros mokyklos, visa architektų bendruomenė? **Kokie ekspertai⁸ nutarė, kad architektūrinio diletanto teiginys „nei architektūra, nei erdvė nebeturi konkrečių ribų ir apibrėžimų“ yra vertas eksponavimo tarptautinėje erdvėje?** Ši akivaizdų nesusipratimą galima iliustruoti konkrečiais pavyzdžiais, nes ši situacija susidaro jau ne pirmą kartą. Yra keli momentai, kurie sukuria iškreiptą vaizdą apie architektūros situaciją Lietuvoje.

Visų pirma, tai yra pasakytina apie Lietuvos architektūros reprezentavimą tarptautinėje erdvėje. Ryškiausias pavyzdys – tarptautinė Venecijos architektūros bienalė, kur Lietuva vienaip ar kitaip dalyvauja nuo 2014 m. Galima džiaugtis faktu, kad Lietuva dalyvauja tokio lygio renginiuose, bet jau kelintą kartą lietuviški fragmentai aiškiai neįsikomponuoja į bendrą architektūros festivalio naratyvą⁹. Esmė tame, kad, nepaisant skirtingų sampratų / temų, kurias užduoda kuratoriai, Venecijos bienalėje visada išlaikomas architektūros disciplinos formatas, tuo tarpu lietuviški fragmentai aiškiai pasiklydę „tarpdisciplininiame transe“. Jeigu daugelis šalių architektūrą supranta kaip nacionalinės kultūros dalį (kultūrinė tradicija), tai **lietuvių kūrėjai reprezentuoja savo asmenines meno sampratas** (dažnai niekuo nepagrįstas), **pasaulėžiūros vertybines nuostatas** (dažnai nebrandžias), **subjektyvius politinių procesų vertinimus** (dažnai diletantiškus) ir **estetines preferencijas** (dažniausiai kraštutinis modernizmas). Šioje vietoje iškyla klausimas – kaip taip atsitinka, kad į aukščiausio lygio tarptautinius renginius siunčiami darbai, kurie, geriausiai atveju, tinka studentiškomis kūrybinėms dirbtuvėms arba studentų idėjų konkursui SIKON?

Preliminari išvada – LKT sistemoje veikiantis projektų ir idėjų atrankos mechanizmas aiškiai negarantuoja kokybiško rezultato. Neaiškiausias dalykas pačioje Venecijos bienalėje lietuviškos parodos koncepcijoje, nes **neaišku kas pristatoma – valstybė ar architektūra?** Jeigu pristatoma valstybė, tada suprantama, kad parodos koncepcija turi būti analogiška EXPO, bet tada parodos autoriai sumaišė auditorijas, nes atėjo ne į tą festivalį. Kaip pristatoma valstybė yra sekantis, gal net dar svarbesnis dalykas, bet tai yra (kaip sakoma) kita istorija.

8 LKT savo sprendimus dėl paraiškų (ne)finansavimo argumentuoja kažkokių anoniminių (pagrindinių) ekspertų išvadomis, kurių niekas nemato. Iš principo teisingą anoniminių ekspertų idėjų kompromituoja vieni ir tų pačių žmonių dalyvavimas projektu/paraiškų ekspertavime, projektų rengime, parodų organizavime, dalyvavimas viešoje informacinėje erdvėje ir t. t.

9 Ypač tai pasimatė 2014 metais, kai pagrindinis Venecijos bienalės kuratorius buvo Rem Koolhaas. Venice Biennale 2014: Fundamentals. Remas Koolhaas pasirinkta tema „Fundamentals/Pagrindai“. Po kelių architektūros bienalių, skirtų šiuolaikinio amžiaus minėjimui, „Fundamentals“ apžvelgia istoriją, bando suprasti, kaip architektūra atsidadė dabartinėje situacijoje. Pagrindinę ekspoziciją sudaro trys tarpusavyje jungiančios parodos: Centrinio paviljono architektūros elementai; Monditalia arsenale; ir absorbuojantis modernumą: 1914–2014 m. Nacionaliniuose paviljonuose. Kartu šios parodos nušviečia architektūros disciplinos praeitį, dabartį ir ateitį.
<https://oma.eu/projects/venice-biennale-2014-fundamentals>

Atlikta LKT finansuotų projektų apžvalga (LAS skyrių kasmetinės parodos, leidiniai, privačių galerijų renginiai, kvalifikacijos kėlimo kursai ir t. t.). Ypatingo dėmesio nusipelnė tarptautinė Venecijos architektūros bienalė ir Lietuvos projektai tame renginyje. Čia išvada neguodžianti, nes **Lietuva aiškiai neturi bendros strategijos / koncepcijos, susijusios su Lietuvos architektūros reprezentacija tarptautinėje erdvėje. Vietoje to turime visuomeninės organizacijos „Architektūros fondas“ ir LKT supratimo ekspozicijų, bet tai tikrai nėra Lietuvos architektūros refleksija.** Tai kas tinka tarptautinei EXPO parodai, tikrai netinka Venecijos architektūros bienalei¹⁰. 2014 metais Estija, Latvija ir Lietuva pirmą kartą dalyvavo tarptautinėje Venecijos architektūros bienalėje bendrame projekte „Baltic States (Estonia, Latvia, Lithuania)“¹¹. Nepaisant to, kad oficialiai deklaruojama bendro Baltijos paviljono idėja, pateikiami Baltijos jūros regiono geografiniai ir geomorfologiniai aspektai, akcentuojama infrastruktūros projekto „Rail BALTICA“ svarba, visos trys Baltijos šalys skirtingai pateikė savo ekspozicijas.

Jeigu Estijos ir Latvijos ekspozicijose galima pamatyti architektūros fragmentų (naujai infrastruktūros projektai ir objektai, unikalūs pastatai, socialiniai projektai ir t. t.), tai Lietuvos ekspozicijos fragmentai buvo parinkti pagal vieniems parodos kuratoriams težinomą logiką ir akivaizdžiai nesusiję su architektūra (suskystintų dujų terminalo laivas „Independence“, Valdovų rūmai, muzikologas V. Landsbergis, Ignalinos atominė elektrinė, dolomito pavyzdžiai, fotografo A. Kunčiaus nuotraukos, dipolis Vilnius-Kaunas, kolūkių gyvenviečių planai, sovietinių gyv. rajonų Lazdynų ir Pašilaičių vaizdeliai ir t. t.). Lietuvos ekspozicijos pagrindinė siužetinė linija sukonstruota iš atskirų politizuotų fragmentų, kurie iš esmės nieko nepasako nei apie dabartį, nei apie praeitį, nei apie ateitį. Tai reiškia, kad turime kažkokį neartikuliuotą naratyvą, kurio koncepcija nesusijusi su architektūra ir kuris labiau tiktų kitokio pobūdžio parodai¹². Lietuvos reprezentavimo tarptautinėje erdvėje klausimai negali būti traktuojami kaip kokio nors parodų / ekspozicijų kuratoriaus saviraiška. Todėl reikia atsakyti į klausimą – **kodėl Lietuvos architektūros reprezentavimo klausimai prestižinėje Venecijos architektūros bienalėje patikimi struktūrai, kuri specializuojasi organizuodama visiškai kitokio formato tarpdisciplininius renginius ir t. t.?** Kodėl svarstant tokius klausimus nedalyvauja LAS, LAR, architektūros mokyklos ir t. t. Lygiai taip pat keistai atrodo ir kiti projektai, kurie pateikiami privačiose architektūros galerijose (jos taip prisistato), bet iš tikrųjų neturi nieko bendro su architektūra.

10 Taip atsitiko todėl, kad painiojami parodų/ekspozicijų dizaino (apipavidalinimo) ir architektūros meno žanrai. Taip pat abejotina pačios parodos koncepcija, nes tikrai keistai atrodo, kai vietoj Lietuvos architektūros pristatoma medžiaga apie Ignalinos atominę elektrinę, suskystintų dujų terminalą „Independence“, Valdovų rūmus, V. Landsbergį ir t. t. Reikėtų atskiros palyginamosios studijos, kad pamatyti realų vaizdą ir esminius skirtumus tarp Baltijos šalių mentaliteto.

11 Ekspozicija buvo surengta mokyklos laiptinėje ir sporto salėje Palasport (Arsenale) Giobatta Gianquinto. Architektūrinio elito renginiai vyko Giardini della Biennale. Tais pačiais metais, tuo pat metu Venecijoje vyko kitas Europos kultūros centro suorganizuotas renginys „Time Space Existence“ (Eventi Collaterali), kuriame dalyvavo lietuvių grupė PUPA (Public Urbanism Public Architecture) su projektu „Collective Garden Revival“. Ekspozicija surengta solidžiuose Pallazo MORA rūmuose.

12 Atskiri Lietuvos eksponatai atrodė kaip „pasiskolinti“ iš sovietinių laikų „liaudies ūkio pasiekimų“ parodos.

Tuo metu, kai Latvija ir Estija Venecijos bienalei 2014 metais pateikė bloką labai rimtų infrastruktūros projektų kartu su architektūriniais terminalų projektais (autobusų ir geležinkelio, uosto ir t. t.), Lietuvos ekspozicijoje rodoma dipolio Vilnius-Kaunas koncepcija, kuri yra ne urbanistinis, o politinis projektas be jokių urbanistinių-struktūrinių elementų¹³.

Tiek estai, tiek latviai skyrė dėmesį sovietinių laikų jaunųjų architektų kūrybai (Maarja Kask ir Ralf Lõoke iš „Salto Architects“, Neeme Kõlm, L. Lapin, Tõnis Vint, Hardijs Ledinš). Lietuvos jaunųjų architektų veikla sovietinės okupacijos metais lieka kažkur šone, nors architektų Č. Šliažo, A. Kančo, E. Miliūno, L. Merkinio, S. Šarkino, V. Balčiūno ir kitų jaunųjų architektų kūryba tikrai yra verta dėmesio.

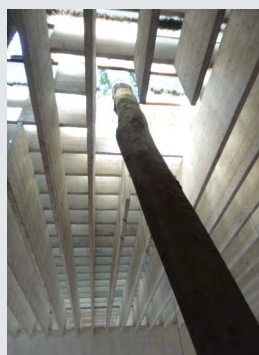
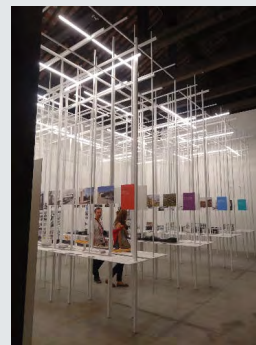
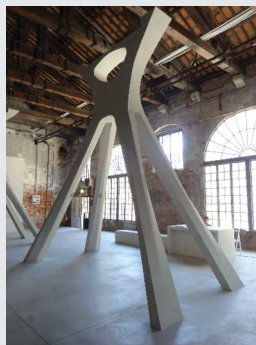
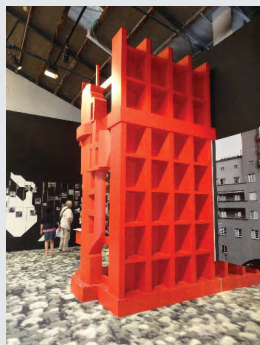

Tarptautinės Venecijos architektūros bienalės fragmentai 1980 m.¹⁴

Pateikti įvairių šalių ekspozicijų fragmentai pasižymi tuo, kad specialias architektūrinės kompozicijas kūrė architektai. Tai ne kuratorinė kompiliacija ar dizainerio saviraiška, o tūrinė-erdvinė kompozicija, turinti tam tikrą semantinį kodą. Kartu galima identifikuoti architekto profesinį meistriškumą.

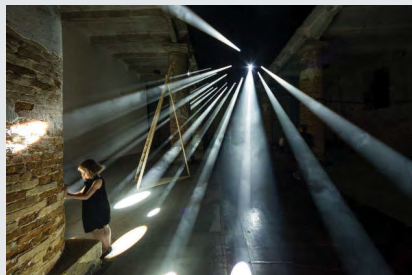
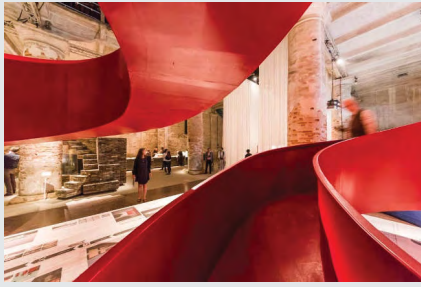
13 Šis projektas yra sukompromituotas nuo Vilniaus m. mero A. Zuoko laikų, kai buvo eksponuojamas nekilnojamojo turto parodose Kanuose. Problema tame, kad niekas rimtai nevertina tokių infrastruktūros / urbanizacinių projektų, jeigu nekalbama apie konkrečius terminalus ir t. t. Šitas projektas nepažintas akademinėje bendruomenėje, jį ypač smarkiai kritikavo urbanistikos grandai prof. P. Juškevičius ir prof. Z. J. Daunora, todėl kyla klausimas – kodėl ši dipolio koncepcija rodoma viešai tarptautinėje erdvėje?

14 Léa-Catherine Szacka. The 1980 Architecture Biennale. The Street as a Spatial and Representational Curating Device. 1980 m. Venecijos architektūros bienalėje pristatyta koncepcija „Strada Novissima“, kur pristatyta postmodernistinė architektūra ir novatoriškas erdvinis ir reprezentacinis įrenginys. Siūlydami „gatvę kaip parodą“ ir „parodą kaip gatvę“ autoriai akcentavo architektūros reprezentacinę galią.

Venecijos architektūros bienalė, 2014 m.

Architektūros parodų analizė nėra šio tyrimo tikslas, bet galima drąsiai teigti, kad yra nemažai parodų, renginių, kūrybinių dirbtuvių, paskaitų, kurios mažai ką turi bendro su legitimuota architektūros samprata. Būtų žymiai paprasčiau, jeigu atitikimą architektūros sričiai konstatuotų architektų bendruomenė, o ne LKT „pogrindiniai“ ekspertai, kurie nekelia pasitikėjimo, nes patys aktyviai dalyvauja paraiškų/prašymų finansuoti vieną ar kitą projektą pateikime.

Venecijos architektūros bienalė, 2016 m.

Apie ekspozicijas galima kalbėti architektūrinėmis kategorijomis. Aiškiai juntamas meninis - kompozicinis aspektas, o ne tik didaktinis neartikuliuotas kalbėjimas.

Architektūros terminas naudojamas labai plačiai ir įvairiuose kontekstuose, nes naujos technologijos ir komunikacijos metodai nebėra privilegijuota profesionalų sritis, jie vis labiau prieinami mėgėjams / diletantams ir visiškai atsitiktiniams žmonėms, kurių veiklos neįmanoma vertinti pagal įprastus kriterijus. Architektūros ir urbanistikos projektai nebėra svarstomi tik siaurame specialistų rate, tai yra viešųjų ryšių ir polittechnologijų dėmesio objektas. Tokia situacija sukuria eilę problemų.

Pagrindinė problema ontologinė, nes reikia atsakyti į klausimą – KAS VYKSTA IR SU KUO TURIME REIKALĄ? Yra keli akivaizdūs nelogiškumai, kuriuos būtina pakomentuoti, nes tikrai **nebeaišku su kuo turime reikalą – su architektūra ar**

su veikla, imituojančia architektūrą, t. y. su erzacu? Toks klausimas kyla neatsitiktinai, nes pastebėjau įdomų dalyką – yra architektūros parodų, kuriose beveik nebūna architektūros. Tai daugiausia smulkios (vienos ar kelių patalpų) galerijos, kuriose vyksta renginiai be aiškaus formato, žanro, konkretaus tikslo, apčiuopiamo rezultato ir t. t.¹⁵ Išskirtinis tokių renginių bruožas – jie yra finansuojami LKT, tikslinė auditorija – studentai (kuratoriui-dėstytojui nesunku surinkti publiką). Tokie renginiai orientuojasi į tarpdisciplininio meno formatą, todėl **bet koks veiksmas pateikiamas kaip neįtikėtina kūrybinė sėkmė**, nors ir taip aišku, kad elementarus kuravimo verslas „pasislepia“ po intelektualinio nuotykiu skraiste. Gerai apgalvota tokių renginių viešinimo strategija sukuria opinią apie kažkokią alternatyviąją / nekonvencionalią / konceptualią architektūrą, kuri įmanoma tik už visų institucinių / legitimuotų procesų ribų. Tokiu būdu kuriamas kažkokios ypač intelektualios architektūros mitas.

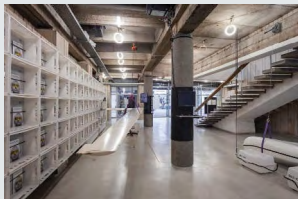
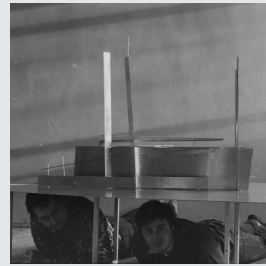
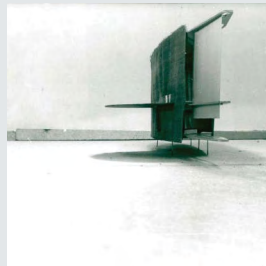
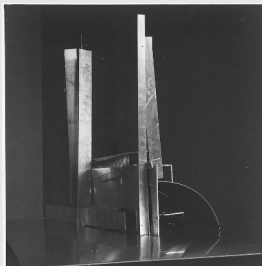
Viso to priežastis, ko gero, susijusi su tuo, kad atsirado kažkokia nauja profesija – parodos kuratorius, kuris atsirado kartu su „šiuolaikinio meno bienalizacijos“ reiškiniu. Bienalizacijos terminą „nukalė“ O. Žukauskienė, kuri atvirai teigia, kad: „**Kerinti ir klastingi bienalizacijos logiką formuoja šiuolaikinio meno bienalės, kurios vis mažiau atstovauja kultūros ir meno gyvenimui, jose vis daugiau manipuliacijos, politikos, pramogų ir spektaklio. Vyksta procesas, kuris atrodo kaip išmani meno mistifikacija, kai skelbiamos idėjos ir naratyvai apriboja tiek menininką, tiek meną. Panašiai kaip reklamos ir mados pasaulyje, kuriamos ciklą sekos, kurios be perstojo primeta naujoves, užprogramuodamos dinamiškų pokyčių ritmą. Tačiau kitimas vyksta tik dėl kitimo: turiningi diskursai traukiasi, juos keičia „aktualūs“ pranešimai. Daugiau eksponuojama atsitiktinių kūrinių, stokojančių vidinės esmės, gilesnio turinio. Galima pritarti, kad „dabar menas nebeturi transcendentinės dimensijos ir užsiima bet ko eskalavimu ties apgaulės riba“ (Lipovetsky 2013, p. 118). Kai meno raiška pasiekia kraštutinį radikalumą, vyksta degradacijos procesas – menas tampa naujovių ir „įdomybių“ įkaitu. Todėl bienalę galima interpretuoti kaip festivalį, kuriame svarbesnis yra pats dalyvavimo principas – siekis pritraukti kuo daugiau lengvabūdiško žiūrovų dėmesio, kviečiant aktyviai dalyvauti ir tapti neatsiejama bienalės dalimi. Taip ne tik viliojama publika, bet ir perimamos galios ir kitų kultūros ir meno institucijų (beje, menkliau finansuojamų, prarandančių aukštesnę hierarchinę poziciją ir patrauklaus kultūros židinio statusą)¹⁶.**

Gali kilti klausimas – kodėl kalbama apie parodas? Todėl, kad tai yra specifinis žanras, kur manipuluojant architektūros projektais ir pačiais architektais sukuriamas kompiliacinis erzacas. Nepaisant kuratorių verslumo ir kuratorystės reiškinio infantilumo, parodos yra savotiškas tam tikrų procesų atspindys. Logiškai mąstant, parodose turėtų būti rodoma visa kas yra geriausia, bet iš tikrųjų turime arba ataskaitinio pobūdžio architektūros parodas (LAS skyrių kasmetinės parodos, skirtos

15 Tokią veiklą galima charakterizuoti sentencijomis: Klausimas: KAS? Atsakymas: VISKAS IR NIEKAS (something about nothing). Klausimas: KUR? Atsakymas: KAŽKUR TARP KAŽKOKIŲ DISCIPLINŲ (in the middle of nothing, somewhere in between). Klausimas: KAS TOKIE? Atsakymas: BET KAS (anyone and nobody).

16 Odetta Žukauskienė. Šiuolaikinio meno bienalizacija: interpretacija, kritika, recepcija. Lietuvos kultūros tyrimai, 8. Recepcijos menas. Vilnius LKTI 2015

tarptautinei architektų dienai¹⁷), arba stilingai įpakuotą ir verbaline kakafonija apipavidalintą „trešą“ (trash). Žinoma, yra išimčių, pvz., nuostabi retrospektyvinė architekto V. Ozarinsko darbų paroda.

Architektas be architektūros. Valdo Ozarinsko retrospektyva¹⁸.
Paroda ŠMC Vilniuje. 2018-11-23 – 2019-01-13

Puiki paroda, kurios pavadinimas yra neteisingas. Vietoje „ARCHITEKTAS BE ARCHITEKTŪROS“ turėjo būti „ARCHITEKTO V. OZARINSKO NEREALIZUOTI PROJEKTAI“. Parodoje pateikti architektūriniai projektai, o ne socialiniai konstruktai ar metatiktrovės imitacijos.

¹⁷ Čia išsiskiria LAS Šiaulių skyriaus veikla, ypač projektas „Kryptis – Šiaurė“, 2017.

¹⁸ Parodos „Architektas be architektūros? Valdo Ozarinsko retrospektyva“ kataloge (ISBN 978-9986-957-80-5) teksto autorė Anna Kats Lietuvos architektų sąjungą (LAS) atvirai pavadino reakcinga organizacija.

Įvardijimo problema arba kodėl reikalingas aksiologinis konsensusas

Kitą problemą galima vadinti **įvardijimo problema**. Tai reiškia, kad turime bendrą dezorientaciją dėl pavadinimo, nes neaišku kodėl projektų autoriai pastoviai deklaruoja esantys „tarpdisciplininio meno“ srityje, bet kartu visa tai vadina architektūra. Reikia aiškiai pasakyti, kad neaiškaus žanro darbai, kurie vadinami „*Paraleliniai architektūros raidos scenarijai bei koncepcinės alternatyvos*“, „*Paralelinės metatiktrovės architektūrinis opusas*“ ir panašiai, nėra ARCHITEKTŪRA. Egzistuoja aki-vaizdus **aksiologinio**¹⁹ konsensuso poreikis.

Šią tezę galima iliustruoti kitu pavyzdžiu, kuris apibūdinamas kaip „*labiau ar mažiau radikalus utopinis mastymas Lietuvos architektūros lauke*“. Kalba vyksta apie parodą „Bolotopija“, kuri 2018 m. buvo surengta vienoje Vilniaus senamiesčio patalpoje, skambiai pavadinta „*Architektūros galerija „Nulinis laipsnis*“. Čia yra keli svarbūs dalykai.

Visų pirma, parodos autorės CV²⁰ rašoma, kad „*studijavo interjero dizainą*²¹ *Vilniaus dailės akademijoje. Vėliau mokslus tęsė Hagos karališkojoje dailės akademijoje, interjero architektūros INSIDE katedroje*²². *Apsigynė magistrinį darbą „Recycling Utopia: in Progress*“. Reikia aiškiai pasakyti, kad šį **darbą parengė ne architektas**, t. y. nei bakalauro (VDA), nei magistro (INSIDE) studijų programų aprašuose iš viso nekalbama apie architektūrą, o suteikta kompetencija yra iš kitos srities, t. y. interjero dizaino. Pati projekto autorė leidinyje „Bolo naujienos“²³ prisistato kaip „**spekuliatyvių istorijų pasakotoja**“. Parodos kuratorius aiškiai nurodo vieną iš autorės interesų sričių – **spekuliatyvaus dizaino teorijos, o pati darbą įvardina kaip paralelinės metatiktrovės architektūrinį opusą**. Tokios formuluotės „brėžia ribą“ tarp rimtos profesijos ir neaiškaus žanro verbalinių interpretacijų. Ta pačia tema (gyvenamos aplinkos / gyvenamo būsto klausimai) tikras architektas kalbėtų visiškai kitaip, todėl šio darbo negalima priskirti architektūros sričiai.

Pasirinktas išeities taškas (Hans Widmer knyga „bolo’bolo“), **kelia labai didelių abejonių, dėl įtartinos reputacijos autoritetų ir jų propaguojamų marksistinių idėjų**. Jaunimo tarpe yra labai gajos marksizmo idėjos, todėl svarbu skirti, kur baigiasi architektūra ir prasideda politikavimas. Ypač tai pasakytina apie visokias socialines konstrukcijas (komunos, bolo, kibucai ir pan.), kaimynystės (*neighbourhood*) idėjas ir t. t. Abejotini visokie „Midnight Notes“ kolektyvai, kurių nariai dažnai cituojami (Hans Widmer, Peter Linebaugh, Silvia Federici, George Caffentzis), kaip antiglobalistinių, „neribotos akademinės laisvės“, feministinių, LGBT ir kitokių

19 aksiologija – vertybių teorija; mokslas, tiriantis vertybių prigimtį, vertinimo pagrindus ir kriterijus

20 „Idealizmas“: Utopija Lietuvos architektūroje I. Architektės Godos Verikaitės paroda „Bolotopija“ (Flashback kritika 001). <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-utopija-lietuvos-architekturoje-i-architektes-godos-verikaites-paroda-bolotopija/> Taip pat sakoma, kad „*Pastarąjį pusmetį praleido dirbdama Antverpene (Belgijoje) urbanistinių tyrimų studijoje „Endeavour*“ (<https://endeavours.eu/endeavourmanifest>). *Goda savo darbuose nagrinėja įvairias architektūros formas, pradėdant 1:1 erdvinėmis instaliacijomis, kūrybinėmis dirbtuvėmis siekiant įtraukti gyventojus į projektavimo procesus ir baigiant spekuliatyvaus dizaino teorijomis*“.

21 Interjero dizaino bakalauro studijų programos tikslas – parengti interjero dizaino specialistus, gebančius profesionaliai dirbti interjero srityje. Programos kodas 6121PX017. Kvalifikacinis laipsnis – Dizaino bakalauras. TAI NE ARCHITEKTAS. https://www.vda.lt/lt/studiju_programos/bakalauro-ir-vientisuju-studiju-programos/interjero-dizainas

22 Study profile Master Interior Architecture (INSIDE) <https://www.kabk.nl/en/programmes/master/interior-architecture>

23 https://issuu.com/godav/docs/bolo_naujienos

judėjimų ideologai. Todėl galima teigti, kad **socialinės inžinerijos bet kokios ap-
raiškos negali būti priskiriamos architektūros sričiai**, bet lengvai „įsikompo-
nuoja“ Tarpdisciplinų nekonkretybių chaos.

Projektas, kur kuriamas naujas lokalus glosariumas, t. y. žodynas, kuris nėra visuotinai priimtas ir vienodai suprantamas negali būti laikomas iš architektūros srities²⁴. Tai tėra „žaidimas“, kurio taisyklės kuriamos žaidimo metu, be jokių pasekmių ir rezultatų, be jokio profesinio instrumentarijaus ir t. t. Toks pseudointelektualinis pasismaginimas gali būti meno studijose ar net gali būti traktuojamas kaip laisvalaikio praleidimo forma, bet negali būti valstybės finansuojamas kaip labai rimtas dalykas, turintis išliekamąją / pridėtinę vertę.

Parodos kuratoriaus pateikta projekto anotacija²⁵ yra literatūrinės interpretacijos pavyzdys, kuris gali būti atskiros analizės objektu, nes turime atvejį kaip **objekto analizė / komentaras transformuojasi į verbalinę interpretaciją, pratesiančią projekto amorfinę substanciją**. Projektas viešoje erdvėje pristatomas verbalinėmis interpretacijomis: **Radikalus utopinis mąstymas Lietuvos architektūros lauke, Paraleliniai architektūros raidos scenarijai bei koncepcinės alternatyvos, Y kartos architektas, Geografinė įausena, Jaunoji architektūrinės vilties karta, Paralelinės metatiktrovės architektūrinis opusas, Architektūros socialumas, Minties architektūra, Architektūros tapatybė** ir t. t. Tai tikrai neturi nieko bendro su realiu architektūros turiniu. Verta pateikti pilną tekstą, kad suprasti tokios veiklos tikrąją vertę:

(Flashback kritika 001)

Labiau ar mažiau radikalus utopinis mąstymas Lietuvos architektūros lauke – vis dar labai retas reiškinys. Jo laisvės potyriai ir ambicijos, o gal ir naivi drąsa žvelgti į paralelinius architektūros raidos scenarijus bei koncepcines alternatyvas dažniausiai yra būdingi studijų laikui ir tai tik labai mažai daliai ne-nuoramų, kurių nesulaužyta intuicija vis dar kužda architektūrą esant kažkuo daugiau nei išvaizdi kvadratinio metro pakuotė. Tokį galvojimą architektūroje reikėtų laikyti sąžinės apraiškomis, kurias nuosekliai ir užtikrintai plauna komercinio merkantilizmo liūnas, įsivyravęs joje. Jo nuosėdomis (jei ne atmatomis) užnešta architektūros esmė verčia ją spalvinga uoga su išpuvusiu vidumi ant vystytojo laimės torto ir niekuo daugiau, kas nors koku būdu rodytų ją esant visaverčiu kultūriniu reiškiniu (jei tik developinę konditeriją kultūra nelaikysime iš principo). Tokį – sąžiningą, priešingą merkatilikai, kultūriškai idealistinį ir tuo pačiu utopinį mąstymą atstovauja Goda Verikaitė – Y kartos architektė, su visu šiai kartai būdinga dėmesio telktimi į idėjas, profesionalumu, inovatyvumu... Tai – karta su kitokia – ženkliai platesne geografinė įausena, kurios mentalinis epicentras vis dar yra Lietuva, kas ir džiugina, ir atkreipia dėmesį į minėtas architektūros apnašas čia. Matant platesnį šios kartos architektų migracijos ir veiklos žemėlapi,

24 IBU – pavienis gyventojas, BOLO – mikro utopija, saviorganizacijos vienetas, NIMA – pavienio bolo'so kultūrinė tapatybė/bendras interesas ir t. t.

25 „Idealizmas“: Utopija Lietuvos architektūroje I. Architektės Godos Verikaitės paroda „Bolotopija“ (Flashback kritika 001). <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-utopija-lietuvos-architekturoje-i-architektes-godos-verikaites-paroda-bolotopija/>

atrodo, kad dalį jos atstovų pelnytai galime pavadinti „jaunąja architektūrinės vilties karta“. Būtent jai vis dažniau architektūros galerija „Nulinis laipsnis“ suteiks erdvės raiškai...

Taigi, architektės Godos Verikaitės „Bolotopija“ – tai paralelinės metatikrovės architektūrinis opusas apie Vilnių ir Lietuvą, idėja primenanti popierinės architektūros konceptus XXa, tik aktualizuotus naujojoje sociokultūrinėje Y kartos globalinės kultūros aplinkoje. Tai – kūrinys kalbantis ne apie vertes, bet apie vertybes ir naujuosius jų kultūrinius kontekstus, reiškiantis intelektualinę kritiką, bet ne negatyvumą, kalbantis apie architektūros socialumą, bet ne apie statybos technologinę vergystę. Tai – minties architektūros (kaip ją vadina G. Kuginys) pavyzdys, be kurių architektūros tapatybė Lietuvoje būtų tuščiaavidurė...²⁶

Parodos kuratorius T. G.

Projekto autorė „Bolo naujienose“ naudoja šiuos terminus: „Urbanistinių spekuliacijų ministerija“, „Bolistinis gydymas“, „Malonumų futuristai“, „Alternatyvi valiuta „bolonas““, „Paskolinta“ erdvė“, „Urbanistinis vienuolynas“, „Nieko neveikimo metodas“, „Klaipėdos ministerija – užsienio meilės reikalų ministerija“, „Hyperloop stotys“, „Tarpdisciplininių ryšių centras“, „Techno optimizmo ministerija“, „Robot ludens“, „Bio fanatikai“, „Radikalus performansas“, „Architektas sabotuotojas“, „Naujieji luditai“, „Bio fanatikai“, „Urbanistiniai vienuoliai“, „Bolo horoskopas“, „spekuliatyvių istorijų pasakotoja“.

Parodos kuratoriaus ir projekto autorės tekstai yra pavyzdiniai tuščiažodžiavimo tekstai. Reikia aiškiai pasakyti, kad visa šita veikla neturi nieko bendro nei su architektūra, nei su urbanistika.

Stop kadras iš video filmo. Recycling Utopia: In Progress Goda Verikaitė. Royal Academy of Arts. The Hague, 2018. <https://vimeo.com/322592255>

26 Tekste / citatoje raudonai paryškinti visi verbaliniai naujadarai, kurių tikras turinys yra visiškai neaiškus

Šis pavyzdys neturi nieko bendro nei su architektūra, nei su urbanistika. Toks kalbėjimo būdas gali būti traktuojamas kaip savotiškas „intelektualinis nuotykis“, kas populiaru tarp jaunimo, baigusių dailės / meno studijas. Bet jis tampa kritikuotinu tada, kai visa tai bandoma pateikti kaip rimtą unikalios architektūros atvejį. Tokiu atveju reikia apibrėžti, o kas gi yra visa tai, ką finansuoja LKT?²⁷

Šis atvejis iš esmės yra indikatorius, nes nėra nei vieno parametro, kuris leistų jį susieti su architektūra – nei žanras, nei metodika, nei instrumentarijus. Visiškai nieko. Turėtų būti tokių atvejų galutinio rezultato ekspertinis vertinimas. Tik po to galima artikuliuotai kalbėti apie tikrąjį architektūros lauką ir tikrąjį architektūros turinį. Kitaip, turime Erzaco atvejį.

Jeigu vis dėl to, tokie atvejai būtų laikomi architektūros srities projektais, tada turėtume labai keistą atvejį: LR Kultūros ministerijoje „klaidžioja“ dvi architektūros sampratos – viena LAMT, kita – LKT. Be abejo, LAS ir LAR turi ir savo nuomonę. Taip neturi būti.

Kad išvengti nesusipratimų ateityje, reikėtų atlikti tam tikrą analizę apie visus įvykdytus projektus architektūros srityje, didelį dėmesį skiriant galutiniam rezultatui, jo kokybei, įtaką nacionalinei kultūrai ir t. t.

Studijos rengimo kontekstas

Ekspertinių architektūros srities kokybės rodiklių nustatymo metodiniai principai rengiami architektūros sričiai, įvertinus tam tikras aplinkybes ir prisilaikant tam tikrą nuostatų.

Visų pirma reikia aiškiai pasakyti, kad Lietuvoje veikia Architektūros įstatymas²⁸, kuriame pateikta tokia architektūros definicija: „Architektūra – funkcinis, erdvinis ir vizualiai suvokiamas meninis statinių, urbanistinių kompleksų ir kraštovaizdžio formavimas“. Todėl LKT pateiktoje techninėje specifikacijoje reikalavimas pateikti architektūros srities apibrėžimą gali būti traktuojamas kaip alternatyvaus architektūros lauko „nužymėjimo“ procedūros pradžia.

Alternatyvus diskursas reiškia, kad tokiu būdu bus legitimuojama kažkas, kas naudoja terminą ARCHITEKTŪRA, bet nenori būti oficialiai apibrėžtame diskurse²⁹ ir dalyvauti oficialiame instituciniame procese, nes tada reikia laikytis tam tikrų taisyklių, profesinės veiklos standartų ir pan. Jeigu tikrai yra taip, tada galima teigti turime reikalą su kažkokia subkultūra, kurią galima apibūdinti terminais be realaus turinio (verbaliniais piruetais) – ARCHaktyvizmas³⁰, subARCHITEKTŪRA, ARCHITEKTŪRA be ARCHITEKTŪROS, archINDUSTRIJA, nekonvencionali

27 Tokių pavyzdžių yra ir daugiau. LKT turėtų suprasti, kad profesionalūs architektai rimtai nevertina šių dalykų. Į tokius „žaidimus“ žiūrime atlaidžiai, kol jų autoriai nepradeda komentuoti realių architektūros procesų.

28 LIETUVOS RESPUBLIKOS ARCHITEKTŪROS ĮSTATYMAS 2017 m. birželio 8 d. Nr. XIII-425 Vilnius <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3658622050c911e78869ae36ddd5784f?jfwid=13d00d8r19>

29 Toks įspūdis susidaro, nes LKT finansuojamuose projektuose labai dažnai kalbama apie „nekonvencinę“ architektūrą.

30 *?! ARCHAKTYVIZMAS. <http://www.0-x.eu/archaktyvizmas/archaktyvizmas/> (žiūrėta: 2020-01-25, 14:13)

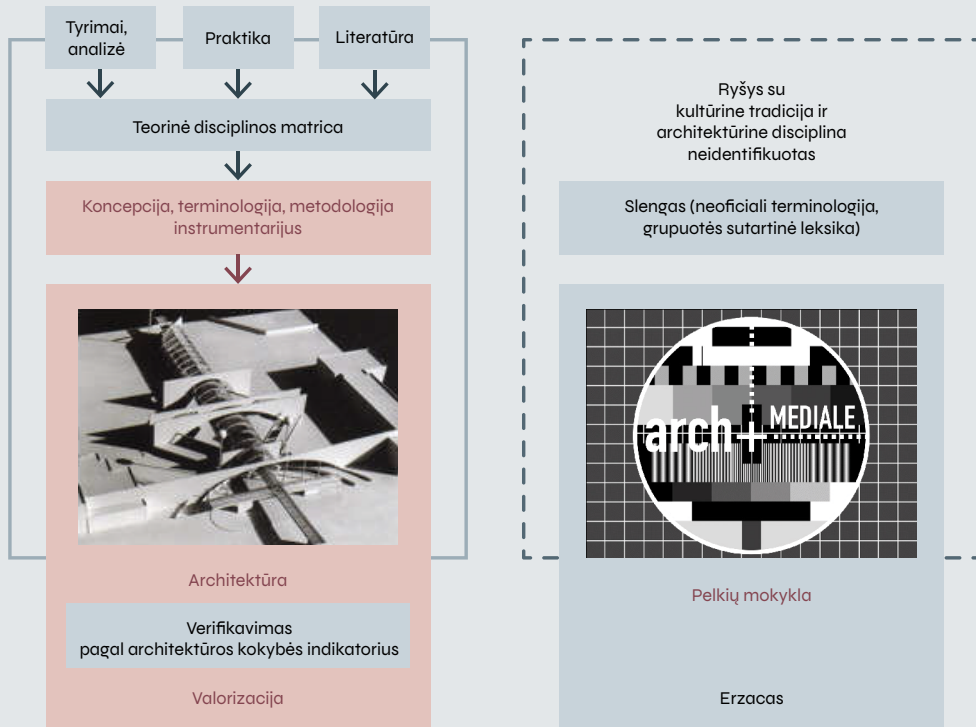
ARCHITEKTŪRA, *eventuali ARCHITEKTŪRA*, *alternatyvinė ARCHITEKTŪRA*, *konceptuali ARCHITEKTŪRA*, *archMEDIALE*, *utopinė ARCHITEKTŪRA*, *popierinė ARCHITEKTŪRA* („бумажная архитектура“³¹), *tylos ARCHITEKTŪRA*, *virtuali ARCHITEKTŪRA*, *šviesos ARCHITEKTŪRA*, *ikoninė ARCHITEKTŪRA* ir t. t. Kartais net susidaro įspūdis, kad vyksta savotiškos lenktynės – kas daugiau sugalvos nieko nereiškiančių terminų.

Todėl reikia išsiaiškinti ar kalbama apie realų architektūros turinį, ar apie elementarų erzacą, kuri bandoma pateikti kaip hipotetinės meninės kokybės hipotetinį garantą. Gali kilti klausimas – kaip atpažinti erzacą? Atsakymas – paprastas – reikia atsakyti į kelis labai paprastus klausimus. **Kas yra architektūros objektas** (pastatas, erdvė, urbanistinė struktūra ar dar kas nors), **kokia yra architekto kompetencija** (išsilavinimas ar profesinė kompetencija, pagrįsta praktine patirtimi), **kas yra galutinis rezultatas** (realizuotas objektas ar tik intencija, kuriai pakanka veiksmo be galutinio rezultato kokybės indikatorių), **koks yra instrumentarijus** (viskas, kas padeda atskleisti architektūrinę idėją ar savitiksle saviraiška, manipuliuojant lingvistiniais naujadarais ir IT technologijomis)?

ERZACO pagrindinis požymis – jo neįmanoma „pamatuoti“ architektūros kokybės indikatoriais, nes bet kokia, net nerealizuota intencija / ketinimas (performansas / veiksmas / akcija / virtuali anotacija ir t. t.) pateikiamas kaip kūrybinė sėkmė.

Preliminari išvada – jeigu ignoruojamas oficialus (legitimuotas) ARCHITEKTŪROS lauko diskursas ir jį realizuojantys mechanizmai (LAS ir LAR, LR architektūros įstatymas, architektūros sektoriaus standartas ir t. t.), tada yra pakankamai požymių, kad vyksta ERZACO legitimacija. Tokiu būdu turime reikalą su ERZACarchitektūra (arba archERZACAS), bet tai ne ta ARCHITEKTŪRA, kuri neįmanoma be kokybiškų architektūros **studijų**, aukšto lygio architektūros **mokslo** (būtent mokslo, o ne menotyros) ir šiuolaikinėmis technologijomis pagrįstos **praktikos simbiozės**.

31 Plačiaja prasme, terminas „popierinė architektūra“ reiškia nerealizuotus projektus. Terminas „popierinė architektūra“ įgavo naują prasmę apie 80-uosius metus, kai SSRS jaunieji architektai pardėjo dalyvauti užsienio architektūriniuose konkursuose. Dabartiniai parodų kuratoriai terminą „popierinė architektūra“ naudoja, norėdami pateisinti savo meninių ambicijų / teiginių neprofesionalumą. Tai neturi nieko bendro su tuo sovietinio periodo reiškiniu „popierinė architektūra“ minties gilumu ir poetiškumu, nei grafiniu atlikimu, nes tai iš viso nesulyginami dalykai.

Galutinio rezultato alternatyvos: 1) Architektūros srities struktūra (pagal J. Rusen disciplinos matricos modelį) 2) Erzacas („nekonvencinė architektūra“)

Įtarimai gali būti išsklaidyti, jeigu bus išaiškinta ar ARCHITEKTŪROS MENAS yra ARCHITEKTŪROS kokybinė charakteristika, ar savarankiška veiklos sritis, egzistuojanti šalia tradicinės ARCHITEKTŪROS sampratos. Kol kas susidaro įspūdis, kad ARCHITEKTŪROS MENAS save pozicionuoja įvairių tarpdisciplininių žanrų ir veiklų lauke, kuris neturi nei konkrečių koordinatų (vietos bendroje kultūrinėje tradicijoje), nei artikuliuoto diskurso vektoriaus, nei ribų. O tame lauke gali būti bet kokios kompetencijos žmonės, t. y. bet kas ir gali kalbėti bet ką.

Architektūros paradigmos ir jų sąveika

L. Donskis teigia, kad architektūra gali būti suprasta kaip pasaulį semantizuojanti ir įprasminanti regimoji civilizacijos pusė, t. y. kaip civilizacijos kūnas ir sykiu jos simbolinė erdvė *par excellence*. Šį teiginį jis pagrindžia W. R. Lethaby citata, jog „iš tikro suprasta architektūra yra pati civilizacija“. Šia prasme architektui tenka didžiulė atsakomybė už regimojo pasaulio estetinį įforminimą, semantinį apipavidalinimą ir kultūrinį kontekstualizavimą (architektas gali kurti ir palaikyti regimąjį žmogaus pasaulį: lygiai taip pat jis gali – dažniausiai nenorom ir

nesąmoningai – atlikti pačią tikriausią šio pasaulio dekompoziciją). Šitaip supраста architektūra tampa reikšminga visuomenės ir kultūros kritikos dalimi (ir kaip šios kritikos objektas, ir kaip ją formuojantis veiksnys).³²

Šiuo aspektu reikia labai aiškiai pasakyti, kad patys architektai taip plačiai nesuvokia savo profesijos. Praktikuojantys architektai to padaryti yra nepajėgūs, nes jie tėra rinkos dalyviai (projektavimo paslaugos teikėjai). Profesinės organizacijos (LAS ir LAR) yra itin ribotos, jų vadovų humanitarinės kompetencijos menkos, o valdymo principai tėra asmeninių sampratų realizacija³³. Visa tai galima apibūdinti kaip specifinį postmodernistinį būvį, kuris gali būti apibūdinamas kaip energetinis laukas be diskurso ribų, bet aiškiai apibrėžtomis „politinio žaidimo“ taisyklėmis. Tokią situaciją paprasti žmonės apibūdina „nevedintos patalpos“ definicijomis. Vienintelė išeitis – intelektualinis smūgis³⁴. Labai abejotina, kad kokie nors LKT finansuojami alternatyvistai/konceptualistai/archaktyvistai arba tokia amorfinė struktūra, kaip „architektūros (pokalbių) fondas“ sugebėtų pateikti išsamią programą, kurioje būtų atsakymas į klausimą: ką daryti toliau?

Filosofas L. Donskis rašė: *„Kita vertus, architektūra gali būti supраста tiesiog kaip tam tikros srities technologinė kompetencija, visiškai subordinuota ekonominės ir (ar) politinės galios sferai, t. y. viso labo kaip gerai įvaldytas projektavimo amatas, neturintis jokių rimtesnių implikacijų visuomenei ir jos kultūrai. Šitaip traktuojamos architektūros paprastai neįkvepia nei utopiniai, nei eutopiniai³⁵ projektai (perskyrą tarp utopijos ir, suvoktos kaip „niekurija“, ir eutopijos, traktuojamos kaip pati geriausia ir žmogui su regimuoju pasauliu susilieti įmanoma vieta, padarė Lewis Mumford). Maža to – šitaip suprastai architektūrai tiesiog svetima nors kiek įkvėpta istorinė ir kultūrinė vaizduotė. Tokia architektūra paprasčiausiai garbina ekonominius ir politinės galios status: kas moka arba teikia privilegijas, tas ir užsako muziką. Tai anaipol nėra pavienių architektų ar miestų planuotojų problema – šiuo atveju mes kalbame apie ištiesią architektūros paradigmą, išsikristalizavusią technokratiškai suprastos ekspertizės bei „mokslinio“ visuomenės ir kultūros valdymo, ekonominės ir politinės jėgos manifestavimo epochoje. Nors aptariamoji architektūros paradigma (o kartu ir architektūros savimonės modelis) akivaizdžiai reikėsi sovietinėje Lietuvoje ir tebesireiškia nūdienos postkomunistinėje Lietuvoje, mes apgaudinėtume pačius save, tarę, jog ji nesireiškia ir Vakarų Europos bei Šiaurės Amerikos šalyse. Bet Vakaruose abi minėtos architektūros paradigmos bei sąmonės tendencijos tarpusavy varžosi – iš šios įtampos gimsta ne tik alternatyvūs projektai bei kiekvienai visuomenei ir kultūrai būtina pusiausvyra (kai niekas nedominoja, vienos jėgos ar idėjos atsveria kitas), bet ir atsvara tiek visa gniuždančiam vienmatiškumui, tiek beatodairiškam radikalizmui. Pas mus gi ši tendencija – pavadinkime ją technokratine – kol kas nesulaukė prideramos alternatyvos“³⁶.*

32 Leonidas Donskis. Lietuviškoji architektūra: sintezė ar dezintegracija? Archiforma, 1996 / 1, p. 17–22.

33 Ypač primityviai atrodo LAS pirmininkų verslumas, „įpakuotas“ į meninės argumentacijos pakuotę. Tokiu atveju paskališkasis „žavus susitarimas“ arba „graži tvarka“ profesinėje bendruomenėje yra neįmanoma, nes galioja aistrų ir interesų chaosas. Žr. Albert O. Hirschman. Aistros ir interesai. Poligrafija ir informatika. 2001.

34 Algis Vyšniūnas. Atsiliepiamas / nuomonė apie prof. Z. J. Daunoros parengtą monografiją „Valstybė - metropolinis rajonas - sostinė: koordinuotos urbanistinės plėtros posovietinėje Lietuvoje klausimai“. Kultūrinių iniciatyvų grupė „Kvadratas“ Vilnius 2019.

35 Eutopija – tai eUtopija, tai tam tikra virtuali iliuzija apie mūsų valstybę. Ji neįvykdoma, nereali, nepasiekiamo, tačiau graži svajonė..

36 Leonidas Donskis. Lietuviškoji architektūra: sintezė ar dezintegracija? Archiforma, 1996 / 1, p. 17–22

1996 metais, kai L. Donskis rašė šį tekstą, daug kas tikėjosi, kad alternatyvą technokratinei paradigmai yra pajėgūs padaryti universitetai. Atsitiko kitaip. 2020 metais turime situaciją, kurią galima pavadinti taip – **fragmentuotas ir demoralizuotas architektūros laukas**. Trišalis loginis ryšys (trilateral nexus) tarp profesijos kokybės indikatorių – išsilavinimo (studijų), mokslo (tyrimų) ir praktinės veiklos (architektūros meno) – yra visiškai išderintas.

Visi dabar vykstantys architektūros lauko priežiūros ar (savi)kontrolės procesai vyksta, remiantis prielaida, kad aukštosios mokyklos parengia gerus specialistus, kad architektūros mokslas yra pakankamai aukšto lygio, kad praktikoje tėra lokalių problemėlių, susijusių su neprofesionalių viešuoju administravimu architektūros srityje, nekokybiškais teisės aktais ir t. t. Iš tikrųjų situacija yra žymiai sudėtingesnė. Viskas priklauso nuo to, kaip žiūrima į pačią architekto profesiją.

Visados buvo du kraštutiniai poliai – praktinis ir hipotetinis / teorinis. Bet kokią profesiją galima charakterizuoti pagal tris parametrus – mokslas, studijos ir praktika. Jų santykis/derinys ir sudaro profesijos esmę. Ypač tai aktualu reglamentuotai profesijai³⁷. Architektūros atveju prisideda dar vienas komponentas – MENAS. Proporcijos tarp šių komponentų (mokslas, studijos, praktika, menas) ir yra pagrindinis diskusijų objektas. Viena aišku, kad minėti komponentai vienas su kitu nesusisiekia, todėl diskursai lokalūs, visiškai neaktualūs Lietuvai. Tokioje situacijoje puikiai jaučiasi naujadarai, tokie kaip „Architektūros kokybės vystymo asociacija (AKVA)“, VŠĮ „Architektūros fondas“³⁸ ir t. t., kurie neturi nieko bendro nei su studijomis, nei su praktika, nei su mokslu.

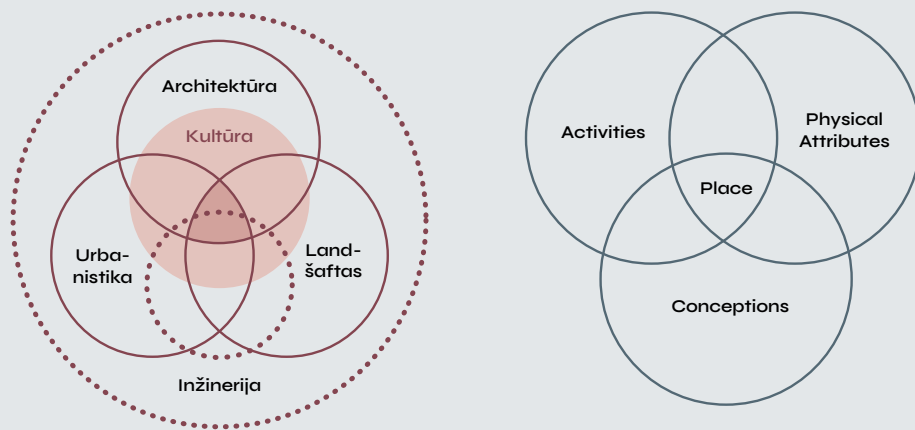
Profesiją charakterizuoja ir strateginiai dokumentai, pvz., architektūros politikos metmenys ir pan. Kokybiškas programinis dokumentas neįmanomas be sąsajų su savo mokslų srities moksliniu diskursu ir jo refleksijos. Būtent to ir nėra, nes Lietuvos architektūros politikos koncepcija pagrįsta individualiomis architektų sampratomis ir preferencijomis, kurios dirbtinai integruojamos į galiojančią teisės aktų ir techninių instrukcijų sistemą. Neįvykdyta pagrindinė sąlyga – teorinių prielaidų refleksija, jų suvokimas ir apibrėžimas bei mokslinio proceso reflektavimas. LAS ir LAR veiklos laukas iš esmės nesusisiekia su akademinio sluoksnių interesų zona, todėl nėra bendro vardiklio tarp praktikuojančių architektų ir mokslininkų, kurie privalėtų atsakyti į fundamentinius klausimus, susijusius su architektūra mokslo, praktikos ir studijų aspektais. Tokiu atveju **Architektūros politikos metmenų koncepcija priklauso nuo to, kas formuluoja uždavinį**. Todėl nieko keisto, kad turime situaciją, kai LR kultūros ministerija sukūrė Lietuvos architektūros meno tarybą, o po to prašo ekspertų apibrėžti architektūros lauko pagrindines definicijas, sampratas, sukurti kriterijų sistemą ir t. t.

37 EUROPOS KOMISIJA. Briuselis, 2017 01 10. COM(2016) 820 final. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui (dėl profesinių paslaugų reglamentavimo reformų rekomendacijų) (SWD(2016) 436 final)
<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/LT/COM-2016-820-F1-LT-MAIN-PART-1.PDF>

38 Architektūros fondas yra 2004 metais įsteigta nevyriausybinė, pelno nesiekianti viešoji įstaiga, veikianti architektūros, kultūros ir edukacijos srityse. Pastarąjį dešimtmetį organizacija veikia kaip atvira platforma, jungianti ir skatinanti įvairias iniciatyvas ir projektus, skirtus architektūros kultūrai puoselėti. Rengia viešas paskaitas, diskusijas, ekskursijas, kūrybines dirbtuves, leidžia leidinius ir organizuoja renginius, skirtus architektūros kultūros sklaidai, įsitraukia į projektus ir parodas Lietuvoje ir užsienyje, 2016 ir 2018 metais organizacija prodiusavo Lietuvos paviljonus Venecijos architektūros bienalėje.

Norint apibrėžti profesijos sritį, reikia atidžiai pažiūrėti kokios kompetencijos specialistai „braidžioja“ po tą lauką, koks yra šios profesijos pagrindinis objektas (pastatas, erdvė ir t. t.) ir koks pagrindinis instrumentarijus. Architektūros atveju turime visiškai neaiškią situaciją.

Lietuvos architektūros politikos 2014–2020 metmenims parengti buvo nepasiruošta: nebuvo išdiskutuota, kas yra architektūros politika, nesutarta dėl esminių dalykų – kokios kompetencijos specialistai turi rengti dokumentą ir kaip žinoti, kad dokumentas yra kokybiškas. Be to, tuo metu nebuvo architektūros ir urbanistikos terminų žodyno (ir dabar nėra), nebuvo architektūros įstatymo (priimtas 2017 m.), urbanistikos kodekso (ir dabar nėra), nėra kokybiško architektūros mokslo ir studijų proceso įvertinimo ir t. t. LAS ir LAR kalbama apie architektūrą apskritai, nors reikėtų skirti architektūrą kaip reiškinį (kultūros dalis) ir architektūrą kaip pastatų projektavimo procesą³⁹.

Krašto subalansuotos kultūros komponentai (architektūra, landsaftas, inžinerija, urbanistika), kurie sudaro kultūros branduolį (*culture core*)⁴⁰.

Urbanistikos (architektūros šaka) pagrindiniai elementai (pagal Canter, 1977)

Kokybišką architektūros politiką parengti trukdo ir skeptiškas požiūris į kultūrinę tradiciją, neapibrėžtą architektūros vietą bendroje krašto kultūros ir ūkio sistemoje. LAS rengiamas projektas „Lietuvos architektūros politikos 2014–2020 metmenys „Inovatyvi architektūra – darniai aplinkai kurti“ nėra LAS ar LAR ideologinė platforma. Tai yra kitos žinybos, t. y. LR aplinkos ministerijos rengiamos plėtros programos dalis. Todėl architektūros politika suprantama kaip procesas, kurį griežtai reglamentuoja galiojantys teisės aktai bendroje krašto valdymo ir administravimo sistemoje, sąlyginai vadinama kraštovarka. LAR vykdomas tarpdisciplininių tyrimų projektas „Architektūros kokybės kriterijai“, kurio pagrindinis tikslas – teisės aktais reglamentuoti architektūros kokybę, tik patvirtina, kad architektūra tėra ūkinė veikla su tam tikrais kūrybinio proceso atavizmais.

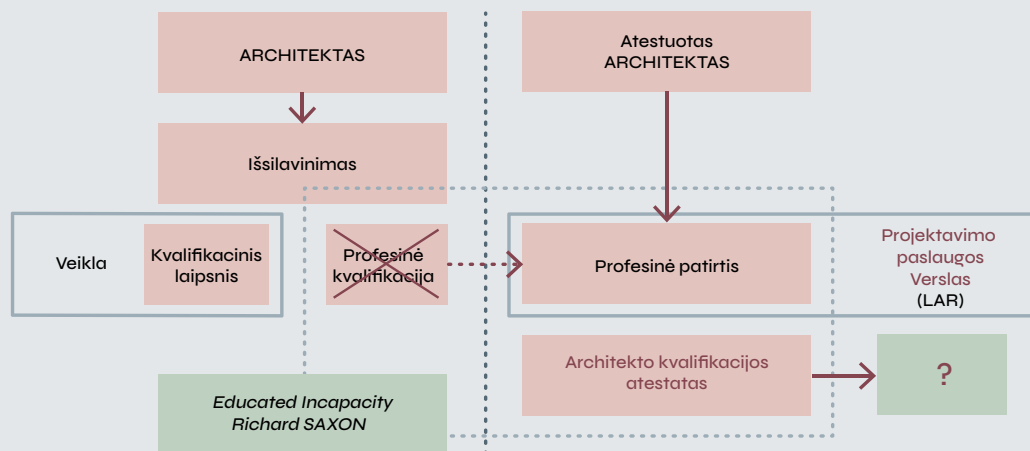
39 A. Vyšniūnas. Architektūros politika. Tarp politikos ir policy. Acta Academiae Artium Vilnensis, Nr. 76, 2015, psl. 53–70. http://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_76/acta_76_03_A_Vysniunas_53_70p.pdf

A. Vyšniūnas Architektūra ir urbanistika. Sampratų ir žanrų pinklėse. Acta Academiae Artium Vilnensis, Nr. 71, 2013, psl. 25–46. http://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_71/Acta_71_02_A_Vysniunas_25_46p.pdf

40 Why PhD Architects Fail as Professors of Practice. <https://www.arch2o.com/why-phd-architects-fail-as-professors-of-practice/>

Architekto profesijos samprata taip pat yra architektūros politikos objektas. Reikia pripažinti, kad architekto profesija patyrė didžiules transformacijas. Architektas yra ir kūrėjas, ir vadybininkas, ir administratorius, ir organizatorius. Be to, architektas prisistato žmonėms, neturintys architektūrinio išsilavinimo, bet sugebėję gauti projekto vadovo atestatus. Projekto vadovo, t. y. vadybininko, kompetencija sutapatinta su architekto kūrėjo profesine kompetencija. Architekto profesija sutapatinta su socialiniu statusu⁴¹.

Tokia situacija yra pasekmė to, kad LAS ir LAR savo laiku mažai kreipė (arba visai nekreipė) dėmesio į aukštųjų architektūros mokyklų studijų programų rengimo ir akreditavimo procesą. Vienintelė išeitis iš susidariusios padėties – peržiūrėti visas architektūros studijų programas. Reglamentuotų profesijų (tokia yra architekto profesija) studijų programos nėra vien aukštųjų mokyklų vidaus reikalas. Šiuo metu nėra jokio mechanizmo, kaip LAS ir LAR galėtų įtakoti studijų programų kokybę.

Kvalifikacinio laipsnio (išsilavinimas) ir profesinės kvalifikacijos (profesinė kompetencija) sąveikos schema

Lietuvoje veikia kelios organizacijos, kurios atstovauja profesionalių architektų bendruomenę – Lietuvos architektų sąjunga (LAS), Lietuvos architektų rūmai (LAR), Smulkių projektavimo įmonių asociacija (SPIA). Todėl LR KM sukurta Lietuvos architektūros meno taryba (LAMT)⁴² yra specifinis darinys, kurio santykiai tarp LAS ir LAR yra neidentifikuoti, o **deklaruojami tikslai, uždaviniai, veiklos sritys ir prioritetai iš esmės dubliuoja minėtų struktūrų (LAS ir LAR) programines nuostatas ir jau galiojančius teisės aktus**. Architektūra priskiriama prie kūrybinių industrijų srities ir pateikiama definicija – LIETUVOS ARCHITEKTŪROS INDUSTRIJA (!?). Iš esmės tai reiškia, kad egzistuoja kažkoks alternatyvios architektūros laukas. Tai atviras teiginys, kad LAS ir LAR išleido iš savo akiračio architektūros meno reikalus. Projektavimo paslaugos verslas ir architektūros menas nebesusisiekia.

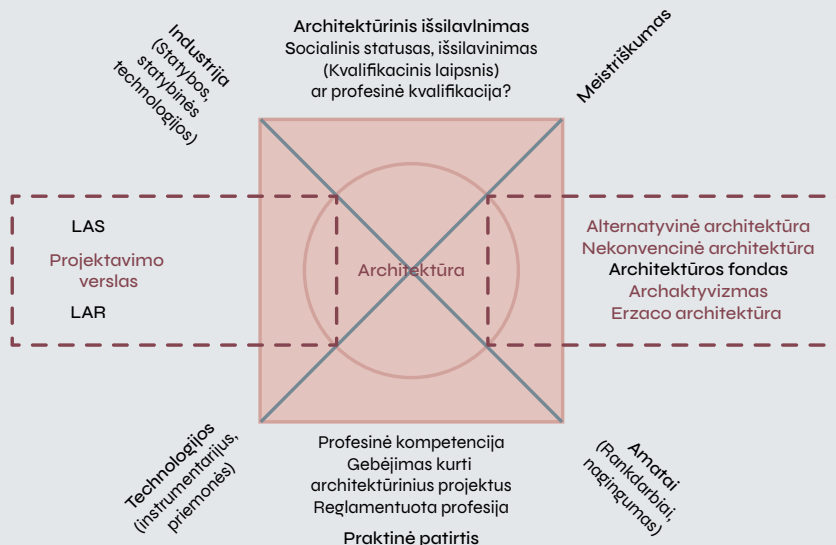
41 LKT aplinkoje turime dar vieną architekto profesijos „atspalvį“, nes ten veikia pseudoarchitektas, kuris nekuria architektūros, nepripažįsta jokių profesinių standartų ir pan. Turėtų galioti elementari logika – jeigu paraiškos teikėjas tvirtina, kad jis yra tarpdisciplininio meno atstovas, jis negali teikti paraiškų architektūros srityje.

42 LR kultūros ministro įsakymas „Dėl Lietuvos architektūros meno tarybos nuostatų patvirtinimo“ 2019 m. spalio 28 d. Nr. JIV-688 Vilnius. <https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/sudaryta-lietuvos-architekturos-meno-taryba>

Pagal tai, kaip yra pateiktos LAMT programinės nuostatos, galima susidaryti įspūdį, kad netiesioginis tikslas – kurti **alternatyvų architektūros naratyvą už legitimuoto profesinio lauko ir tradicinės architekto profesijos sampratos ribų**. Tai yra įmanoma, bet reikia aiškiai pasakyti, kad kalbama apie kažkokią kitokią ARCHITEKTŪRĄ, tiksliau apie kažkokią veiklos rūšį, kurią kažkas nori vadinti ARCHITEKTŪROS MENU.

Kaip ten bebūtų, bet situacijoje, kai LAS ir LAR aiškiai nesusitvarko sisteminiuose dalykuose, Kultūros ministerijos iniciatyva ARCHITEKTŪROS klausimus spręsti ne profesinės bendruomenės lauke, bet valstybiniame lygyje iš principo yra teigiamas dalykas. Bėlika išsaiškinti kas yra ARCHITEKTŪROS MENAS, kaip ir kokias kriterijais vertinti. Ne mažiau svarbu kas vertins ARCHITEKTŪROS MENĄ? Dažnas atvejis, kai geras idėjas, puikiai organizuotus konkursus sužlugdo tendencingi arba nekompetentingi ekspertai, recenzantai. Taip pat reikia atidžiai žiūrėti pagal kokią principą parenkama vertinimo komisijos sudėtis.

VDA VGTU KTU

Architektūros lauke veikiančių kompetencijų, veiklos zonų ir subjektų sąveikos schema.

Literatūra ir šaltiniai

Pagrindinis šaltinis – LAS ir LAR strateginiai dokumentai, LR architektūros įstatymas, Architektūros sektoriaus profesinis standartas, kiti teisės aktai, turintys įtakos architektūros procesams. Kitas svarbus šaltinis – organizacijų veikla, kurios deklaruoja, kad dirba architektūros lauke. Pvz., Architektūros kokybės vystymo asociacija (AKVA), kuri deklaruoja, kad „AKVA tikslas – atkreipti visuomenės dėmesį į architektūros kokybės svarbą ir ieškoti būdų, kurie padėtų kurti ir statyti tik geros architektūros statinius“. Taip pat analizuojama VŠĮ „Architektūros fondas“ veikla⁴³, kuri iš edukacinės kai kada virsta tiesmukiško modernistinio naratyvo ir socialinio aktyvizmo tribūna.

Polemikoje su „šiuolaikinio meno paradigma“ naudojama Lietuvos kultūros tyrimų instituto (LKTI) medžiaga, taip pat menotyriminkų, nagrinėjusių šiuolaikinį pasaulį užvaldančias medijas tekstai (K. Šapoka, O. Žukauskienė, S. Trilupaitytė ir kt.). Polemika su pačiais „šiuolaikinio meno“ kūrėjais yra vargiai įmanoma dėl silpnos argumentacijos, nekonkrečių terminų ir dėl visiškos metodologinės anarchijos. Todėl nagrinėjami tik tie pavyzdžiai, kuriuos sukūrė architektai, architektūros mokyklų studentai ir pedagogai, t. y. tie, kurie turi tiesioginį ryšį su architektūros sritimi (pvz., studentų idėjų konkurso SIKON renginiai, studentų projektų konkursas GERAS, dėstytojų personalinės parodos ir pan.).

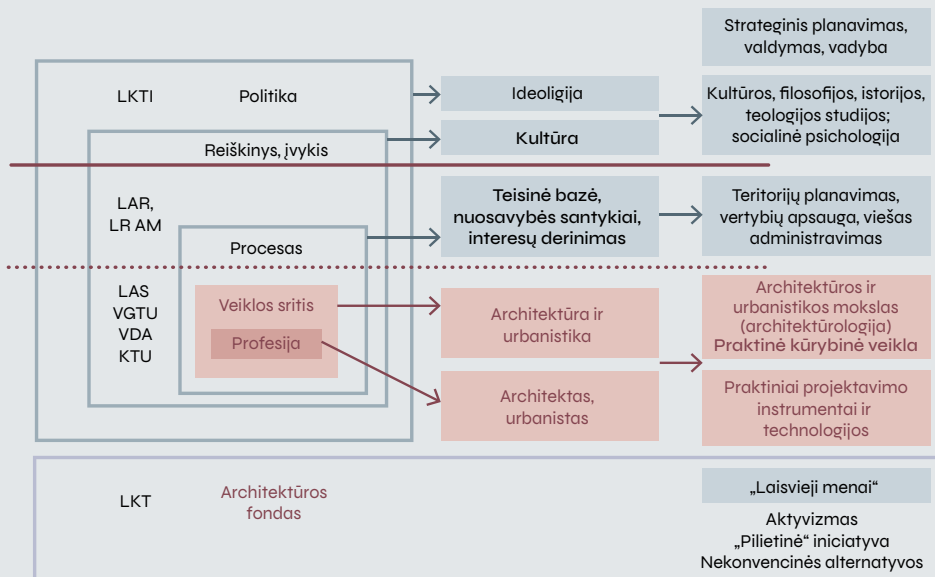
Kai kuriuos tekstus paviešina platformos / galerijos „Nulinis laipsnis“ ir VŠĮ „Architektūros fondas“ ideologai⁴⁴. Tų tekstų vertė ta, kad oficialiai įvardinama viena ar kita pozicija, kuri retkarčiais pretenduoja į manifesto/programos/platformos statusą, todėl vertinga tai, kad oponentas aiškiai pasako savo poziciją ir ją „ištransliuoja“ viešos erdvės kanalais. Problema tik ta, kad dažniausiai diskutuoja iš profesinio lauko „išskysta“ į politikos/pasaulėžiūros sritį, o ten galioja visai kiti kriterijai. Kai kada matosi, kad modernistinis jaunimėlis savo manieromis ir verbaline agitacija tampa panašus į sovietinio proletkulto⁴⁵ laikų aktyvistus. Tai tampa problema, kai jaunatviškas maksimalizmas transformuojasi į ideologinę arba stilistinę cenzūrą. Tokie buvo kai kurių teoretikų tekstai apie istorinės atminties įpaminklinimo reikalus, Lukiškių aikštės formavimo procesą⁴⁶, „Tautos namų“ projektą ir t. t. Todėl socialinių aspektų aktyvavimas (archaktyvizmas, visuomenės dalyvavimas ir pan.) yra labai diskutuotinas dalykas. Bet taip yra su visais menininkais, kurie nesuvokia, kad egzistuoja tam tikros socialinio jautrumo ribos, kurias peržengus, kyla įtampa, nes vieno žmogaus saviraiška tampa yra iššūkis/nepagarba kito žmogaus pasaulėžiūrai.

43 Šios struktūros veiklos formatai yra tinkamas akademiniam jaunimui, bet dažnai paviršutiniškai (kai kada netgi neatsakingai) vertina realius procesus architektūros ir ypač urbanistikos lauke. Abejonių kelia užsienio lektorių kompetencija (visi iš kažkokių neaiškaus statuso erdvės laboratorijų (spacelab), kurios yra dailės / meno akademijų (ne universitetų ar mokslo padalinių) „satelitai“).

44 Reikėtų rimtesnės studijos / analizės apie šių dviejų struktūrų veiklą. Kol kas susidaro įspūdis, kad ši dosniai LKT finansuojama veikla yra labai tendencinga ir vienpusiška.

45 „Proletkult“ („Пролеткульт“, „Proletkultas“), rusų kultūrinė organizacija, susidariusi iki 1917 Spalio perversmo. Siekė suformuoti proletarinę kultūrą, plėtoti proletariato kūrybinę veiklą. Proletkulto teorinius principus išdėstė A. Bogdanovas žurnale „Proletarskaja kultura“. Iškelta vadinamosios grynosios proletarinės kultūros, kuriamos tik proletariato, idėja, neigta meno tradicijos, inteligentijos vaidmuo.

46 Tomas Grunskis. Diktato architektūra//Lukiškių aikštės atvejis. Archiforma 2007.

Architektūros ir urbanistikos veiklos bei institucinių struktūrų sąveikos schema

LKTI – Lietuvos kultūros tyrimų institutas; LAR – Lietuvos architektų rūmai; LAS – Lietuvos architektų sąjunga; LR AM – LR Aplinkos ministerija; LKT – Lietuvos kultūros taryba

V. Kavolis šią problemą sprendžia pateikdamas specialų kultūros analizės modelį, kuriame svarbią vietą užima socialinės recepcijos:

„Skirtingi žmonės skirtingai suvokia tą patį tekstą.... Kiekviename krašte egzistuoja tam tikra jautrumo schema ir interpretacinė bendruomenė, kuri sutaria dėl to, kas svarbu, dėl to, į ką verta atkreipti dėmesį tame pačiame tekste. Interpretacinių bendruomenių sąvoką galima praplėsti į visas kitas sritis ir kelti klausimą, kodėl skirtingi žiūrovai ir skaitytojai skirtingus dalykus išvelgia tame pačiame tekste. Čia tuoj pat iškyla visuomenės diferenciacijos klausimas. Kiek interpretaciniai skirtumai kyla iš visuomenėje egzistuojančių grupių ir skirtingų institucijų, luomų arba išreiškia kokią nors moralinę ar ideologinę diferenciaciją, kuri gal nesusieta su socialinėmis pozicijomis visuomenėje? Ką skirtingi teksto supratimai atskleidžia apie visuomenę, kurioje tie supratimo skirtumai atsiranda?“⁴⁷

Tokiame kontekste labai vertingi VU A. J. Greimo centro studijų leidiniai. Viena iš jų pateiktas V. Kavolio straipsnis „Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės“⁴⁸, kurį galima laikyti kaip pagrindiniu algoritmu, vertinant architektūros sritį. V. Kavolis teigia, kad, norint vertinti bet kokios kultūros srities tekstą (plačiaja prasme, t. y. ne tik literatūrinį tekstą), reikia atsakyti į klausimą – koks yra šito teksto santykis su bendrąją kultūra, kuri laikoma to teksto aplinka? Tai reiškia, kad siūlomas „kultūrinės tradicijos“ principas.

V. Kavolis tvirtina, kad „Pastebėjimai apie šiandieninę kultūrą Lietuvoje: arba apibendrintos deklaracijos apie visos kultūros būseną, nepagrįstos jokiais konkrečiais duomenimis arba atskiri tekstai ar spektakliai nagrinėjami

47 Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. VU A. J. Greimo centro studijos / 4. SEMIOTIKA. Baltos lankos 1997, p. 7–10

48 Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. VU A. J. Greimo centro studijos / 4. SEMIOTIKA. Baltos lankos 1997, p. 7–10

impresionistiniu būdu, be jokios disciplininės perspektyvos ar konceptualios analizės“...Norint kelti klausimą, ką už jo paties ribų tekstas „atvaizduoja“ arba kam jis „atstovauja“, t. y. su kokia bendroja kultūra jis yra atpažįstamas ryšiais susijęs, pravartu turėti ir kokią nors teorinę tos bendrosios kultūros sampratą, nusakančią, iš kokių dalių ji susideda, kaip tos dalys tarpusavyje santykiauja, ir kuo ta bendroji kultūra, kuriai šis tekstas šiuo metu ir šiuo atžvilgiu priskiriamas, skiriasi nuo kitų bendrųjų kultūrų, kurioms jis galėtų kitais atžvilgiais (ir kitais laikais) priklausyti“.⁴⁹

Architektūros ir urbanistikos vietą bendroje krašto kultūros ir ekonominėje-politinėje sistemoje nagrinėjo J. Bučas⁵⁰, P. Kavaliauskas, P. Juškevičius⁵¹, Z. J. Daunora⁵², A. Vyšniūnas⁵³. Kadangi LAS ir LAR praktiškai nedalyvauja architektūros mokslo ir studijų formavimo procese⁵⁴, todėl architektūros vietą valstybės kultūros ir ūkio sistemoje apibrėžia kiti.

Pavyzdžiu gali būti prof. Pauliaus Kavaliausko kraštotvarkos modeliai⁵⁵, kurie realiai veikia kaip krašto valdymo algoritmai. Geografijos profesorius P. Kavaliauskas savo darbuose pateikė du teorinius kraštotvarkos modelius, tarp kurių yra dvidešimt metų laiko skirtumas. Jeigu 1992 m. kraštotvarkos struktūrinėje schemoje dar buvo numatyta vieta (tiesa, labai nereikšminga) architektūrai, tai 2013 metų schemoje tokio dalyko kaip architektūra iš viso nebėra. Vietoj to kalbama apie architektūrinį-techninį projektavimą.

Pagrindinė priežastis kodėl pradėjo dominuoti kraštotvarkos modeliai, kuriuose nėra vietos ARCHITEKTŪRAI, yra ta, kad iš architektų pusės nebuvo jokios rimtos teorinės alternatyvos⁵⁶. Kodėl to nebuvo yra atskiras klausimas, bet visiškai aišku, kad būtent nuo šito momento pradėjo galutinai „aižėti“ klasikinės algoritmas, pagal kurį galima apibūdinti kiekvieną specialybę. Čia ir buvo pagrindinė priežastis, kodėl architekto praktinė veikla tapo projektavimo paslaugos verslu, architektūros mokslas transformavosi į literatūrinę interpretacinę menotyrą, o architektūros menas tapo tarpdisciplininis „išdykavimu“⁵⁷. Architektūros laukas sutrupėjo/susmulkėjo, o patys architektai architektūrą supranta tik kaip „Pastatų architektūrą“ arba „Interjero dizainą“, nes erdvių struktūrų projektavimo (*Urban Design*) žanras iš esmės išnyko.

Gali kilti klausimas – kodėl taip atsitiko? Atsakymas paprastas – tuo metu, kai valstybiniu lygiu buvo bandoma sudėlioti humanitarinių ir socialinių mokslų diskursą ir vietą bendroje Lietuvos mokslo sistemoje, architektų vardu kalbėjo visiškai

49 Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. VU A. J. Greimo centro studijos / 4. SEMIOTIKA. Baltos lankos 1997, p. 7–10.

50 Jurgis Bučas. Kraštotvarkos pagrindai. Technologija, 2001.

51 Pranciškus Juškevičius ir kt. Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra. Technika, 2013.

52 Zigmantas Jonas Daunora. Valstybė – metropolinis rajonas – sostinė. Koordinuotos urbanistinės plėtros posovietinėje Lietuvoje klausimai. KVADRATAS, 2019.

53 Algis Vyšniūnas. Architektūrinės ir urbanistinės idėjos Šiauliuose. LAS Šiaulių skyrius, 2019.

54 Reikia pradėti kreipti dėmesį į aukštųjų mokyklų diplomus, t. y. atidžiai žiūrėti kokias studijų programų absolventai dalyvauja diskusijose apie architektūrą. Ypač tai pasakytina apie dailės/meno akademijų (tiek Lietuvoje, tiek užsienyje) absolventus, kurių profesinė kompetencija dažnai yra neidentifikuojama.

55 Paulius Kavaliauskas, Kraštotvarka ir profesinis egocentrizmas. Kraštovaizdžio architektūra – iššūkiai ir prioritetai. Kraštovaizdžio architektūros forumo 2013 mokslo darbai, 2-asis papildytas ir pataisytas leidimas, [interaktyvus], 2013, p. 9, [žiūrėta 2014-07-05], http://kas.lt/sites/default/files/Leidin2013_tekstas_g2_on.pdf

56 Alternatyvos nebuvo, nes LAS vadovybė neturėjo supratimo apie pasekmes. LAS aktyvas pradėjo intensyviai flirtuoti su investitoriais ir apsvaigo nuo galimybės užsidirbti.

57 Dažnai kyla klausimas: kaip galima kalbėti apie tarpdisciplininius dalykus ten, kur nėra jokios disciplinos matricos. Kai neaišku kur baigiasi vienos disciplinos ribos ir prasideda kitos disciplinos, neaišku kur yra tas „In between“.

atsitiktinis žmogus, neturintis nieko bendro su architektūra. Apie šį skandalinę atvejį vengiama kalbėti, bet tai yra įrodymas, kad tuometinė LAS vadovybė visiškai nesuprato kokie procesai vyko švietimo ir aukštojo mokslo sistemoje, kai prasidėjo architektūros studijų programų išorinis vertinimas ir universitetinės mokslo produkcijos kokybės matavimas.

LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. 226 (2003-02-20) sudaryta Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų strategijos rengimo darbo grupė⁵⁸. Strategijoje architektūros mokslo (architektūrologijos) sampratą ir atitinkamai naratyvo vektorių sukonstravo filologas, t. y. net ne architektas. Todėl nieko keisto, kad architektūros mokslas „pakrypo“ į menotyros lauką, iš esmės nesusijusį su praktine architektūrine veikla.

Naujausi mokslo ir meno krypčių klasifikatoriai⁵⁹ galutinai įtvirtino situaciją, kad **oficialiai architektūros ir urbanistikos mokslo nėra**. Vietoj to yra menų krypčių (ne mokslo!) klasifikatorius, kuriame yra vaizduojamųjų menų (V 000) krypčių grupė ir atskiros kryptys – ARCHITEKTŪRA (V 001), DAILĖ (V 002) ir DIZAINAS (V 003).

Atlikta LAS, LAR ir LAMT⁶⁰ pagrindinių dokumentų analizė rodo, kad LAS kalba apie „kokybišką architektūrą“, LAR – apie „architektūrinę veiklą“, o LAMT – apie „architektūros meną“. Kyla klausimas – ar tikrai kalbama apie tą patį? Ar įmanoma kalbėti apie Architektūrą „disciplininės matricos“ kategorijomis? Tokiu atveju rekomenduojama naudoti V. Kavolio kultūros tyrimų modelį, kuris galėtų suteikti architektūros sričiai disciplinuotus rėmus⁶¹. Kažką panašaus siūlė istorikas J. Riussen, kuris kalbėjo apie „disciplinos matricą“⁶². Veiklų analizė parodė, kad nėra bendro vardiklio architektūros srityje dėl kelių priežasčių:

1. **Nėra bendro architektūros ir urbanistikos terminų žodyno**, todėl pagrindiniai architektūros srities terminai naudojami, nepaisant elementarios logikos ir profesinių žanrų (pastatų architektūra, urbanistika, erdvinės struktūros ir t. t.). Ypač tuo pasižymi projektai, kurie atstovauja „tarpdisciplininį meną“.
2. **Nėra vieningos architektūros srities sampratos**. Ypač iškreiptai traktuojama viena iš Architektūros šakų URBANISTIKA, kuri iš profesinės veiklos transformuojasi į „socialinės diskusijos“ žanrą. Iš esmės tai reiškia, kad įžengiama į polittechnologijų ir manipuliacijų visuomene lauką.

Architektūros srities apibrėžimas būtų nepilnas, jeigu nekomentuojamas Urbanistikos laukas. Čia egzistuoja keli diskursai – **profesinis** (architektūros šaka), **polittechnologijų / „viešųjų ryšių“** (*socialis interdisciplinaris*), **optimizacinis**

58 Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros problemos, sud. Giedrius Viliūnas, Vilnius: LLI leidykla, 2004.

59 Patvirtinti LR švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 6 d. įsakymu Nr. V-93 (2019 m. vasario 20 d. įsakymo Nr. V-156 redakcija). <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-politika/patariamoji-institucija-mokslo-politikos-klausimais/mokslo-ir-meno-sriciu-ir-krypciu-klasifikacija/2321?fbclid=IwAR2j7KqKCRtsl-LULpB1mZYKpJ-BRr9Y0MFckuQc94c-j05QKonCojWBpmsY>

60 Reikia atskiro tyrimo, kad atsakyti į klausimą – Kas čia per organizacijos / struktūros ir ar jos turi ką nors bendro tarpusavyje?

61 V. Kavolis teigia, kad „Pastebėjimai apie šiandieninę kultūrą Lietuvoje: arba apibendrintos deklaracijos apie visos kultūros būseną, nepagrįstos jokiais konkrečiais duomenimis arba atskiri tekstai ar spektakliai nagrinėjami impresionistiniu būdu, be jokios disciplininės perspektyvos ar konceptualios analizės“.

Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plėtimasis. SEMIOTIKA. Šiuolaikinio socialinio diskurso analizė. Vilniaus universiteto A.J.Greimo centro studijos. Baltos lankos 1997, psl. 7-10

62 Būtent J. Riuserio koncepcija padėjo istorijos mokslui surasti savo vietą bendroje humanitarinių mokslų sistemoje.

(miesto planavimas, valdymas ir administravimas), **praktinis** (miesto reikalai, socialinės funkcijos), **antropologinis** (miestiečių elgesio motyvai). Architektūros srityje turėtų būti kalbama apie profesinį aspektą, t. y. **urbanistinis planavimas** ir **urbanistinis projektavimas** (*Urban Design*), kiti aspektai turėtų būti priskiriami Kultūros/antropologijos studijų sričiai (*Culture Studies*) arba Politikos mokslų sričiai (*Political Science*).

Kalbant apie Urbanistiką reikia pasakyti, kad šis architektūros lauko fragmentas visą laiką buvo labai dviprasmiškas. Jeigu LAS architektūros ir urbanistikos ekspertai dar kalbėdavo meninėmis kategorijomis, tai LAR visus miesto formavimo reikalus suvedė į kažkokį mistinį „viešąjį interesą“, o patį erdvinio formavimo procesą pavertė interesų derinimo mechanizmu, remiantis Teritorijų planavimo įstatymu. Beatodairiškas visko reglamentavimas – tokia buvo LAR strategija, kol šitai įstaigai vadovavo žmogus, aiškiai pasiklydęs tarp architektūros, viešojo administravimo ir teisės⁶³. Vietoj aiškios, konceptualios architektūros ir urbanistikos politikos – galiojančios instrukcijos, teisės aktai, reglamentai, politiniai sprendimai, nutarimai ir t. t. Šioje situacijoje verta prisiminti idėją parengti architektūros ir urbanistikos terminų žodyną⁶⁴, nes be jo architektūros laukas yra labai suvaržytas.

Tai yra todėl, kad esama teisinė sistema iš esmės keičia šios profesijos turinį (būtent taip galiojanti Teritorijų planavimo dokumentų rengimo sistema „pribaigė“ urbanistikos žanrą). Vienintelė išeitis – parengti naują terminų žodyną, kuris taptų nacionalinės terminų duomenų bazės dalimi. Tik tada galima rengti teisės aktus, susijusius su architektūros ir urbanistikos lauku. Kas toliau? Tai priklauso nuo to, kas yra LAR. Kol kas atrodo, kad LAR yra projektuojančių architektų (arba projektavimo paslaugos teikėjų) asociacija be jokių sisteminių veiklos požymių.

Terminai ir sampratos

Architektūrinio ir urbanistinio projektavimo sistemos kokybiško funkcionavimo prielaida – vienodai suprantama terminologija, kokybiškai parengti specialistai ir aiškiai apibrėžtas profesinės veiklos laukas. Šito dabartinė mokslo ir studijų sistema, taip pat teisinė sistema, reglamentuojanti visą projektavimo procesą, neragantuoja.

63 Labai iškalbingas faktas, kad LAR pirmininkas iš architektų kūrybinės organizacijos „sukonstravęs“ biurokratinį modelį, paprasčiausiai atsistatydino, kai tik pradėjo kilti tam tikra abejonių banga dėl bendros LAR strategijos.

64 LKT turėtų prisiminti, kad LAR du kartus teikė paraišką tokio žodyno parengimui ir abu kartus paraišką ekspertai vertino neigiamai. Paskutinį kartą LAR paraiška atmesta 2019 metais. Žodyno rengimo grupės vadovas buvo numatytas Juozas Vaškevičius (LAR).

Terminų bankas (Duomenų bazė)	<p>LR terminų bankas⁶⁵ – valstybės informacinė sistema, kurią sudaro nustatyta tvarka sutvarkytų ir internete pateiktų aprobuotų, teiktinų lietuvių kalbos terminų straisnių rinkinių ir neteiktinų terminų visuma.</p> <p>LR terminų banko paskirtis – užtikrinti nuoseklų sunormintų lietuvių kalbos terminų vartojimą, ypač LR teisės aktuose, sukurti bendrą įvairių valstybės institucijų informacinę sistemą, prie kurios galėtų prisijungti ir duomenis teikti kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kuria galėtų laisvai naudotis ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje dirbantys įvairių sričių specialistai.</p> <p>Terminų banko šaltiniai: 1) teisės aktų terminai, 2) terminų žodynų terminai, 3) aukštųjų mokyklų vadovėlių terminai, 4) mokslo terminai.</p> <p>LAS, LAR nėra parengusios jokios medžiagos, kuri būtų tinkama valstybės informacinei sistemai</p>
ES glosariumas	<p>Let's Speak Sustainable Construction Multilingual Glossary⁶⁶.</p> <p>Glosariumas – iš lotynų kalbos glosariumo žodynas yra žodis iš tos pačios disciplinos arba iš studijų srities, kuris yra apibrėžtas, paaiškintas ar komentuojamas. Tai taip pat yra neįprastų žodžių, komentarų ir vertimų rinkinio, esančio autoriaus tekstuose, katalogas.</p> <p>Glosariumas pagrįstas prielaida, kad Sustainable development – tai architektūra, pagrįsta darnios plėtros principais. Pagal EESC pateiktas formuluotes matosi, kad LAS šio dokumento rengime nedalyvavo.</p>
Architektūros ir urbanistikos terminų žodynas	Tokio žodyno nėra, nors šiuo metu jaučiamas didelis poreikis naujo architektūros ir urbanistikos žodyno apimančio ne tik tradicinio žodyno sandarą, bet savyje apjungiančio architektūrinius-urbanistinius terminus bei naudojimo sritį.
Grupuočės slengas	Architektuomenė, arKitektas, ArchFONDAS, ArchCENTRAS, ArchiFORMA, ArchPLATFORMA, ArhiGraphicArt
ArchITERMINAI (Apibūdinantys neformalų požiūrį į situaciją. Su papildomais žodžiais variantų kiekis praktiškai neribotas)	Laisvės Architektūra, Diktato Architektūra, Nekonvencinė Architektūra, Architektūra be Architektūros, Minties Architektūra, Tylos Architektūra, Architektūros opusas, Popierinė Architektūra, Utopinė Architektūra, Eksperimentinė Architektūra, Futuristinė Architektūra, Kosminė Architektūra, Eventuali Architektūra, Arquitectonica Socialis Interdisciplinaris, Alternatyvi Architektūra, Komercinė Architektūra, Intelektuali Architektūra, Inžinerinė Architektūra, Veiksmo Architektūra, Mobilii Architektūra, Interaktyvi Architektūra, Konceptuali Architektūra, Šiuolaikinė Architektūra, Tradicinė Architektūra, Klasikinė Architektūra, Verbalinė Architektūra, Siužetinė Architektūra, Architektūros menas, Parametrinė Architektūra, Ikoninė Architektūra, Įženklinanti Architektūra ir t. t.
Terminai pagal veiklos sritį, žanrą / objektą	Pastatų architektūra, Erdvės architektūra, Urbanistinė architektūra, Landšafto architektūra, Interjero architektūra, Kraštovaizdžio architektūra, Parodų erdvių architektūra, Miesto erdvių architektūra, Paveldo architektūra, Rekreacinė architektūra, Gyvenamųjų pastatų architektūra, Visuomeninių pastatų architektūra, Mažųjų formų architektūra ir t. t.
Individuali samprata	Kiekvienas architektas pateikia individualią definiciją, priklausomai nuo asmeninės patirties, veiklos srities ir pan. ⁶⁷
Sudurtiniai žodžiai ir naujadarai	ArchMEDIALE, ARCHaktyvizmas, paraMETRAS, megaARCHITEKTŪRA, ArchiMATAS, archILOVERS, MetaARCHITEKTŪRA, ArchACTION, SubARCHITEKTŪRA, kvaziARCHITEKTŪRA, ARCHItetonas, MICOTEKTŪRA, ArchSINOPSIS, ArchINDUSTRIJA, archPLATFORMA
Vieno autoriaus sukurtas glosariumas (vienam projektui) Asa'pili	<p>Asa'pili – dirbtinai sukurtas leksikonas, kurį sukūrė anonimas P. M. savo knygoje Bolo'bolo. Viena vertus, tai yra meninė kalba, skirta originaliai paaiškinti ateities idėjas. Kita vertus, tai yra neutrali pagalbinė kalba, skirta naudoti beveik utopiškai bolo pagrįstoje globalioje bendruomenėje, kurią P.M. apibūdina knygoje.</p> <p>„Asa'pili“ nėra visa kalba, bet pagrindinis maždaug trisdešimties žodžių žodynas, kuris gali būti naudojamas nuorodoms į kultūros institucijas ir sąvokas.</p> <p>Visus šiuos terminus (išskyrus munu) lydi atitinkami abstraktūs brėžiniai, kad sąvokas būtų galima pavaizduoti vizualiai, nepriklausomai nuo konkrečios rašymo sistemos.</p> <p>Šie žodžiai gali būti sujungti į modifikatorių modifikuotus junginius (su dviem elementais, atskirtus apostrofu) taip, kad asa'pili reiškia „pasaulio kalba“, fasi'ibu reiškia „keliautojas“, vudo'dala reiškia „apskrities lygio susirinkimas“. ir tt Dvigubas daiktavardis pakeičia jį į kolektyvinį ar abstrakčiąjį daiktavardį, taigi bolo'bolo reiškia „visus bolius, bolos sistemą“.</p>

65 Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymas: reglamentuojamas Terminų banko kūrimas, tvarkymas, naudojimas ir finansavimas, duomenis teikiančių, juos tvarkančių ir naudojančių juridinių ir fizinių asmenų pareigos, teisės ir atsakomybė. <http://terminai.vlkk.lt/>

66 Žodyno rengimą inicijavo European Economic and Social Committee (EESC), The Architects' Council of Europe (ACE), The European Concrete Platform ASBL (ECP).
<https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2011-01-en-et-lv-It--4.pdf>

67 Becky Quintal. 121 definitions of Architecture.
<https://www.archdaily.com/773971/architecture-is-121-definitions-of-architecture>

Visuose lygmenyse funkcionuoja skirtingi naratyvai su savo terminologija. Mokslas, studijos ir praktinė veikla reglamentuojami pagal skirtingas teises dimensijas (pvz., studijų ir mokslo klasifikatoriai iš esmės skirtingi), todėl iškyla būtinumas įvesti bendrą architektūros ir urbanistikos kokybės indikatorių sistemą. Tam reikalinga vienodai suprantama terminologija, vienodai traktuojami profesinės veiklos žanrai, priemonės, instrumentai ir t. t. galų gale turi būti vienodai suprantamas galutinis rezultatas ir vienodai traktuojami jo kokybės požymiai.

Paskutiniu metu pradedama suvokti kad architektūros pažanga tiesiogiai priklauso nuo valstybės ir visuomenės skiriamo dėmesio architektūros kokybei. To pasekoje **didėja poreikis tiksliai apibrėžti architektūros kokybės sampratas, definicijas ir pan.** Tik taip įmanoma apibrėžti reikalavimus kokybiškai architektūrai įvairiuose valdymo ir administravimo lygmenyse (valstybinės ir savivaldos institucijos, mokslo ir studijų institucijos bei kūrybinės organizacijos ir atskiri kūrėjai).

Pasitaiko atvejų kaip skirtingas sritis reglamentuojančiuose dokumentuose (teisės aktuose, strateginiuose dokumentuose, metodiniuose nurodymuose, moksliniuose darbuose, instrukcijose, rekomendacijose ir t. t.) taikomi skirtingi tų pačių objektų apibrėžimai arba iš esmės skiriasi tų pačių terminų turinys. Šie neatitikimai labai aiškiai atsiskleidžia, lyginant dokumentus, reglamentuojančius architektūros, urbanistikos, kultūros paveldo, aplinkosaugos, gamtosaugos, statybos ir teritorijų planavimo sritis.

Keičiasi visuomenės gamtinės, architektūrinės-urbanistinės ir istorinės kultūrinės aplinkos suvokimas, jam apibrėžti atsiranda nauji terminai ir sąvokos, keičiasi jų sampratos. Didėja ir architektūros kokybės reikalavimai, iššaukti naujausių mokslo ir technikos atradimų bei pasaulio raidos pokyčių ir tai susiję su naujų terminų atsiradimų, naujų tam tikrų sąvokų interpretavimu bei jų vartojimu.

To pasekoje atsiranda skirtingų sričių specialistų nesusikalbėjimų, mokslinių kolizijų arba elementarios spekuliacijos. Norint tai vienodai vartoti vieningoje erdvėje atsirado poreikis naujų terminų ir sampratų išgryninimui ir vienodam jų suvokimui. Šiuo metu jaučiamas didelis poreikis naujo architektūros ir urbanistikos žodyno apimančio ne tik tradicinio žodyno sandarą, bet savyje apjungiančio architektūrinius-urbanistinius terminus bei naudojimo sritį.

Tokio žodyno parengimui svarbus parengiamasis etapas ir kokybiška išeitinių duomenų bazė, bei tų duomenų analizė. Šios bazės sukūrimas turi tiesioginę įtaką žodyno turinio kokybei ir identifikavimui sričių, kuriose jis bus praktiškai taikomas. Ši analitinė medžiaga taps pagrindu būsimo terminų žodyno sudarymui ir projekto pabaigoje skelbiama internetinėje erdvėje kaip pagalbinė priemonė pagalbinė priemonė mokslinėje tiriamojame veikloje, bei teisės aktų, skirtų architektūros ir urbanistikos kokybei apibrėžti kūryboje. Tokių žodynų rengimas Europoje ir pasaulyje yra normali praktika⁶⁸.

68 Pz., „The Metapolis Dictionary of Advanced Architecture. City, Technology and Society in the Information Age“ (Manuel Gausa, ACTAR 2003 Barcelona); Robert Cowan „The Dictionary of Urbanism“ (Streetwise Press, 2005).

Didėja reikalavimai architektūros kokybei, iššaukti naujausių mokslo ir technikos atradimų bei pasaulio raidos pokyčių ir tai susiję su naujų terminų atsiradimu, naujų tam tikrų sąvokų interpretavimu bei jų vartojimu. Toks žodynas ir jo turinys geriau padėtų suvokti ir apibrėžti nacionalinius Lietuvos respublikos visuomenės interesus – veiklos prioritetus ir ilgalaikius architektūros raidos siekius Lietuvoje.

Jeigu to nebus padaryta, tada teks konstatuoti, kad **galutinai nugalėjo savižudiška „laisvųjų menų“ samprata**. Reglamentuotai profesijai galas. Tada tikrai nebeaišku – kas yra architektūra ir kas yra architektas?

Metodiniai principai

Rengiamas darbas yra savotiška neakivaizdi polemika su šiuolaikinio meno paradigma, kuri „uzurpavo“ architektūrinį lauką. Tuo metu, kai profesionalūs architektai, išsimokslinę pagal akredituotas studijų programas, dirbo pagal galiojančią tvarką, kai kas vaikščiojo profesijos paribiais, pakraščiais ar net užribiais, bet viešai deklaravo, kad būtent jų veikla yra tikroji architektūra. Jų terminologija – „*įžvalgos ir refleksijos*“, „*intelektualinis nuotykis*“, „*performatyvios akcijos*“, „*kuratorystės dvasia*“, „*interpretacija ir recepcija*“ ir t. t.

Į klausimą – kaip galima kalbėti apie architektūrą, jeigu pažeidžiamas „disciplinos matricos“ principas, – atsakoma, kad kalbama apie „*nekonvencinę architektūrą*“, „*konceptualiąją architektūrą*“, „*utopinę architektūrą*“ ir t. t. Pagrindiniai raktiniai žodžiai, kuriuos naudoja oponentai, kalbėdami apie architektūrą – „*modernizmas*“, „*šiuolaikinė architektūra*“, „*tarpdisciplininis menas*“, „*konceptualus menas*“, „*archaktyvizmas*“, „*medijų menas*“ ir t. t.

Polemika su šiuolaikinio meno paradigma įmanoma tik tuo atveju, kai išsiaiškinama tikroji naudojamų terminų prasmė. Todėl neišvengiamai tenka komentuoti šių terminų naudojimo kontekstus, bandant sugražinti realų turinį / prasmę.

Dar akcentuojamas architektūros socialumas, nors jis suprantamas labai skirtingai. Yra veikėjų, kurie propaguodami „*nekonvencinę architektūrą*“, šneka apie „*viešąją interesą*“, visuomenės nuomonės pirmenybę ir t. t. Tai yra visiškai nelogiška, nes neaišku kaip architektūra gali būti „**nekonvencinė, bet sociali**“. Šią paradoksalią, netgi oksimoroninę logiką propaguoja žmonės „stumdami“ archaktyvizmo idėjas, kurios yra ne kas kita kaip politinių manipuliacijų / interpretacijų, bet ne architektūros žanras.

Yra žmonių, aktyviai besireiškiančių viešojoje informacinėje erdvėje, kurie neigia bet kokius legitimuotus institucinius procesus architektūroje, nors būtent tai ir yra socialumo išraiška. Visuotinai priimtose „žaidimo taisyklėse“, kurių turi laikytis bet koks socialumo dalyvis, – tokia yra bet kokios politinės bendruomenės elementaraus egzistavimo sąlyga.

Z. Baumanas mano, kad socialinę erdvę galima padalyti į tris dalis – **kognityviąją** (praktinio veikimo sąlygos), **moralinę** (ryšiai tarp žmonių) ir **estetinę**. Pastaroji leidžia laisvai žaisti nusistovėjusiomis socialinio gyvenimo prasmėmis. Šių dalių balanso privalu laikytis, jeigu kalbame apie tikrąją architektūrą, o ne erzacą, užmaskuotą archaktyvizmo frazeologija.

Kai kurių veikėjų nuomone, „metodologinė anarchija“ yra pranašumas, nes tai suprantama kaip konceptualumo neišvengiama sąlyga. **Profesionalus medikas pasimeta susidūręs su šamanu-šarlatanu, taip ir praktikuojantis architektas sutrinka, kai priešais jį stovi diletantas, interpretuojantis architektūrą pagal savo supratimą, kai niekalas maskuojamas pseudokonceptualia frazeologija, kai nėra jokio architektūros turinio.**

Todėl reikia verbaliniams piruetams suteikti realų turinį, t. y. reikia pakomentuoti terminus – „*tarpdisciplininis*“, „*šiuolaikinis*“, „*socialumas*“, „*archaktyvizmas*“, „*kvaziarchitektūra*“, „*metaarchitektūra*“, „*archsinopsis*“, „*megaarchitektūra*“, „*parametrinė architektūra*“, „*subarchitektūra*“ ir t. t.⁶⁹ Jeigu tokie terminai neišaiškinami, tada projektai kuriuose naudojama tokia frazeologija turi būti automatiškai priskiriami tarpdisciplininio meno, bet ne architektūros sričiai.

Proceso savybės ir rezultato kokybė. Oksimoroninis chaosas arba nekonvencinis socialumas

Pagrindinis dalykas – suprasti, kodėl archaktyvistų propaguojamos architektūros savybės (nekonvencinis, socialinis, tarpdiscipliniškas), architektų bendruomenės nuomone (LAS, LAR) nėra laikomos architektūros kokybės kriterijais / indikatoriais⁷⁰. Proceso charakteristika nesusijusi su galutinio rezultato kokybe.

Taip pat reikia išsiaiškinti, kodėl diskusijose apie architektūrą a priori priimamas **tarpdiscipliniškumas** (*inter-disciplinarity*), kaip būtina kokybės sąlyga, nors Europos architektūros mokyklose ir kituose teoriniuose diskursuose senai kalbama apie žymiai įvairesnius disciplinų (ir jų derinių) formatus (*disciplinary autonomy*; *inter-disciplinarity*; *multi-disciplinarity*; *cross-disciplinarity* ir netgi *non-disciplinarity*), kur, nepaisant visokeriopos įvairovės, dominuoja pagrindinės disciplinos matrica.

69 Tokia terminologija yra labai populiari tarp menininkų, kurie iš tikrųjų niekada nedirbo architektūros srityje, bet jaučiasi turį teisę komentuoti architektūros objektus, projektavimo procesą ir t. t. Nesusipratimas būtų lengvai išspręstas, jeigu tarpdisciplininkai dirbtų kartu su rimtais architektais-praktikais.

70 LR architektūros įstatyme nurodomi visiškai kiti architektūros kokybės kriterijai.

Tokia situacija, kai ignoruojama pagrindinės disciplinos matrica (pagal Th. Kuhn „paradigma“) yra neįsivaizduojama rimtose universitetinėse architektūros mokyklose, bet yra gana dažnas reiškinys įvairiuose dailės akademijų/kolegijų arba neso- lidžių eksperimentinių pseudomokslinių laboratorijų naratyvuose, kurie net neįsi- komponuoja į bendrą profesinį diskursą.

Neatsakingai naudojami terminai sukuria diletantiško studentiško diskusijų klubo įvaizdį, kur dominuoja vizionieriškas mesianizmas, postmodernistiškas reliatyvi- zmas, paviršutiniškas socialumas, bendruomeniškumo iliuzija ir jokio architektū- ros profesinio turinio. Akademinio pasismagavimo / žaidimo / išdykavimo (*Homo Ludens*) seklumas prieštarauja reglamentuotam praktiniam veiksmui (*Homo faber*), kuris turi ilgalaikes pasekmes ne tik gyvenamai aplinkai, bet ir visai nacionalinei kultūrai.

Iš to kyla dar vienas klausimas – **kodėl diskusijose apie architektūrą a priori primetamas socialumas, nors tai nėra ta architektūros savybė, kurią su- kuria „kūrybiniai gebėjimai“.**

Problemą gali iliustruoti pavyzdžiu. 2016 m. birželio 9 d. Nacionalinėje dailės gale- rijoje (NDG) įvyko vieša paskaita / pokalbis **architektūros socialumo ir aktyviz- mo bruožus Lietuvoje, t. y. apie archaktyvizmą**⁷¹.

Paskaitos anotacijoje teigiama, kad *„XXI amžiuje pamatinės architektūros savybės ir kokybinės raidos vektoriai yra pakitę iš esmės. Apie šiuolaikinę architektūrą jau nebegalime svarstyti ir jos kurti taikydami reikšmes ir metodus, kurie buvo bū- dingi XX ar net XIX amžiuje. Jei ji vis dar tebėra didis menas, tai kaip ir šių dienų menui, naujausiai architektūrai tampa būdingos tarpdalykiškumo savybės, o jos formai bei turiniui rasti taikomi nekonvencionalūs metodai. Kita svarbi šiuolaikinės architektūros savybė – socialumas ir bendruomeniškumas. Tai yra jos kokybinės raidos vektoriai kurie yra nukreipti tiek į išorę – visuome- nę bendrai, tiek ir į vidų – architektūros bendruomenę“.*

Unikalus tekstas, nes keliuose sakiniuose neaiškių terminų neįtikėtina koncentracija. Architektūrai priskiriamos šitokios sąvybės: *šiuolaikiškumas, socialumas, bendruo- meniškumas, aktyvumas, tarpdalykiškumas (tarpdiscipliniškumas), nekonvencia- lumas*. Įdomiausia, kad apie tokias savybes, kaip architektūros kokybės indikatorius visai neužsimenama LR architektūros įstatyme. Be to, tokie „kokybės“ indikatoriai tinka bet kokiai kitai veiklai, pvz., socialinio protesto, „žaliųjų“ judėjimo akcijoms ir pan. Kadangi minėti terminai yra pagrindinė archaktyvistų terminologinė amunicija, tenka pakomentuoti kiekvieną askirai.

71 Tomo Grunskio paskaita „Archaktyvizmas. Socialumo vektoriai architektūroje“ NDG, 2016 m. birželio 8 d., trečiadienis.

Šiuolaikiškumas, socialumas ir bendruomeniškumas

Terminą „šiuolaikinė architektūra“ išaiškino Keneth Frampton savo knygoje „Modern Architecture. A Critical History“⁷². Egzistuoja kelios šiuolaikinės architektūros sampratos: 1) Šiuolaikinės architektūros pradžia laikoma **neoklasikinė architektūra** (1750–1990 m.). Paprasčiau pasakius, šiuolaikinė architektūra pasisako prieš griežtą klasikinį orderį, klasikinius komponavimo principus (pvz., simetrija, ašis ir pan.) ir pan. Ryškiausi atstovai – Jean-Nicolas-Louis Durand, Etienne-Louis Boullée, Claude Nicolas Ledoux, Karl Friedrich Schinkel ir kt. 2) Kiti teoretikai šiuolaikinės architektūros pradžia laiko **CIAM Atėnų chartiją** (1928–1956)⁷³. Ryškiausi atstovai – Le Corbusier, F. L. Right, L. Mies Van der Rohe, L. Sullivan ir kt. 3) Egzistuoja nuomonė, kad šiuolaikinė architektūra yra **viskas, kas vyksta dabar**, nepriklausomai nuo stilistikos, metodų, principų ir pan. Tokio požiūrio prisilaiko išsilavinę kompetentingi teoretikai (L. & R. Krier, M. Carmona). 4) Modernistiniai fundamentalistai įsitikinę, kad šiuolaikinė architektūra tik ta, kuri yra **modernistinės stilistikos**.

Kartu egzistuoja niekuo nepagrįstas įsitikinimas, kad „šiuolaikinė architektūra“ ir „konceptuali architektūra“ yra sinonimai. Tokiam teiginiui nėra visiškai jokio pagrindo, nes bet kokia profesionali/kokybiška aukšto meninio lygio architektūra (nepriklausomai nuo stilistikos) yra konceptuali/unikali. Žymiai svarbesni parametrai „kontekstualumas“, „urbanistinis integralumas“, negu „originalumas“ ar „konceptualumas“. Kitas reikalas, kai kalbame apie komunikacijos instrumentus/technologijas. Čia šiuolaikiškumas yra didelis privalumas, bet ir čia reikia suprasti, kad šiuolaikiškos technologijos ir šiuolaikinis „medijų meno“ žanras yra skirtingi dalykai. Sekliai, lėkštai, primityviai informacijai / medijoms / žiniai tapti menu nepadės jokios technologijos.

Lietuvoje kol kas dominuoja būtent tokia, t. y. modernistinė „šiuolaikinės architektūros“ samprata, kurios pagrindinis ypatumas – jokių „žaidimo taisyklių“, žanrų painiava, stilistinis chaosas, arba puristinis tuštumas iki nykumos (*emptiness to desolation*). Tai niekuo nepagrįsta pozicija, nes pasaulyje kyla banga tokių judėjimų kaip „Classicism In Modernity“⁷⁴, „New Traditional Architecture“⁷⁵, „Medievalism in Modernity“ ir t. t. Taip pat Vakarų Europos miestuose įgauna pagreitį koncepcija – „Kaip išinstaliuoti instaliaciją?“. Pasaulio architektūroje yra žymiai daugiau krypčių, stilistinių platformų, teorinių modelių ir t. t., negu matome Lietuvoje.

72 Keneth Frampton. *Modern Architecture. A Critical History*. Fourth edition. Revised, expanded and updated. 417 illustrations. Thames & Hudson world of art 2007

73 CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne) (angl. International Congress of Modern Architecture), 1928 m. įkurta, 1959 m. iširusi organizacija, rengusi tarptautines šiuolaikinės architektūros konferencijas.

74 Journal article CLASSICISM AND MODERNITY THE UNIVERSITY OF LONDON'S SENATE HOUSE. RICHARD SIMPSON, *Bulletin of the Institute of Classical Studies* Vol. 43 (1999), pp. 41-95 Published by: Oxford University Press. <https://www.jstor.org/stable/43646753?seq=1>
In The Mood For Architecture: Tradition, Modernism And Serendipity. Lucien Steil. With Foreword by Leon Krier and an Introduction by Alireza Sagharchi. <https://www.stanhopegatearchitecture.com/news-publications/>

75 Mark Ferguson, Oscar Shamamian. *New Traditional Architecture: Ferguson & Shamamian Architects: City and Country Residences*. 2011 https://books.google.lt/books?id=UwtwDwAAQBAJ&hl=lt&source=gbs_similarbooks

Kai kurie menotyrininkai atkreipė dėmesį į procesus, prasidėjusius 1988 m. (Sąjūdžio laikais), kai LTSR Dailininkų sąjunga susidūrė su nauju reiškiniu – atsirado struktūra, monopolizavusi dailės gyvenimą. Menotyrininkė S. Trilupaitytė⁷⁶ atliko šito proceso analizę ir aiškiai parodė, kas atsitiko, kai Dailės parodų direkcija (DPD), virtusi Šiuolaikinimo meno centru (ŠMC), pradėjo realizuoti savo ideologiją. Rezultate, dailės samprata redukuojama iki „šiuolaikinio“ meno. Tai, kas iš pradžių buvo suprantama kaip stilistinės įvairovės ir naujovių skatinimas (K. Zapkaus įtaka), rezultate tapo tradicinio instrumentarijaus (pieštukų, teptukų ir kitų priemonių) atsisakymu, naujų žanrų ir technologijų kultu (medijų menas, kompiuteriai) bei naujų kompetencijų, t. y. kuratorių sluoksnio atsiradimu. Visa tai nei gerai, nei blogai. Problema ta, kad atsisakyta ištisų žanrų, kompetencijų, o naujų neįmanoma artikuliuoti pamatuoti.

Dabartinė Lietuvos dailės situacija yra pasekmė kai kurių sprendimų, kurie buvo priimti prieš 30 metų. „Šiuolaikinis menas“ nebėra suprantamas kaip tradicinės dailės praplėtos ribos, nes tai tiesiog visiškai nauja veiklos sritis su savo „žaidimo taisyklėmis“ ir vertinimo kriterijais, netinkančiais tradicinei dailei. **Ilgavęs institucinę sąrangą, „šiuolaikinis menas“ pasivadino „tarpdisciplininu“ ir tapo galinga jėga, nepaisančia tradicijos, žanrų, autoritetų.** Šio meno atstovų kompetencija neidentifikuojama, todėl jų produkcijos matuoti/vertinti pagal meistriškumo kriterijus yra neįmanoma, todėl „šiuolaikinis menas“ **nežino, kas yra nesėkmė.** Praktiškai viskas, kas neperžengia visuomenės socialinio jautrumo ribų ir nesukelia socialinių protestų⁷⁷, traktuojama kaip kūrybinė sėkmė.

Kažkas panašaus vyko ir architektūros lauke. LAS ir LAR niekada net nebandė atlikti panašios analizės, nors jau dabar aišku, kad „šiuolaikinio meno virusas“ pasiekė ir architektų bendruomenę. Šalia architekto profesijos pradėjo funkcionuoti įvairaus plauko menininkai ir kitų kompetencijų atstovai. Ypač tai pasakytina apie antropologus ir geografus, kurie save vadina urbanistais. Bet svarbiausia, kad dėl įvairių priežasčių, daug profesionalių architektų metė projektavimo amatą⁷⁸. Apie architektūrą pradėjo šnekėti visi, o plėtros procesų netinkamas teisinis reguliavimas privedė prie to, kad atsirado privalomas flirtas su visuomene.

Visuomenės supažindinimas su projektavimo pasekmėmis išvirto į visuomenininkų cenzūrą. Visuomenė pradėjo projektuoti architektų rankomis. Visuomenininkai tapo galinga jėga, galinčia blokuoti bet kokius projektus. Nuo to momento visuomenės iniciatyvos pradėtos vadinti archaktyvizmu. **Lietuvos architektūrinis naratyvas įgauna primityvias archaktyvizmo formas**, o patį diskursą monopolizuoja neišsiskiriančios profesinės kompetencijos jaunieji kolegos, neradę savo vietos projektavimo rinkoje, todėl taip ir likę studentiški iliuzijų pasaulyje⁷⁹.

76 Skaidra Trilupaitytė. Lietuvos dailės gyvenimas ir institucijų kaita. Sovietmečio pabaiga – nepriklausomybės pradžia. Artseria Vilnius 2017

77 Tokio ciniško ekstremistinio pseudomeno pavyzdžiu gali būti E. Janso uroterapiniai seansai ir ketinimas papjauti ėriuką. Kotryna Džilavjanaitė. ŠIUOLAIKINIO MENO AUKOS. Bejėgiai gyvūnai – kaip šiuolaikinio meno patrankų mėsa? <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-05-03-kotryna-dzilavjanaitė-siuolaikinio-meno-aukos/9637>

78 Kai kada tai buvo itin skandalingi atvejai, pvz., Lietuvos paviljono Hanoveryje istorija. Tuometinė LAS vadovybė elgėsi taip, kad vieni talentingiausių Lietuvos architektų (M. Bučienė, A. Bučas, V. Ozarinskas, G. Kuginyš) buvo tiesiog išvaryti į dizaino ir „laisvųjų menų“ sritį.

79 Iš tokių struktūrų galima paminėti „Architektūros kokybės vystymo asociacija“, „Architektūros fondas“, „Nulinis laipsnis“.

Yra rimtesnių „sociokultūros“ koncepcijų negu tiesmukiškas archaktyvizmo propagavimas. Viena aišku, kad „alternatyvios ir masinės kultūros“ rėmimas visuomeninėmis lėšomis peržengė protingą ribą, nes, kaip sako Raymond Weber: „sociokultūra“ ir toliau tapatinosi su kairiuoju liberalizmu, socialiniu utopizmu, esamai tikrovei priešingu projektu, įgyvendinamu piliečių iniciatyvomis ir naujais socialiniais (ekologiniais, trečiojo pasaulio, moterų, taikos) judėjimais, iki pat devintojo dešimtmečio siekusiais įgyti galios visuomenėje neprievartiniais būdais, sukuriant alternatyvių projektų ir iniciatyvų tinklą, – tačiau piliečių dalyvavimą, kaip kultūros politikos tikslą, pakeitė rinkos ekonomikos išskaičiavimai, grindžiami pirmiausia ekonominiais samprotavimais: kultūra buvo vertinama pirmiausia kaip vietos, įvaizdžio ir ekonomikos veiksnys. Be to, kultūrinės devintojo dešimtmečio pabaigos aplinkybės nusako ir ribų nykimo sąvoka: nyksta ribos tarp tradicinių kategorijų ir formų, atsiranda naujų politikos, ekonomikos, technikos ir kultūros sryšių, panaikinamas ryškus elitinės ir masinės kultūros, rimtosios ir populiariosios muzikos, švietimo ir pramogos, sociokultūros ir stabilių kultūros formų skirtumas⁸⁰.

Sociokultūrinių paradigmu tema yra aktuali ir labai svarbi, bet reikia aiškiai pasakyti, kad šnekos apie archaktyvizmą, nekomentuojant jokių realizacinių mechanizmų (konkrečios vietos, bendruomenės tipo, finansų struktūros ir pan.) tėra tuščiažodžiavimas. Jeigu archaktyvizmas propaguojamas, komentuojant tokius reiškinius kaip „Užupio respublika“, tada atsakymas teigiamas, nes tai yra puiki iniciatyva ir geras socialinis (ne architektūrinis) rezultatas⁸¹. Bet dabar matome anarchisto Hanso Widmerio neaiškias „bolobolo“ interpretacijas⁸², kurios tėra tuščias oro virpinimas. Kodėl apie tai kalbama? Todėl, kad tai pateikiama kaip rimta tradicinės architektūros alternatyva. Iš tikrųjų visa tai neturi nieko bendro su tikra architektūra.

Vietinės reikšmės archiaktivistai „išrado“ penktą definiciją – šiuolaikinė architektūra yra ta, kuri yra nekonvencinė ir pasižymi socialumu bei bendruomeniškumu. 2016 m. pirmą kartą Lietuvoje pradėta kalbėti apie Archaktyvizmą, toliau šia tema diskusija iš esmės nevyksta, todėl taip iki galo ir neaišku ar Archaktyvizmas yra nepasitikėjimas profesionalių architektų cechu (visuomenės priešpastatymas profesionalų projektams), ar tai yra politinės kovos būdas, norint sužlugdyti nepatinkančias investicijas, urbanistines plėtras ir t. t. Kol kas matome tik vieno ar kito archiaktivistų monologą⁸³ viešojoje informacinėje erdvėje, o rimtas argumentuotas oponavimas vykstantiems plėtros procesams vyksta teisinėje aplinkoje. Tai ką vieni daro per visuomeninius judėjimus, t. y. per teisinius mechanizmus⁸⁴, kiti konstruoja destruktinį teorinį naratyvą viešojoje erdvėje.

80 Raymond Weber. Globalizacija ir demokratija: ar kultūros politikai reikia paradigmu kaitos? Kultūros politika (straipsnių rinktinė), Baltos lankos 2008, psl. 24–38

81 Dažnai privatus MO centras (archit. D. Libeskindas) Vilniuje Pylimo gatvėje nurodomas kaip archaktyvizmo judėjimo rezultatas. Bet reali situacija yra kiek kitokia, nes 2005 metais aktyvistai, vadovaujami G.Urbono, reikalavo išsaugoti kinoteatro „Lietuva“ pastatą ir erdvę prieš jį. Apie modernaus meno centrą nebuvo jokios kalbos.

82 „Idealizmas“: Utopija Lietuvos architektūroje I. Architektės Godos Verikaitės paroda „Bolotopija“ <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-utopija-lietuvas-architekturoje-i-architektes-godos-verikaites-paroda-bolotopija/>

83 Ernestas Parulskis. Gedimino pilies mainai. <https://literaturairmenas.lt/publicistika/ernestas-parulskis-gedimino-pilies-mainai?fbclid=IwAR0b2HhNAsmjrMbQfSsRePeGCnZMXvqJGDxhEcaFnlau5sTgq56GomTQF4>

84 Misionierių sodai – statybų projektas Vilniaus senamiestyje. Pagal projektą vietoj senos ligoninės turėtų būti pastatyti penki daugiabučiai namai. Tam priešinasi ne tik paveldosaugininkai ir dailės istorikai, bet Valstybinė teritorijų ir statybos inspekcija. <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/kvadratinis-metras/nekilnojamas-turtas/gruzinu-milijardieriaus-statybos-prie-misionieriu-vienuolyno-gali-uzstrigti-daugeja-protesto-balsu-973-785166?copied>

Viskas būtų labai aišku, jeigu būtų aiškiai pasakyta, kad Aktyvizmas yra pilietiškumo išraiška. Toks turinys yra labai sveikintinas. Tai nėra architektūros kokybės indikatorius, bet proceso (be konkretaus objekto) socialinis aspektas, t. y. savybė, visiškai negarantuojanti kokybiškos architektūros, nes bet kokių atveju reikalingas profesinis meistriškumas.

Archiaktyvistų šalininkai propaguoja bendruomeniškumo idėją, bet aiškiai nepasako kokių pagrindų sukuriama bendruomenė – interesų ar pasaulėžiūros pagrindų. Kol kas susidaro įspūdis, kad kažkokia modernistų grupuotė šneka visos bendruomenės vardu, neturėdama tam jokio pagrindo ir įgaliojimų. Iš kitos pusės, visa archiaktyvistų teorinė konstrukcija grindžiama prielaida, kad investitoriai, viešo administravimo sektorius, architektai ir socialinė-politinė bendruomenė yra atskiri socialinio lauko fragmentai.

Paradoksas, bet architektai, projektuojantys rezonansinius objektus, nelaikomi bendruomenės atstovais. Bendruomenės atstovais prisistato tie architektai, kurie nedalyvauja bendrame architektūros ir urbanistikos procese. Tada kyla klausimas – ką atstovauja tie architektūrinį išsilavinimą turintys aktyvistai, kurie savo moralistinę poziciją išsako ne profesiniame lauke (AS, LAR, LR RAT), bet viešųjų ryšių akcijose ir t. t.⁸⁵. Taip ir neaišku – kur baigiasi profesija ir prasideda veikla, kuri balansuoja tarp moralizavimo ir politikavimo? Lietuvoje tai gana nauja veiklos forma. Ja daugiausiai užsiima jauni žmonės, baigę studijas užsienio mokyklose pagal studijų programas „Urban Management“ arba tiesiog išklausę *Urban Studies* disciplinų kursą, kuris skaitomas būsimiems miesto administratoriams ir politikams. Bet tai ne architektūra. Mechaniskas tokios veiklos „klonavimas“ Lietuvoje kartais įgauna karikatūriškas formas (pvz., kūrybinės dirbtuvės Biržuose).

Socialumas ir politikavimas arba kaip keičiasi žanrai ir kompetencijos

Socialiniai aspektai yra labai svarbus dalykas, bet jie nėra architektūros savybė. Socialinio užsakymo formavimo etapas, visuomenės supažindinimas su numatomomis projekto pasekmėmis – visa tai yra brandžios politinės bendruomenės elementaraus funkcionavimo dalykai. Reikia labai aiškiai skirti kur yra meninis uždavinys (pvz., aikštės erdvinis formavimas, erdvės proporcijos, formantai, kompoziciniai akcentai ir t. t.), o kur socialinis–politinis uždavinys. Pvz., paminklo Laisvės kovų dalyviams Lukiškių aikštėje (ne)statymo istorija parodė, kaip visuomenės nuomonė,

85 Beveik 30 metų buvau universitetinės architektūros mokyklos dėstytojas, todėl atkreipiau dėmesį į vieną įdomų faktą – beveik visi dabartiniai archiaktyvistai, visokių socialinių iniciatyvų/akcijų mėgėjai buvo labai prasti studentai, kurie vargiai būtų kur nors suradę darbo projektavimo įmonėse. Todėl visiškai nesistebiu, matydamas vienas ir tas pačias pavardes, archiprotesto akcijose, renginiuose, tuščiose diskusijose, workshopuose, viešųjų ryšių akcijose ir t. t.

įvairios kūrybinės dirbtuvės tebuvo instrumentas, žlugdant visus meninės idėjos konkursus, o galų gale, ir pačio paminklo statybą. Visiškai aišku, kad paminklo statymo reikalai yra politinė, o ne meninė problema⁸⁶.

Lukiškių aikštės atveju iš esmės pakeistas objektas. **Urbanistinės erdvės tipas aikštė (*Urban Space*) virto paprasčiausia „viešąja vieta“ (*Public Place*).** Erdvės formavimo uždavinys transformavosi į komunalinį uždavinį (dangų tvarkymą). Atitinkamai pasikeitė ir priemonės/instrumentarijus. Aikštė pradedama tvarkyti skvero principais. Monumentalios skulptūros žanras transformavosi į abstrakčių / dekoratyvinių kompozicijų dėliojimą skvere.

Svarbiausia, kad buvo ignoruojamas faktas, kad pagal LR Seimo nutarimą Lukiškių aikštė traktuojama kaip pagrindinė valstybės aikštė. Vietoj to, prasidėjo diskusija dėl „viešųjų erdvių“, t. y. dėl kasdieninių socialinių funkcijų panaudojimo. Paprasčiau sakant, diskusija dėl urbanistinės erdvės tipo, proporcijų, architektūrinio ansamblio meninės kokybės virto skvero komunalinio sutvarkymo problemėlėmis. Taip pat buvo visiškai neaišku ar paminklas „tautos laisvei“ yra istorinio miesto pagrindinės aikštės formantas ar tik menininko saviraškos priemonė?

Socialinio užsakymo ir instrumentarijaus sąveikos schema. Lukiškių aikštės Vilniuje atvejis.

Atlikta Lukiškių aikštės urbanistinių projektų analizė⁸⁷ parodė, kad visą laiką buvo diskutuojama dėl aikštės dydžio, t. y. dėl erdvės gabaritų, formantų, urbanistinės kompozicijos principų, paminklo vietos, bet niekada nebuvo diskusija pradedama nuo komunalinių dangų ar gerbūvio elementų⁸⁸.

86 Vyčio paramos fondo veikla, norint pastatyti ukrainiečių skulptūrą „Laisvės karys“. ŠMC kūrybinės dirbtuvės ir jų laimėtojo A. Labašausko projektas, Vilniaus m. mero veiksmams istorinių ženklų atveju – visa tai turėjo politinį atspalvį.

87 Zigmantas J. Daunora. Lukiškių aikštės ir jos aplinkos urbanistinės sąlygos ir plėtojimo galimybės. *Urbanistika ir architektūra*, 1998, t. 22, Nr. 2, psl. 64–76.

Algis Vyšniūnas. Lukiškių aikštė – socialinio užsakymo evoliucija. Paminklas Laisvės kovų dalyviams ar simbolis „Laisvė“? *Urbanistika ir architektūra* Vol. 32, No. 4, 2008. <https://journals.vgtu.lt/index.php/JAU/article/view/6791#>

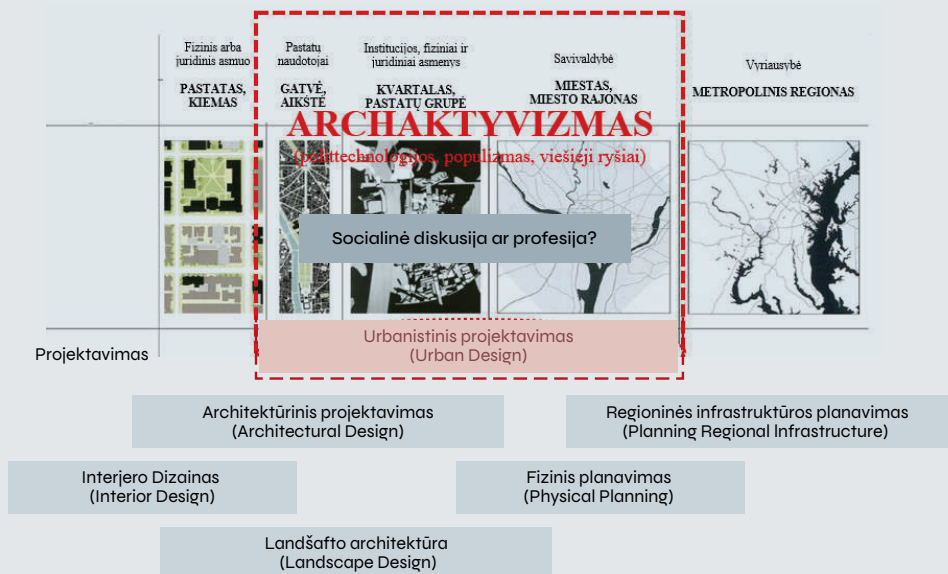
Lina Panavaitė, Saulius Motieka. Lukiškių aikštės Vilniuje urbanistinės plėtros evoliucija, pasekmės ir siūlymai. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, Nr. 76, 2015, psl. 139–157.

88 Robert Venturi & Denise Scott Brown gerbūvio elementus ir kitas „mažąsias architektūros formas“ vadina „miesto baldais“ (Urban Furniture). Tai nėra miesto identitetą lemiantis faktorius.

Lukiškių aikštės konkursai	Konkursų apibūdinimas
Miesto centrinės dalies suplanavimo, Vyriausybės rūmų 1945, 1949, 1950, 1953	Urbanistika Architektūrinis – urbanistinis konkursas. Pagrindinis uždavinys – aikštės architektūrinio ansamblio formavimas ir paminklo V. Leninui pastatymas
Vyriausybės rūmų ir LKP CK rūmų konkursai ir projektai 1961, 1967, 1968	Pastato architektūra Valdžios reprezentacinio pastato projektavimas, įvertinus Naujamiesčio urbanistinę kompoziciją (kompozicinę ašį tarp Tauro kalno ir Jokūbo bažnyčios)
Lukiškių aikštės sutvarkymo konkursas 1995 m.	Architektūra ir urbanistika Konkursą organizavo Vilniaus m. savivaldybė. Aikštės paskirties identifikavimas – reprezentacinė, rekreacinė, memorialinė paskirtis. Pastatas, aikštė/skveras ar monumentas? Išrinkti 7 geriausi projektai. Turėjo būti II konkurso turas, bet jis neįvyko.
Laikino Lukiškių aikštės sutvarkymo konkursas 1997 m.	Komunalinis ūkis Dangų, apšvietimo tvarkymas. Jokių pastatų, monumentų.
Lukiškių aikštės suplanavimo ir simbolio „Laisvė“ sukūrimo architektūrinio – meninio projekto konkursas 2007 m.	Architektūra, urbanistika ir paminklas Pirmą kartą sąlygose užsimenama apie valstybinio rango ženklus – simbolis „Laisvė“, „Tautos namai“, Genocido muziejus ir pan.
Lukiškių aikštės sutvarkymo projektinių pasiūlymų konkursas 2010 m.	Aikštės erdvės architektūra Konkursą organizavo LR Aplinkos ministerija. Pagrindinis uždavinys – aikštės sutvarkymo (?) idėja, numatant galimybę meninam akcentui. Konkursą laimėjo architekto R. Paleko kūrinys „Ramybė“, bet tokio sprendimo realizavimui pasipriešino kultūros ministras A. Gelūnas. Argumentas – projekte numatyta per daug akmens, kas yra labai brangu. Nuo šito momento aikštės reikaluose pradeda dalyvauti architekto G. Čaikausko grupė.
Lietuvos laisvės kovotojų atminimo įamžinimo Lukiškių aikštėje Vilniuje konkursas 2013 m.	Paminklas Konkursą organizavo LR Kultūros ministerija. Meninį konkursą laimėjo skulptorius V. Gylėnis su skulptūra „Tautos dvasia“. Dėl netinkamos išraiškos (neatsakė į konkurso temą, be to skulptūra buvo panaudota kituose konkursuose) paminklo statymui pasipriešino patriotinės organizacijos.
Privatus „Vyčio paramos fondas“ (V. Kavaliauskas, L. Vaitys, A. Žebrauskas, J. Burokas) suorganizuoja konkursą 2017 m. sausio mėn.	Aikštės architektūra ir paminklas Pirminis tikslas – pastatyti skulptūrą „Vytis“, kurios autorius G. Umbrasas. Konkurse nugalėjo ukrainiečių skulptoriai O. Sydoruk ir B. Krylov. Dėl neskaidraus konkurso skulptūra „Laisvės karys“ buvo pastatyta Kaune 2018 metais.
Lukiškių aikštės memorialo kūrybinių idėjų atrankos apžiūra-konkursas 2017 m. kovo – balandžio mėn.	Memorialas Organizatorius LR Kultūros ministerija. Pateikta apie 30 darbų, bet neskaidri tendencinga organizatorių veikla paskatino ieškoti naujų šios užduoties sprendimo būdų
Lukiškių aikštės memorialo kūrybines dirbtuves 2017 m. birželio mėn.	Memorialas Kultūros ministerija kartu su Šiuolaikinio meno centru (ŠMC) pakvietė dalyvauti kūrybinėse dirbtuvėse, skirtose kovotojų už Lietuvos laisvę atminimo įamžinimo memorialo Lukiškių aikštėje Vilniuje idėjoms plėtoti. Nugalėjo skulptorius A. Labašauskas su skulptūra „Laisvės kalva“. Rezultatu liko nepatenkinti aikštės dangų plano autoriai G. Čaikauskas ir co., todėl prasidėjo teisminiai procesai.
Architektai G. Čaikauskas, L. Naujokaitis, K. Akelaitis teisme aiškinasi su Vilniaus m. savivaldybės administracija dėl A. Labašausko skulptūros likimo	Teismas, skundai, apeliacijos, intrigos, aistros

Lentelėje parodyta kaip kito Lukiškių aikštės problemos algoritmas – nuo urbanistinių problemų iki politinių/ideologinių paminklų ir buitinių ginčų teismuose.

Preliminari išvada tokia – valstybės pagrindinės aikštės formavimo uždaviniai negali būti meninių ginčų objektas. Taip pat tai nėra smulkių socialinių grupių interesas⁸⁹ (pvz., gretimų namų gyventojai), ypač jeigu tai prieštarauja pagrindinei valstybinei ideologijai, kuri yra susijusi su pagarba Laisvės kovų dalyviams. Neturi būti dviprasmiškų traktuočių, t. y. negalima naudojant kitos srities leksiką ir instrumentus (sociologijos, socialinės psichologijos, polittechnologijų, viešųjų ryšių), tvirtinti, kad projektas priklauso architektūros sričiai.

Urbanistinio projektavimo (*Urban Design*) akademinės disciplinos ir profesinio žanro degradacija lėmė „socialARCHaktyvistinių / populistinių“ idėjų atsiradimą. Raudonai pažymėta zona, kurioje reikalinga profesinė architekto-urbanisto kompetencija.

Šiuose projektuose sprendžiama urbanistinė problema – projektinis siūlymas, susijęs su aikštės fizinių parametru (dydžio), erdvinės kompozicijos klausimais. Projektai „Vilniaus centrinės dalies viešųjų erdvių ir prieigų prie Lukiškių aikštės pasiūlymų“ kūrybinėse dirbtuvėse, 2007 m. Projektus galima lyginti nes jie pateikti tam pačiam konkursui pagal tas pačias sąlygas ir t. t. Grupės „aexn+CO“ pasiūlymas yra gera iliustracija, kaip akivaizdžiai urbanistinė problema paverčiama socialine.

„aexn+co“ (2007). Piktogramų ir tezių rinkinys, kuris labiau primena deklaraciją, negu architektūrinį pasiūlymą. Tezėmis bandoma paneigti tradicinius valstybinės aikštės erdvinio formavimo principus, o aikštės formavimo klausimų sprendimo reikalus atiduoti visuomenei.

Vilniaus centrinės dalies viešųjų erdvių ir prieigų prie Lukiškių aikštės pasiūlymai, 2007 m.

89 Aikštės funkcija negali būti vien tik rekreacinė, skirta tik laisvalaikio praleidimui.

Pasak V. Kavolio, turi būti atliktas metodiškai korektiškas alternatyvių tekstų/struktūrų lyginimas, t. y. reikalinga komparatyvistinė perspektyva. Architektūros srityje toks palyginimas gali būti atliktas, kalbant apie miesto erdves. Strateginis klausimas – kas yra diskusijos objektas? VIETA (place) ar ERDVĖ (space)? Taip iki galo ir neaišku – ar miesto aikštės yra erdvinio formavimo uždavinys (*Urban Design*), ar tik socialinio veiksmo vietos komunalinio sutvarkymo uždavinys (*Social Public Management*). Kas yra pagrindinis objektas – erdvė ir ją formuojantis užstatymas ar tik socialinės funkcijos?

	
Artkuliuotas tekstas	Raidžių kratinyas
<p>Du kalbėjimo būdai – tradicinis ir modernistinis. Schema, iliustruojanti du skirtingus naratyvus – 1) Tradicinė lingvistikos / literatūros disciplinos matrica (žodis) – mažiausias kalbos vienetas (gramatinis vienetas). Žodis turi prasmę bei reikšmę, jeigu raidės dėliojamos pagal tam tikrą logiką, t. y. viena paskui kitą; 2) Piktograma, kur raidės išdėliojamos bet kokia tvarka (<i>Random Letter Sequence Generator</i>). Ši piktograma buvo VEKS 2009⁹⁰ simbolis „Kultūra“. Logika tokia – jokios logikos, nes „šneku ką noriu ir kaip noriu“. Ši schema gali būti traktuojama kaip principas, norint atpažinti tikrąjį Architektūros turinį ir atskirti nuo įvairių spekuliacijų, imitacijų, manipuliacijų ir t.t.</p>	
	
2008 m. (architektūrinio konkurso projektas)	2018 m (realizacija pagal rangovinį komunalinį konkursą)

Kalbant labai supaprastintai, yra **erdvinės meninės kompozicijos ir komunalinio sutvarkymo naratyvai**. Tarp jų išsipraudžia socialinis-politinis aspektas, kuriam nebereikia architekto profesinių įgūdžių.

90 Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009 (VEKS2009) – kultūros projektas, skirtas Vilniaus titulavimui Europos kultūros sostine 2009 m. Projekto koordinavimui 2006 m. buvo įkurta VšĮ „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“. Prieštarai įvertinto projekto eigą apsunkino kilę įvairūs skandalai dėl lėšų švaistymo ir grobstymo.
https://lt.wikipedia.org/wiki/Vilnius_%E2%80%93_Europos_kult%C5%ABros_sostin%C4%97_2009

Architekto profesijos ir archiSOCiALaktyvizmo sąveikos schema (Lukiškių aikštės Vilniuje atvejis)

Šiuos du skirtingus diskursus atstovauja L. Krier ir Jahn Gehl⁹¹. Aiškių kriterijų nebuvimas leidžia Architektūrą traktuoti kaip sociokultūrinį konfliktą⁹². Terminas „konfliktas“ rodo, kad kalbama ne diskurso / diskusijos sampratomis, bet kalbama apie interaktyvų nesuderinamumo, nesutarimo ar disonanso procesą, kuris pasireiškia tarp socialinių subjektų.

91 Gehl, Gemzoe, Kirknaes & Sondergaard. NEW CITY LIFE. The Danish Architectural Press. 2006 Jan Gehl & Lars Gemzoe. NEW CITY SPACES. The Danish Architectural Press. 2003
Danų architektas J. Gehl vadinamas urbanistu, erdvės dizaineriu (*Urban Design*). Iš tikrųjų jis tėra socialinių funkcijų apipavidalintojas. J. Gehl miesto neplanuoja, erdvės neprojektuoja/neformuoja, formantų nekuria. Jo veiklą galima vadinti socialinės vietos (social public place) – humanizavimas, komunalinis sutvarkymas, pritaikymas žmonėms ir pan.
92 Homo cultus. Žmogus ir miestas. Architektūra kaip sociokultūrinis konfliktas. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000095375/homo-cultus-zmogus-ir-miestas-architektura-kaip-sociokulturinis-konfliktas>

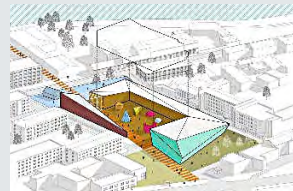
Kas geriau suprasti kodėl Lukiškių aikštės atveju įvyko visiška nesėkmė, tikslinga apžvelgti kitų Lietuvos didžiųjų miestų pagrindinių aikščių formavimo praktikas. Nepaisant skirtingų architektūrinių-urbanistinių kontekstų, galima konstatuoti, kad geriausiai aikštės formuojamos ten, kur yra yra tinkamai atlikta urbanistinė analizė, kur organizuojami architektūriniai konkursai, o ne tik viešos diskusijos, svarstymai su visuomene, kūrybinės dirbtuvės ir t. t.

Jungtinis Panevėžio architektų kolektyvas

Studija „Processoffice“ (Vilnius)

Studija „ARCHES“ (Vilnius)

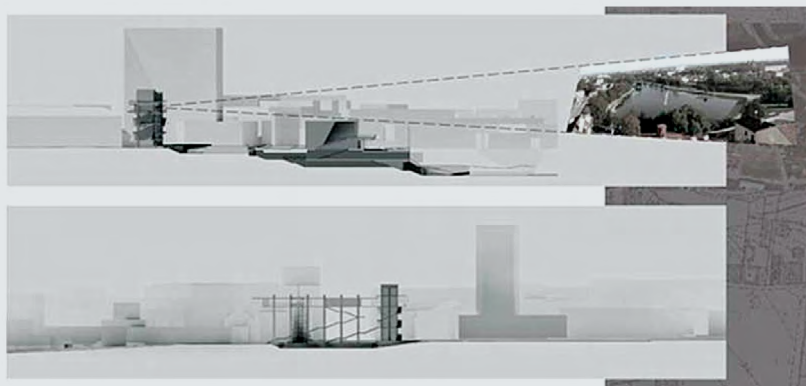
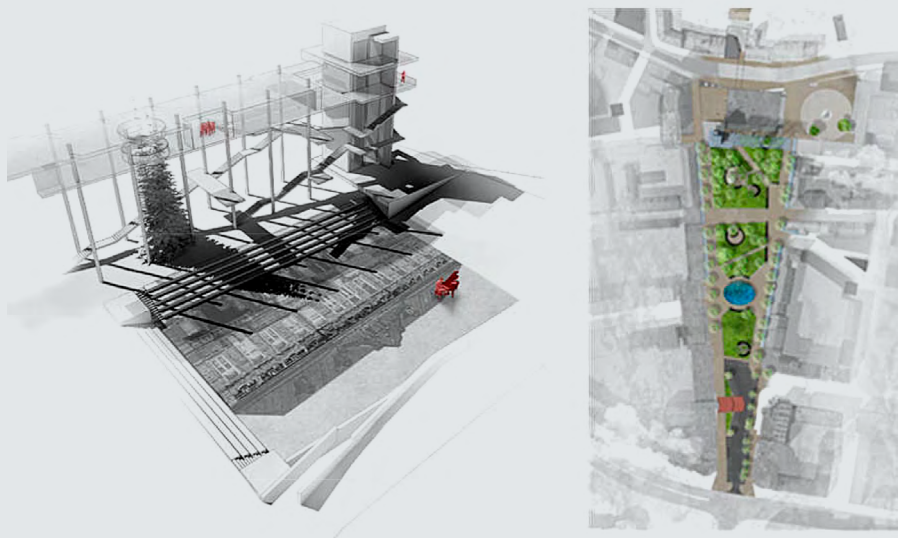
S. Eidrigevičiaus menų centro (SEMC) Panevėžyje kūrybinės dirbtuvės. 2017
<https://jp.lt/s-eidrigeviciaus-menu-centro-kurybines-dirbtuves-atsake-i-daugeli-klausimu/>

Rezultatas

A. Syrusas, G. Šidlauskaitė ir R. Bertašius. „Implmnt Architects“ (Vilnius). Aiškiai išreikštas kūrybinių dirbtuvių architektūrinis aspektas padėjo tiksliai suformuluoti uždavinį sekančiam etapui, t. y. architektūriniam konkursui. Konkursas davė gerą rezultatą, t. y. geros meninės kokybės projektinį pasiūlymą. Po to įsijungė iniciatyvinė grupė, kurios nariai pradėjo ginti numatytą griauti kinoteatrą „Garsas“. Gavosi keistas atvejis – formaliai situacija analogiška kinoteatro „Lietuva“ atvejui, bet blokuojama kultūrinio objekto statyba. TAI KAS YRA ACHIAKTYVIZMAS? Kaip atskirti visuomeninę iniciatyvą ir elementarų sabotažą?

Laisvės aikštės Panevėžyje projektinių pasiūlymų konkurse nugalėjo „trijų zonų“ koncepcija, nors mokslo darbo „Laisvės aikštės Panevėžyje erdvinio formavimo alternatyvos“, parengto 2017 metais išvadose siūloma visiškai kita urbanistinės plėtros strategija. Nugalėjo skvero, t. y. komunalinio teritorijos sutvarkymo mentalitetas.

Laisvės aikštės ir autobusų stoties konkursas Panevėžyje. 2017 m. 3–4 vieta (paskatinamoji premija) Architektai: A. Vyšniūnas (projekto vadovas), T. Medzelas, R. Bardauskas, P. Pocevičius

Prisikėlimo aikštė Šiauliuose yra vienintelė aikštė Lietuvoje, kuri nuo pat pradžių (t. y. nuo 1985 m.) realizuojama klasikinės urbanistinės kompozicijos principais. Aikštės rekonstrukcijos projekto autorius V. Rudokas sukūrė aiškią erdvinę struktūrą, numatydamas tolesnes aikštės formavimo gaires (formantai, aikštės perimetras, paminklas „Laisvės“ kovų dalyviams ir t. t.). Aikštė suprantama kaip urbanistinis procesas, o ne kaip lokalus dangų planas.

„Senojo miesto architektai“

„Dviejų grupė“.

„UrbanTeam“

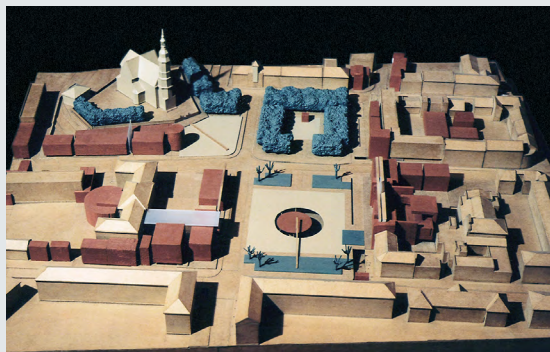
„aexn + co“

„Vakarinis fasadas“

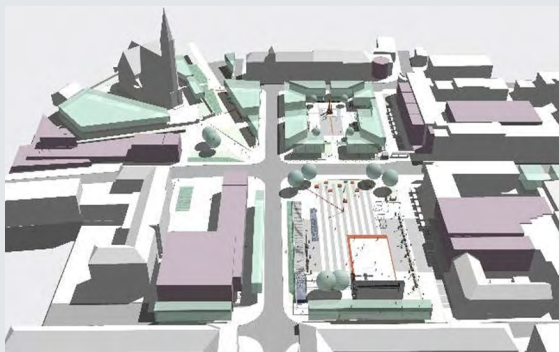
„AR“.

Šiaulių Prisikėlimo aikštės architektūrinės kūrybinės dirbtuvės 2010 m.

Organizatorius Šiaulių m. savivaldybė, LAS Šiaulių sk. VGTU Urbanistikos katedra

Šiaulių Prisikėlimo aikštės detalusis planas 1998 m. Architektai: A. Černiauskas, V. Rudokas, A. Vyšniūnas

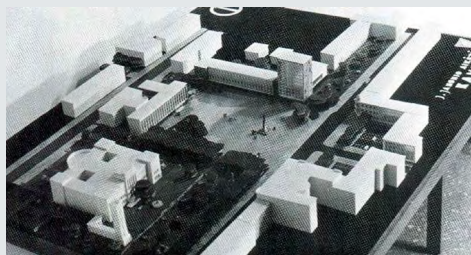
Šiaulių Prisikėlimo aikštės architektūrinis konkursas 2015 m. I vieta. Architektas V. Rudokas

Šiaulių Prisikėlimo aikštė 2020 m. Architektas V. Rudokas

Vienybės aikštės Kaune architektūrinis-urbanistinis konkursas, 2008 m.

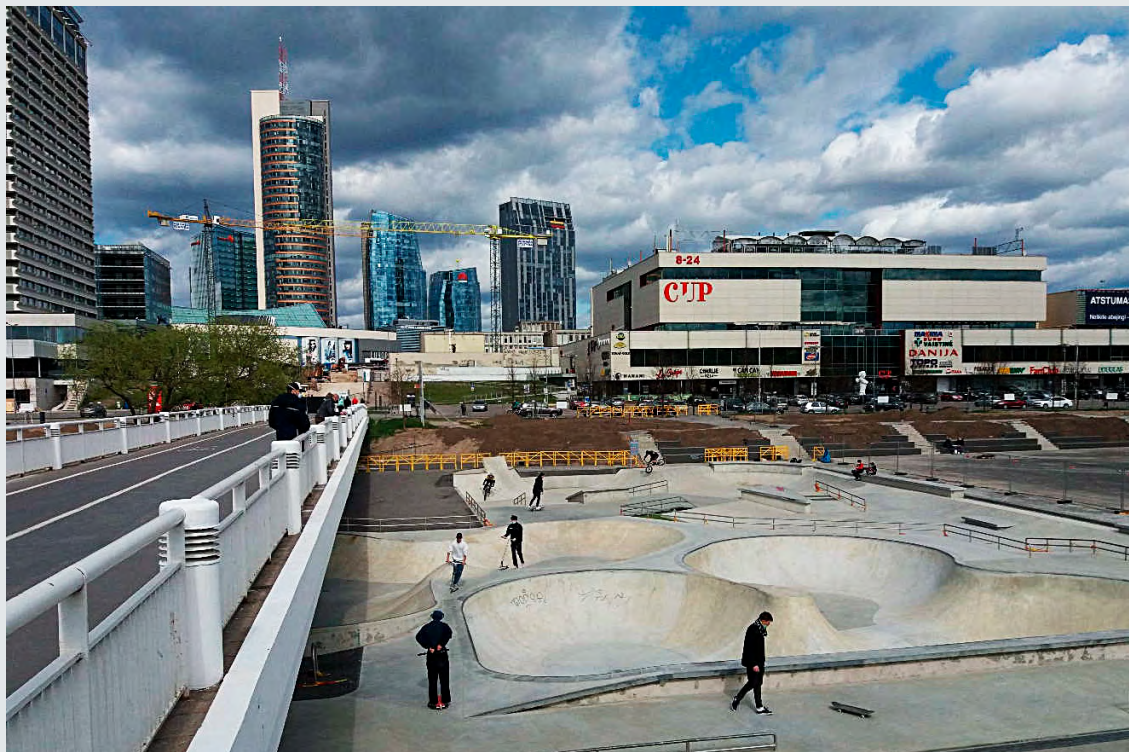
A. Sprindys, S. Bartusevičius, Vl. Stauskas

Vieniybės aikštė iki rekonstrukcijos

Aikštė suprojektuota kaip parkas / skveras („skeitbordinių“ erdvė)

<http://old.architektusajunga.lt/las-konkursai/archyvas/no-2008/vienybės-aikštės-kaune-konkursas>

„Skeitbordininkų“ parkas (aktyvaus poilsio „viešoji erdvė“ prie Baltojo tilto Vilniuje), 2020

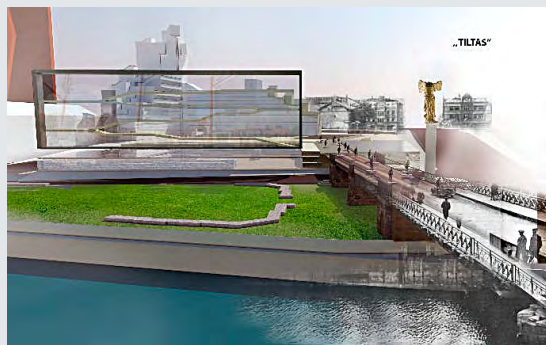
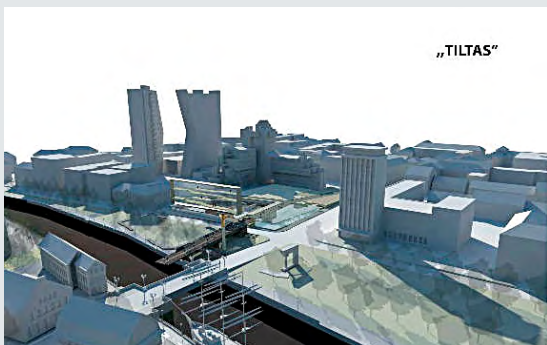

Vienybės aikštė Kaune

Istoriniame Kauno Naujamiesčio rajone sukonstruotas parko tipo skveras. „Vieša erdvė“ riedlentininkams buvo priešpastatyta aikštei, t. y. klasikinei / tradicinei erdvės formavimo sampratai.

Klaipėdos m. senamiesčio urbanistinės struktūros schema. Architektas Tomas Vaičiulis, 2016 m.

Atgimimo aikštės Klaipėdoje konkursinis projektas. 2016 m.
 Architektai A. Vyšniūnas, T. Kudzmanas, V. Bagdanavičius

Atgimimo aikštės Klaipėdoje sutvarkymo projektas, 2018 m. Projektuotojas Cloud Architects

Aikštė ar skveras?

Erdvinis formavimas ar komunalinis tvarkymas?

Lukiškių aikštė Vilniuje
(dangų tvarkymo projektas)

1. Pagal juridinį statusą – pagrindinė valstybės aikštė, bet tvarkymo reikalais užsiėmė Vilniaus m. savivaldybė.
2. 1944–2007 m. buvo sprendžiami aikštės erdvinio formavimo klausimai (architektūriniai-urbanistiniai konkursai).
3. Nuo 2007 m. aikštės (su)tvarkymo klausimai buvo politizuoti, nes akcentuojamas paminklo Laisvės kovų dalyviams klausimas.
4. Paminklo priešininkai akcentuoja visuomeninių diskusijų svarbą, todėl Lukiškių aikštė Vilniuje yra vienintelė aikštė Lietuvoje, kur vyko daug kūrybinių dirbtuvių ir t. t.
5. Istorinės atminties reikalai tapo politinės kovos lauku, nors formaliai paminklo reikalai pateikiami kaip meninė problema.
6. Nuo 2017 m. teritorija tvarkoma, pagal komunalinio ūkio logiką, t. y. skvero principais.

Išvada:

Natūralus urbanistinės struktūros formavimo procesas buvo nutrauktas. Aikštės erdvinio formavimo klausimai (aikštės gabaritai, erdvės proporcijos, formantai ir t. t.) virto komunaliniais uždaviniais (suoliukai, čiuožykla, apšvietimas ir t. t.)

„Skateboard“ parkas

Vienybės aikštė Kaune
(garažo stogo / aikštės dangų tvarkymo projektas)

1. Istorikai suformuotas architektūrinis-urbanistinis ansamblis, ignoruojant kultūrinę tradiciją.
2. Miesto aikštė suprantama kaip grynai meninis autorinis darbas
3. Po aikšte įrengtas požeminis parkingas
4. Visa teritorija sutvarkyta kaip aikštelė skeitbordininkams, aktyvaus poilsio/sporto mėgėjams. Pagal tipologiją turime specializuoto parko (skateboard park) atvejį. Tai ne miestiečių erdvė.
5. Iš esmės pakeista aikštės formantų, t. y. pastatų architektūrinė stilistika (MSPI Kauno skyriaus pastatas, Pramprojekto pastatas)
6. Aikštę galima traktuoti kaip požeminio garažo stogą.
7. Jokio semantinio ryšio su Istorijos muziejaus aikšte ir prieigomis.

Išvada:

Sprendimas nekontekstualus, todėl laikinas.

Vieno kūrinio ekspozicija

Atgimimo aikštė Klaipėdoje
(dailininko / dizainerio kūrinys)

1. Neatsakytą į pagrindinį klausimą: Ar ten kur buvo kvartalinis užstatymas gali būti formuojama nauja aikštė? **Vienintelė aikštė, kuriama buvusios urbanistinės struktūros** (užstatymo vietoje).
2. Aikštės erdvinė kompozicija nebaigta formuoti, todėl neaišku ar „K“ ir „D“ pastatai yra urbanistinės struktūros deformacija ar naujos kokybės pradžia?
3. Buvusio kvartalinio užstatymo vietoje liko nemažai archeologinio paveldo, todėl keistai atrodo miesto valdžios ketinimas įrengti požeminį parkingą.
4. UAB „Cloud architects“ projektas „Dangaus veidrodis“ yra tinkamas dizaino sprendinys, bet visiškai nekontekstualus, t. y. toks gali būti ir kitoje vietoje.
5. Aikštėje nenumatoma jokių ideologinių paminklų ar kitų meno kūrinių
6. Rekonstruojant aikštę, būtina išsaugoti esamą paminklinę lentelę, kuri skirta pažymėti V. Vičiulio susideginimo faktą.
7. Neaišku, ar reikia nors kiek respektuoti architekto V. Čekausko siūlymus.

Išvada:

Istorinės aikštės paskirtis tik meniniam kūrinui yra labai abejotinas sprendimas. Abejotinas prioritetas požeminiam parkingui.

Architektūrinis-urbanistinis ansamblis

Priskėlimo aikštė Šiauliuose
(architekto-urbanisto kūrinys)

1. Vienintelė aikštė Lietuvoje, kuri buvo realizuota pagal klasikinės urbanistikos principus
2. **Aikštės rekonstrukcijos projektas buvo nuoseklus ir logiškas profesinių diskusijų rezultatas** (1985 m. Šiaulių m. DIP, 1998 m. Priskėlimo aikštės DP, 2010 m. kūrybinės dirbtuvės, 2015 m. architektūrinis konkursas, 2016 m. techninis projektas, 2019 m. – realizacija). Visais atvejais buvo glaudus bendradarbiavimas su VGTU Urbanistikos katedra.
3. Aikštė formuojama ne pagal sovietinius ideologinių kanonų principus (su ideologinio pobūdžio paminklu), o pagal konkrečią meninių akcentų (įprasminančių Šiaulių m. istoriją) sistemą.
4. **2010 m. kūrybinių dirbtuvių metu galutinai patvirtinta, kad aikštė yra ne viena didelė erdvė, bet nominalių erdvių sistema.**
5. Aikštės skvere numatoma pastatyti obeliską, kaip pagarbos ženklą Laisvės kovotojams.
6. Aikštėje atsirado naujas „stiprus“ meninis akcentas – SIENA-EKRANAS. Tokio pobūdžio sprendimų nebūna kitose aikštėse, nes jose apsiribojama dangų tvarkymu.
7. Priskėlimo aikštė kartu su „Saulės laikrodžio“ aikšte sukuria urbanistinių erdvių sistemą Šiaulių miesto centrinėje dalyje.

Išvada:

Mieste, kuris turi beveik 800 metų istoriją, bey neturi senamiesčio, realizuota Priskėlimo aikštės erdvinė koncepcija yra labai svarbus dalykas.

Aikštė ar skveras?

Laisvės aikštė Panevėžyje
(landšafto architekto kūrinys)

1. Urbanistinė aikštės erdvė sudalinta į tris zonas – kurdonerinė erdvė prie teatro, skveras aikštės viduryje ir parkingas prie savivaldybės
2. Gausiai apželdinta
3. Urbanistinė trikampė erdvė sudalinat tris skirtingas zonas, kurios tvarkomos skirtingais principais. Iš esmės kalba vyksta apie SKVERĄ.

Kultūrinė tradicija ir architektūros politika

Menas, mokslas ir praktinis patyrimas yra svarbūs politinės minties atsinaujinimo šaltiniai. Hegelis manė, kad tarp šių trijų dalykų egzistuoja organiškai ryšys – praktinio mąstymo permainos daro įtaką menininkų ir mokslinių objektų supratimui, o pastarųjų pasikeitimai paliečia politinių institucijų funkcionavimą. Šiuo tris dalykus vienija ta pati dvasia: „*tautos valstybinė santvarka sudaro vieną substanciją, vieną dvasią su jos religija, menu ir filosofija ar bent jau su jos vaizdiniais ir mintimis ir jos kultūra apskritai*“⁹³. Dabartinis politinis mastymas yra grindžiamas antihegeliška nuostata – visuomenės gyvenimas traktuojamas kaip padalytas į autonomiškas sferas, atskiriančias praktikas, mokslo ir meno pasaulius. Menininkai gali veikti pagal vienus, o mokslininkai ir praktikai – pagal kitus standartus. Galima sakyti, kad vieninga Hegelio kultūros dvasia suskyla į kelias skirtingas dalis⁹⁴.

Architektūros laukas Lietuvoje yra fragmentuotas, todėl jame veikia keli iš principo skirtingi modeliai, kurie yra susiję su architektūros samprata ir jos vieta bendroje šalies kultūros ir ūkio sistemoje. Niekas net nesusimastė, kodėl LAS vadovybės rengiamas Lietuvos architektūros politikos 2014–2020 metų projektas nebuvo tinkamai parengtas⁹⁵. Įvertinus faktą, kad LAS rengė projektą „*Lietuvos architektūros politikos 2014–2020 metų inovatyvi architektūra – darniai aplinkai kurti*“ pagal LR AM plėtros programos metmenis, darosi nebeaišku, ar architektūra tebėra kultūros dalis.

Labai daug požymių, kad architektų bendruomenę apėmė anomijos⁹⁶ būsena, kuri charakterizuojama silpnu socialinės atsakomybės jausmu ir iškreiptais profesionalumo standartais, labiau tinkančiais verslo, teisės ir politikos sritims, bet ne architektūrai. Galima konstatuoti, kad mokslininkai praktiškai nedalyvauja architektūros politikos rengime. To priežastis – klaidinga architektūrologijos samprata, kuri yra pateikta Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų strategijoje⁹⁷. Kokybišką architektūros politiką parengti trukdo neapibrėžta architektūros vieta bendroje šalies kultūros ir ūkio sistemoje bei neidentifikuota architektūrologų kompetencija.

Jeigu architektūra yra Lietuvos bendros kultūros dalis, tada tai reiškia, kad turime reikalą su sisteminiiais / fundamentiniais dalykais, todėl turi būti atitinkama švietimo ir mokslo sistema, bei bendroji kultūros samprata, kuri atitinka istoriškai susiklosčiusį civilizacinį modelį. Architektūra negali būti autonomiška neidentifikuota veiklos zona su savo „žaidimo taisyklėmis“, neaiškiomis sampratomis ir

93 G. Hegelis. Istorijos filosofija. Vett. A. Šliogeris. Vilnius: Mintis, 1992, p. 72.

94 Alvydas Jokubaitis. Trys politikos aspektai. Praktika, teorija, menas. Vilnius universiteto leidykla, 2005, p. 214.

95 Algis Vyšniūnas. ARCHITEKTŪROS POLITIKA. TARP POLITICS IR POLICY. Acta Academiae Artium Vilnensis, Nr. 76, 2015 http://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_76/acta_76_03_A_Vysniunas_53_70p.pdf

96 Anomija (sen. graik. *anomia* – neturintis įstatymų) – visuomenės būsena, kai silpni elgesio ir tikėjimo standartai (arba jų iš viso nėra).

97 Almantas Samalavičius, „Architektūrologija“, in: Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų plėtros problemos, sud. Giedrius Viliūnas, Vilnius: LII leidykla, 2004, p. 71–78. Filologas pateikė labai ribotą požiūrį, kuriame visiškai neatsispindi reali architektūros mokslo situacija (neminimi pagrindiniai mokslininkai – A. Miškinis, J. Bučas, Z. Daunora, K. Šešelgis ir t. t.). Tai yra skandalingas atvejis, kurio niekas nesugeba paaiškinti – kaip taip atsitiko, kad Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų strategijos gairių rengime architektų cecho reikalus komentuoja visiškai nekompetentingas žmogus.

kompetencijomis. Kadaiše V. Kavolis teigė, kad „*Pastebėjimai apie šiandieninę kultūrą Lietuvoje: arba apibendrintos deklaracijos apie visos kultūros būseną, nepagrįstos jokiais konkrečiais duomenimis arba atskiri tekstai ar spektakliai nagrinėjami impresionistiniu būdu, be jokios disciplininės perspektyvos ar konceptualios analizės*“⁹⁸. Šios pastabos idealiai tinka dabartiniam Architektūros laukui, nes per paskutinius 30 metų jis patyrė neįtikėtinas deformacijas, susijusias su politinės – ekonominės formacijos pasikeitimu. Reikia konstatuoti, kad patys architektai nevienodai supranta architektūrą ir jos pagrindinį objektą, naudoja skirtingus terminus ir t. t. Taip ir neaišku ar Architektūra yra savaiminis kultūros reiškiny, ar aiškiai apibrėžta, t. y. reguliuojama/reglamentuota profesinė veikla. Akivaizdu, kad reikalingas bendras panoraminis žvilgsnis į visus architektūros ir urbanistikos procesus, bet neaišku kas tą gali padaryti. Viena aišku, kad profesinės bendruomenės LAS ir LAR to padaryti yra nepajėgios.

Kokybiškos architektūros sąlyga – kokybiškos studijos, aukšto lygio taikomasis architektūros ir urbanistikos mokslas ir kompetentinga socialiai atsakinga profesinė architekto veikla. Tik taip galima pasiekti, kad terminas „Architektūra“ turės tikrąjį turinį. Be šito, architektūra tėra interpretacijų, manipuliacijų ir individualių sampratų kratinys. Trišalis loginis ryšys (*trilateral nexus*) tarp architektūros lauko ir architekto profesijos kokybės indikatorių – išsilavinimo (studijų), mokslo (tyrimų) ir praktinės veiklos (architektūros kūryba) turi būti privalomas. Dabar to nėra, nes veikia architektų bendruomenei primesta nuostata, kad architektūros kokybę galima reguliuoti teisės aktais. Architektūroje pradėta akcentuoti teisės viršenybę ir socialinį aspektą, pavadintu „viešas interesas“. Tokiu būdu buvo iškreiptas architekto profesijos turinys ir pati architektūros esmė. Architektūra tapo nebe meritokratinė specialybe, kurią gali kurti tik geriausieji. Architektūra tapo verslu, kur gali dalyvauti bet kas, kas gali susitarti su visuomene ir valdininkais.

Bet kokių naujų / alternatyvių teorinių / meninių platformų kūrimas ir funkcionavimas turi būti įrodytas. Reikia skirti spekuliatyvias, ideologiškai bankrutavusias koncepcijas (komunizmo, socializmo, archaktyvizmo, socialliberalizmo, marksizmo ir pan.) nuo moksliskai pagrįstų ir praktiškai patikrintų teorinių platformų. Reikia labai atidžiai vertinti idėjas, kurios atvirai pasisako prieš kultūrinę tradiciją, prieš disciplinos matricą, t. y. prisistato kaip „nekonvencinė architektūra“, „utopinė architektūra“, „archaktyvizmas“, „architektūros alternatyva“, „spekuliatyvus dizainas“ ir t. t. Pagrindinė niša tokioms idėjoms yra LKT, kuri gana dosniai finansuoja įvairius neidentifikuotos kokybės renginius.

Daug kas priklauso nuo to kaip suformuluojama užduotis architektui. Kas užsakovas – politinė bendruomenė (valstybė, savivaldybė), socialinė grupė ar individas? Reikia skirti bendruomenės dalykus, susijusius su pasaulėžiūra ir vertybine dimensija nuo individualios meninės saviraiškos. Ypač tai aktualu sprendžiant miesto urbanistinių erdvių formavimo reikalus ir valstybinio rango uždavinius. Labai nesolidžiai atrodė LAS vadovybės išpuoliai prieš bandymus atstatyti Valdovų rūmus ir kai, kurių LAS/LAR veikėjų elgesys Lukiškių aikštės atveju. Nenormali situacija, kai valstybinio rango istorinės atminties klausimai (ignoruojant LRS nutarimą) virsta šiuolaikinio /

98 Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. SEMIOTIKA. Šiuolaikinio socialinio diskurso analizė. Vilniaus universiteto A.J.Greimo centro studijos. Baltos lankos 1997, p. 7–10

tarpdisciplininio meno manipuliacijomis, šaipantis iš Laisvės kovotojų, vadinant juos marginalais, o paminklų statymo kultūrinė tradicija vadinama pasenusia. LAS ir LAR elgesys valstybinio rango uždavinių aspektu rodo infantilumą, negebėjimą suprasti problemos masto, galų gale, rodo nepagarbą rezistencijos reiškiniui. Valdovų rūmų ir Lukiškių aikštės atvejis rodo, kad LAS ir LAR yra pilietiškai neatsakingos struktūros, joms negalima patikėti rimtų valstybinio rango uždavinių. Tai reiškia, kad jų dėmesio objektu ir pagrindine veiklos sritimi tėra **architektūrinis-techninis projektavimas** (šia prasme prof. P. Kavaliauskas yra visiškai teisus). LAS ir LAR yra nepajėgios lygiaverčiai dalyvauti kultūrinėje diskusijoje su visuomene, istorikais, paveldosaugininkais.

Lietuvoje veikia kelios organizacijos, kurios atstovauja profesionalių architektų bendruomenę – Lietuvos architektų sąjunga (LAS), Lietuvos architektų rūmai (LAR), Smulkių projektavimo įmonių asociacija (SPIA). Todėl LR KM sukurta Lietuvos Architektūros meno taryba (LAMT) yra specifinis darinys, kurio santykiai tarp LAS ir LAR yra neidentifikuoti, o deklaruojami tikslai, uždaviniai, veiklos sritys ir prioritetai iš esmės dubliuoja minėtų struktūrų (LAS ir LAR) programines nuostatas ir jau galiojančius teisės aktus. Architektūra priskiriama prie kūrybinių industrijų srities ir pateikiama definicija – LIETUVOS ARCHITEKTŪROS INDUSTRIJA (?!). Iš esmės tai reiškia, kad egzistuoja kažkoks alternatyvios architektūros laukas. Tai atviras teiginys, kad LAS ir LAR išleido iš savo akiračio architektūros meno reikalus. Projektavimo paslaugos verslas ir architektūros menas nebesusisiečia. Pagal tai, kaip yra pateiktos LAMT programinės nuostatos, galima susidaryti įspūdį, kad netiesioginis tikslas – **kurti alternatyvų architektūros naratyvą už legitimuoto profesinio lauko ir tradicinės architekto profesijos sampratos ribų**. Tai yra įmanoma, bet reikia aiškiai pasakyti, kad kalbama apie kažkokią kitokią Architektūrą, tiksliau apie kažkokią veiklos rūšį, kurią kažkas nori vadinti Architektūros menu. Kaip ten bebūtų, bet situacijoje, kai LAS ir LAR aiškiai nesusitvarko sisteminiuose dalykuose, Kultūros ministerijos iniciatyva Architektūros klausimus spręsti ne profesinės bendruomenės lauke, bet valstybiniame lygyje iš principo yra teigiamas dalykas. Blieka išsaiškinti kas yra Architektūros menas, kaip ir kokias kriterijais vertinti. Kaip tą padaryti? Labai paprastai – tereikia atsakyti į klausimą: DIRBAME (*homo faber*) AR ŽAIDŽIAME (*homo ludens*)?

Architektūrinės-urbanistinės idėjos samprata priklauso nuo architektūros sampratos, kuri iš esmės nėra tiksliai apibrėžta. Architektūros samprata priklauso nuo jos vietos bendroje valstybės kultūrinėje tradicijoje ir veikiančioje ūkinėje/politinėje sistemoje. Architektūra gali būti suvokiama kaip **kultūros reiškinys** (plačiaja prasme), kaip **ūkinė-techninė veikla** (pastatų projektavimas pagal statybos techninius reglamentus), **erdvinių struktūrų projektavimas** (miestų aikštės), **mažųjų architektūros formų konstravimu** (šviestuvai, suoliukai ir t. t.), **landšafto projektavimu** (gamtinių elementų sistemos projektavimas ir želdynų priežiūra) ir t. t. Atitinkamai skiriasi ir specialistai – pastatų architektas, architektas-urbanistas, landšafto architektas, interjero architektas. Todėl ir idėjų chaosas lengvai struktūrizuojamas, jeigu bus suvokimas, kad egzistuoja skirtingi žanrai ir skirtingos kompetencijos.

Disciplinos matrica

Kalbant apie architektūros sritį, būtina įvertinti galiojančius teisės aktus – LR architektūros įstatymą ir architektūros sektoriaus profesinį standartą, nes juose kalbama apie esminius elementus – **profesinę kompetenciją ir patirtį**. Taip pat juose įvardinamas architektūros srities objektas. Todėl Architektūra yra tai ką sukuria specialius mokslus baigęs architektas. Visa kita yra interpretacijos – vienos susijusios su architektūra (pvz., parengiamieji darbai, duomenų rinkimas, projektavimo užduoties formulavimas ir svarstymas), kitos visai nesusiję – socialiniai aktyvistai, parodų organizavimas, vaikų ugdymas, viešinimas, leidyba ir t. t. Jeigu architektūra yra aplinkos formavimo mokslas ir menas, tada reikia suprasti, kad galioja ir tam tikros žanro taisyklės, t. y. svarbu idėjos ar projekto pateikimo būdas ir forma. Tą gali padaryti tik profesionalus architektas.

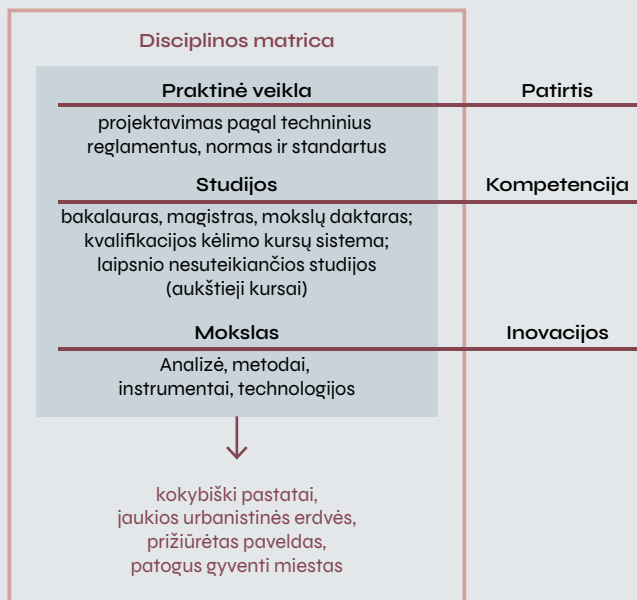
Verbališkai, t. y. žodžiu išreikštos idėjos, koncepcijos, ketinimai, vizijos nėra architektūra, todėl miesto aktyvistai (pvz., tokie kaip Jane Jacobs ir jos pasekėjai) nėra tapatūs profesionaliems architektams. Jų vaidmuo yra svarbus, bet tik tam tikrose ribose. Pradiniuose etapuose, kai inicijuojamos vienokios ar kitokios idėjos, aktyvistų veikla yra labai vertinga, bet ji tampa destruktiva, kai aktyvuojama paskutiniuose projekto įgyvendinimo etapuose. Pilietinė iniciatyva pradiniuose etapuose dažniausiai virsta politiniais žaidimais paskutiniuose etapuose, kai bandoma revizuoti visą socialinį užsakymą. Tada tereikia aktyvistų paklausti – o kur jūs buvote anksčiau? Išvada tokia – **reikia labai rezervuoti žiūrėti į visokias archaktyvizmo apraiškas**, kurios inicijuojamos ignoruojant visuomeninių organizacijų socialinio elgesio modelius ir elementarius politinės bendruomenės funkcionavimo mechanizmus (H. Zeigler). LKT neturi finansuoti bet kokių ekstremistinių, anarchistinių idėjų, pvz. natūralus klausimas – kodėl Lietuvoje reikia viešinti šveicarų ekstremisto Hans Widmer anarchistinės / antikapitalistinės socialinės utopijos knygos „bollo’bolo“ idėjas, prisidengiant studentės G. Verikaitės diplominiu darbu užsienio dailės akademijoje?⁹⁹

Architekto profesinės veiklos komentaras, ar meninis projekto/rezultato vertinimas nėra nei architektūros teorija, nei architektūros mokslas¹⁰⁰. Architektūros istorikai inventorizuoja įvykusius faktus, juos aprašo, interpretuoja, komentuoja, bet jie bejėgiai duoti rekomendacijas aktualiais valstybės teritorijos urbanizavimo ar miestų urbanistinės plėtros klausimais. Kas buvo – istorikams aišku, ką daryti toliau – tikrai ne. Tas pats ir su menotyriminkais, antropologais, sociologais, kultūrologais, architektūros kritikais ir kt. Publicistiniai tekstai, kultūros tyrimai ir architektūros mokslas yra ne tas pats. **Inerpretacinė menotyra yra specifinis literatūros žanras, kartais vadinamas kultūrologija (Culture Studies), bet tai tikrai ne taikomas architektūros mokslas (Architectural Science)**. Problema tame, kad oficialiai architektūros mokslo jokiuose klasifikatoriuose nėra. Architektūrologu gali vadintis bet kas ir bet ką rašantis apie architektūrą (pvz., M. Adomėnas, A. Samalavičius,

99 „Idealizmas“: Utopija Lietuvos architektūroje I. architektės Godos Verikaitės paroda „Bolotopija“ (Flashback kritika 001). <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-utopija-lietuvos-architekturoje-i-architektes-godos-verikaites-paroda-bolotopija/> Video filmas „Recycling Utopia: In Progress“, Goda Verikaitė. Royal Academy of Arts. The Hague, 2018 <https://vimeo.com/322592255>

100 Čia nekalbame apie institucinius „žaidimus“, suteikiant mokslų daktaro laipsnius, nes tai yra atskira ir labai sudėtinga tema.

A. Karalius, L. Vaitys ir t. t.). Vienintelė išeitis – grąžinti loginį ryšį sisteminėje grandinėje – kolegijos studijos / profesiniai kursai (studies), kelių pakopų universitetinės studijos (education), mokslas (science). Šitokia galimybė buvo 2008 metais, kai LRV Strateginio planavimo komitetas¹⁰¹ nutarė rekomenduoti LAS sutvarkyti loginius ryšius tarp studijų ir mokslo klasifikatorių. LAS šitą LR Vyriausybės nurodymą visiškai ignoravo. Dabar galima tvirtinti, kad būtent nuo šito momento prasidėjo chaosas architektūros lauke.

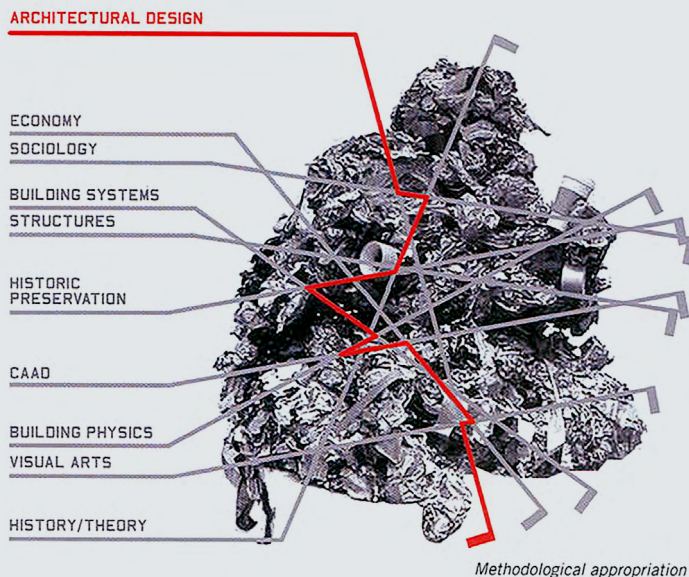

Architektūros disciplinos matricos schema¹⁰²

Pagrindinis principas – **architektūra yra meritokratinė profesija**, kuriai reikalingas specialus pasiruošimas. Yra savamokslių, netgi genialių tapytojų, bet nėra savamokslių architektų. Todėl, kad architektūra yra ne socialinės diskusijos žanras, o rimta profesija. Čia iškyla klausimas dėl architektūros studijų ir mokslo kokybės. Visada buvo neaiškumų dėl architektūros studijų, nes buvo nesutariama – ar kalbame apie išsilavinimą, ar apie amatą? Universitetinės studijos priešpastatomos menų akademijos dėstymo modeliui. Tai yra skirtingo lygmens studijos, nors formaliai vykdomos pagal labai panašias studijų programas.

101 LR Vyriausybės ministro pirmininko G. Kirkilo 2008 m. sausio 8 d. potvarkiu sudaryta darbo grupė, kuri turėjo parengti mokslo ir studijų klasifikatorių pasiūlymus, įrodyti architektų ir urbanistų profesijos būtinumą bei apibrėžti šių profesijų kompetencijas. Darbo grupės išvadų pagrindu LR Vyriausybės Strateginio planavimo komitetas nutarė (2008 m. liepos 23 d.) pasiūlyti LR švietimo ir mokslo ministerijai peržiūrėti Mokslo ir studijų klasifikatorius. Liko tik parengti Architektūros krypties aprašą/reglamentą. Šito LAS nepadarė.

102 T. Kuhnas paradigmos kaip „disciplininės matricos“ elementais laikė 1) tam tikros tyrinėtojų bendruomenės naudojamas simbolinius apibendrinimus, 2) visų tos bendruomenės narių priimamą pamatinę tiriamos reiškinių srities sampratą, 3) visiems jiems bendras pažintines vertybes, 4) visų bendruomenės narių pavyzdiniais ar klasikiniais laikomus konkrečius problemų sprendimo pavyzdžius („paradigmas“ siaurąja prasme). Jörn Rüsen istoriografinės paradigmos elementais laiko atskiras fazes hermeneutiniame rate, jungiančiame tos visuomenės, kurioje istorikai gyvena, „gyvenimo praktiką“ ar „praktinį gyvenimą“ (*Lebenspraxis*) ir jos veiklą.

Architektūros disciplinos struktūra (pagal Marc Angelil, Dirk Hebel, ETH Zurich¹⁰³)

ES direktyvos reikalavimai architektūros studijų programoms

- a) gebėjimas kurti architektūros projektus, kurie atitiktų estetinius ir techninius reikalavimus;
- b) pakankamos architektūros istorijos ir teorijos, susijusių menų, technologijų ir humanitarinių mokslų žinios;
- c) VAIZDUOJAMOJO MENO IR JO ĮTAKOS ARCHITEKTŪROS PROJEKTO KOKYBEI ŽINIOS;
- d) pakankamos miestų projektavimo, planavimo žinios ir įgūdžiai, reikalingi planavimo procese;
- e) supratimas apie žmonių ir pastatų, pastatų ir jų aplinkos santykį ir apie poreikį suderinti pastatus ir erdvę tarp jų su žmonių poreikiais ir masteliu;
- f) architekto profesijos ir architekto vaidmens visuomenėje supratimas, ypač rengiant socialinių veiksnių įvertinimo aprašus;
- g) tyrimo ir projekto aprašų rengimo metodikos supratimas;
- h) konstrukcinio projektavimo ir su pastatų projektavimu susijusių konstrukcinių ir inžinerinių problemų supratimas;
- i) pakankamos žinios apie fizines problemas ir technologijas bei pastatų funkcijas, kad jų vidus būtų patogus, o patys pastatai apsaugotų nuo klimato poveikio pagal tvaraus vystymosi principus;
- j) būtini projektavimo įgūdžiai, siekiant patenkinti pastato naudotojo reikalavimus atsižvelgiant į suvaržymus, atsirandančius dėl kainos veiksnių ir statybos normų
- k) pakankamos žinios apie pramonę, struktūras, taisykles ir procedūras, reikalingas tam, kad projektų koncepcijos taptų pastatais, o planai būtų įtraukti į bendrąjį planavimą

Kokiai dar profesijai menų kryptyje taikomi tokie reikalavimai?

Apie 1993 metus Lietuvoje pradėtos rengti naujos architektūros studijų programos, kuriose bandoma atsižvelgti į europinę architektūros tradiciją mokslo, studijų ir praktinės veiklos aspektu. Įvedama dvipakopė mokymo sistema – bakalauro ir magistrantūros studijos, kurias baigus einama į mokslo sritį, t. y. į doktorantūrą. 1996 metais pradėjo ryškėti pirmi dvipakopės mokymo sistemos rezultatai. Studentai pradėjo ne tik projektuoti, bet ir analizuoti, modeliuoti situacijas, atlikti tyrimus pagal tam tikras metodikas ir pan. Iš esmės pasikeitė architekto profesijos samprata ir atitinkamai profesionalių architektų rengimo metodika.

LAS iniciatyva 2015 metais kelių pakopų architektų rengimo sistema buvo sunaikinta, nes pradėtas realizuoti vientisųjų studijų modelis, kas iš esmės reiškia, kad turime kolegijų (aukštasis neuniversitetinis mokslas) modelį¹⁰⁴. Architektūros samprata susiaurėjo iki pastatų projektavimo, miesto erdvių formavimo reikalus perėmė kitos kompetencijos – geografi, polittechnologai, sociologai, antropologai ir t. t. Iki tol veikė principas, kad **architektas yra būtent tas ARBITRAS, kuris koordinuoja visas kitas kompetencijas, kurias veikia bet kokiame šiuolaikiniame mieste** (susisiekimo ir inžinerinė infrastruktūra, socialiniai, kultūros, urbanistinių erdvių ir kiti reikalai). Viso šito nebeliko. Todėl nieko keisto, kad suaktyvėjo visokie visuomenininkai, politiniai judėjimai, nes objektyvūs profesiniai kriterijai pradėti traktuoti kaip politinio susitarimo reikalas.

Pati Architektūros reiškinių struktūra yra tarpdisciplininio pobūdžio, todėl papildomų reikalavimų šiai kultūros sričiai nereikia dirbtinai akcentuoti. ES direktyva aiškiai nurodo kokie reikalingi kūrybiniai gebėjimai, kokios ir iš kokių sričių reikalingos žinios, koks reikalingas supratimas apie gretutines sritis. Jeigu visi tie reikalavimai kokybiškai realizuojami studijų procese, tada automatiškai architektūra yra tarpdiscipliniška. Jeigu architektas turi tikrą universitetinį išsilavinimą, tokių klausimų neturėtų kilti. Problema tame, kad technikos universitetų ir dailės / meno akademijų absolventai iš esmės skiriasi pasirengimu profesinei veiklai. Nelogiška, kai dailės akademijos, kurios nesuteikia universitetinio išsilavinimo pradeda kalbėti apie tarpdiscipliniškumą.

L. Donskis rašė, kad *„Tarpdisciplininė perspektyva gimsta mėginant suvokti savosios disciplinos ribas ir jos atsirėmimą į kitos disciplinos studijų lauką svarstant tą pačią problemą“*. Klausimas – kaip galima kalbėti apie tarpdiscipliniškumą, jeigu nesuvokiamos netgi savos, t. y. architektūros disciplinos ribos. Be to, kalbant apie tarpdiscipliniškumą būtina nurodyti apie kokia disciplinas vyksta kalba. Reikia aiškiai pasakyti ar kalbama apie daugiadiscipliniškumą, ar apie tarpdiscipliniškumą.

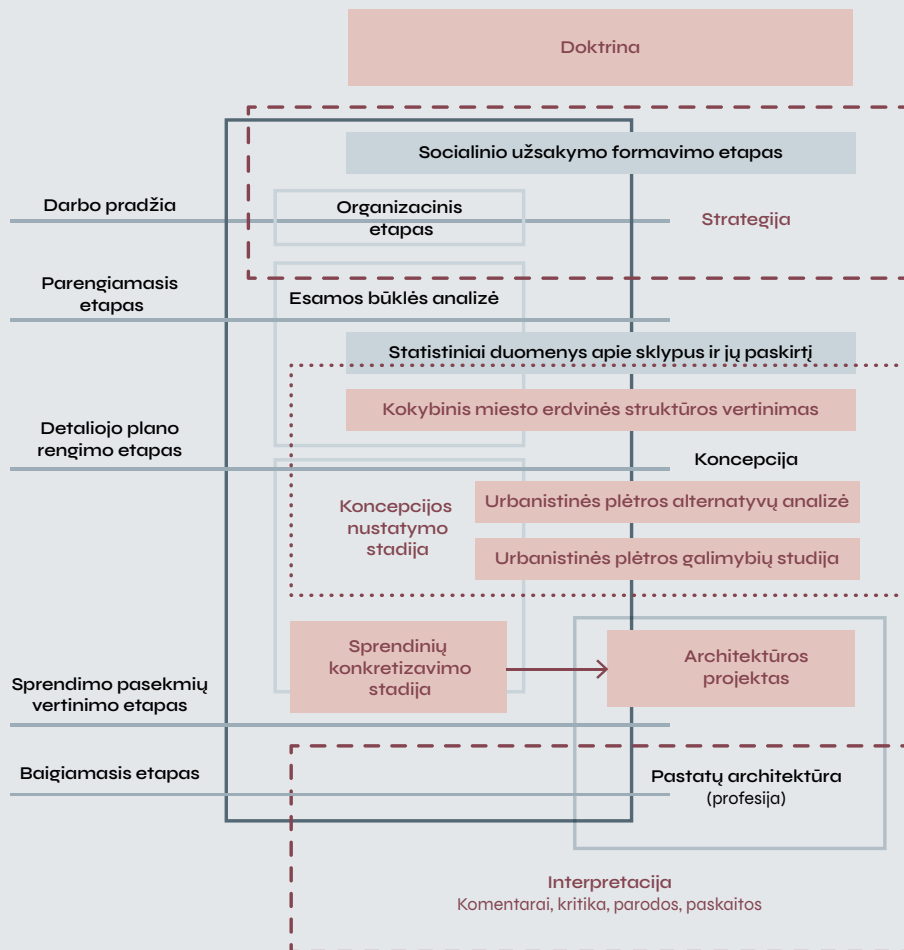
104 VDA profesūra, skirtingai nuo kitų aukštųjų mokyklų niekada nebuvo mokslininkai, jie to ir neslepia. Dar daugiau, įvairiuose šaltiniuose (prisiminimai, monografijos, interviu) A. Mačiulis, V. Brėdikis, V. Dičius prisipažįsta, kad jie buvo savamoksliai, nes dėstytojų, atvykusių iš Leningrado (J. Kumpis, V. Mikučianis) dėstymo metodika jiems buvo nepriimtina.

Procesas

Socialiniai–politiniai procesai nėra Architektūros srities objektas, todėl reikia skirti ketinimų/intencijų ir pasekmių svarstymo procesą nuo konkrečios profesinės veiklos. Socialinio užsakymo formulavimas, užduoties derinimas ir tvirtinimas, visuomenės supažindinimas su numatomais pasikeitimais – visa tai yra politinio ir viešo sektoriaus (viešojo administravimo) reikalai. Visuomeninių aktyvistų veikla (*social activities*) yra šalia architektūros, t. y. parengiamuosiuose etapuose, arba kitaip sakant – visų procesų pradžioje. Tokia veikla gali vykdyti tam tikras monitoringo funkcijas vėlesniuose etapuose, bet negali būti pastovaus oponavimo (viskam ir visą laiką) funkcija. Nekonvencinė architektūra yra išgalvotas pretekstas sabotazui. Iš esmės tai yra politikavimas. Todėl Archaktyvizmo ideologija ir frazeologija yra nekonstruktivi iš principo. Tai nėra socialinio užsakymo formulavimas ar oponavimas jau suformuluotam, nes tai yra saviraiška, kuriai nereikalinga architekto kompetencija, o rezultato neįmanoma pamatuoti jokiais kokybės kriterijais.

Visuomeninės idėjos turi būti pirmiau, negu prašymas finansuoti tokių idėjų parengimą. **Nenormali situacija, kai iš oficialių struktūrų prašoma finansavimo „nekonvencinei“ veiklai, todėl „nekonvencinis archaktyvizmas“ iš esmės yra tuščia frazė.** Tai nėra natūrali visuomenės reakcija į netinkamus valdžios sprendimus, kitaip ji būtų realizuojama ne parodų salėse, o įvairiuose socialiniuose sluoksniuose ir socialiniuose tinkluose. Dabar susidaro įspūdis, kad turime reikalą su socialinės veiklos imitacija, t. y. po tarpdisciplininio meno skraiste užmaskuotas elementarus pasipinigavimas.

Miesto bendruomenės reikalai (*social public affairs*) – juos atstovavimo mechanizmai turi vykti pagal elementarius politinės bendruomenės mechanizmus. Tai yra socialinės psichologijos ir politikos sritis. Legitimuota visuomeninė organizacija suformuoja socialines alternatyvas, bet tai ne meninė kūryba. Viskas būtų žymiai aiškiau ir paprasčiau, jeigu tokios idėjos būtų realizuojamos per LFT platformą ne Architektūros srityje, bet Tarpdisciplininio meno srityje arba programoje „*Pilietinis ugdymas ir atminties įprasminimas: projektai, skatinantys Lietuvos gyventojų pilietiškumą*“.

Atlikta istorinių Lietuvos miestų pagrindinių aikščių tvarkymo praktikų analizė parodė, kad prioritetas turi būti profesionalų sprendiniams, o ne viešai diskusijai su visuomene. Visuomenės dalyvavimas viešųjų erdvių (skverų) komunalinio sutvarkymo reikaluose yra reikalingas, bet aikščių formavimo procese yra pervertinamas. Atskira tema aikštės su paminklais istorine tematika ar kitais hieraldiniais ženklais. Čia atskirų socialinių grupių nuomonė yra politinių manipuliacijų objektas.

Proceso pobūdis	Komentaras	Proceso rezultatas
Doktrina	Mokslinė arba filosofinė teorija, politinė sistema, vadovaujamas teorinis arba politinis principas arba normatyvinė formulė.	Mokslškai pagrįstas programinis tekstas, paskelbtas viešai. Turi didelį rezonansą mokslinėje bendruomenėje ir visuomenėje.
Utopinė idėja / vizija	Neįmanomas įgyvendinti planas, skirtas sukurti idealią, tačiau nerealią tikrovę. Utopijos pavyzdys yra teorinis komunizmas ir socializmas.	Idealistinė socialinė politinė koncepcija, kurią kuria idealistai.
Populizmas	Individuali socialinių politinių reiškinių interpretacija (be jokių teorinių pagrindimų), pateikta ekspozicijų salėse ar kitose viešose erdvėse (TV, internete ir t.t.)	Meninė akcija be jokių konkrečių tikslų ir rezultatų. Pvz., Bolotopija Kūrybinės dirbtuvės „viešosiose erdvėse“. Viešųjų ryšių akcija, politinės deklaracijos. Pvz., Burbuliatorius
Politinė programa	Politinių partijų/judėjimų/sambūrių programinis dokumentas, charakterizuojantis pagrindinius tikslus ir veikimo būdus.	Socialinis užsakymas, kurį legitimuoja politinė dauguma. Nacionalinis lygmuo – programa visoms sritims. LR Architektūros politikos nėra , nors yra Architektūros įstatymas, kuris reguliuoja architektūrinio – techninio projektavimo procesą.
Strategija	H. Mintzbergas apibrėžė strategiją kaip „modelį sprendimų sraute“, norėdamas sukurti kontrastą požiūriui į strategiją, kaip į planavimą. M. McKeownas (2011) teigia, kad „strategija yra ateities formavimas“ ir žmogaus bandymas pasiekti „norimus tikslus su turimomis priemonėmis“. Vl. Kvintas apibrėžia strategiją kaip „doktrinos radimą, formulavimą ir plėtojimą, kad būtų užtikrinta ilgalaikė sėkmė, jei jos bus nuosekliai laikomasi.“	Miesto reikalai, Viešieji ryšiai (svarstymas su visuomene) Municipalinis lygmuo – miesto plėtra (BP, DP) pagal LR Teritorijų planavimo įstatymą. MIESTO REIKALAI (Miesto aktyvistai) Veiksmų planas / programa (valdymas, vadyba, viešas administravimas) URBANIZACINIAI PROCESAI (Urbanisation) MIESTO PLANAVIMAS (Town Planning)

Proceso pobūdis	Komentaras	Proceso rezultatas
Koncepcija	<p>Koncepcijos samprata nulemia bendrą darbo pobūdį (profesionalus ar diletantiškas), jo instrumentarijų, kokybės vertinimo kriterijus.</p> <p>Reikia išaiškinti kas yra koncepcija; architektūra, kas yra alternatyvi architektūra, nekonvencinė architektūra, utopinė architektūra, futuristinė ir t. t. Koncepcija yra idėjinė konstrukcija, ar tikrai formalus statusas, leidžiantis, nesilaikyti profesinių standartų?</p> <p>1. Pažiūrų į kuriuos nors reiškinius sistema; daikto, reiškinio, proceso samprata</p>	<p>Idée fixe (literally „fixed idea“).</p>
	<p>2. Kūrinio, veiklos sumanymas, mintinis projektas, planas</p>	<p>Meninė idėja, susijusi su miesto erdviu formavimu. Urbanistinės plėtros galimybių studija.</p>
Architektūros samprata (pagal LR Architektūros įstatymą)		
Architektūra	<p>1. Pastatų architektūra</p>	<p>Profesinis architekto teiginys, susijęs su pastatų tipologija, funkcija, stilistika ir t. t. Pastatų projektiniai pasiūlymai, techninis projektas</p>
	<p>2. Urbanistinių kompleksų architektūra</p>	<p>Profesinis architekto teiginys, susijęs su urbanistine kompozicija, architektūrinio - urbanistinio komplekso/ansamblio samprata, urbanistine erdve (ne „vieša“, t. y. socialine erdve, o būtent urbanistine erdve)</p> <p>Urbanistinis projektavimas (Urban Design).</p>
Landšafto architektūra	<p>Ilgą laiką naudotas terminas „<i>Landšafto architektūra</i>“ buvo transformuotas į terminą „<i>kraštovaizdžio architektūra</i>“. Nebeaiškus pagrindinis objektas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Krašto vaizdas / kraštovaizdis (<i>countryside</i>) - Landšaftas (<i>landscape</i>) - Želdynai (<i>green area, forest, park etc.</i>) - Dangų komunalinis sutvarkymas (<i>communal arrangement</i>) <p>Kraštovaizdžio architektūrų rengimas aukštosiose mokyklose vyksta pagal atskiras studijų programas, kurios neatitinka ES direktyvos reikalavimų. LAS ir LAR nepripažįsta tokių architektūrų profesinės kompetencijos.</p>	<p>Prof. P. Kavaliauskas kalba apie „kraštovaizdžio planavimą“.</p> <p>Prof. Vl. Stauskas kalba apie „landšafto architektūrą“.</p> <p>Jeigu projektuojama erdvinė / urbanizuota aplinka su gamtiniais elementais, tai galima vadinti „landšafto architektūra“, kitais atvejais turime reikalą su dendrologiniais želdinių tvarkymo projektais arba su kraštovaizdžio formavimo / reguliavimo planais, t. y. su teritorijų planavimo dokumentais.</p>
Interjero dizainas	<p>Reikia skirti interjero erdvės formavimą nuo patalpų dekoravimo.</p>	<p>Naujai suprojektuoto unikalios objekto interjeras (pvz., bažnyčia, modernaus meno muziejus ir t. t.). Tai daro pastato autorius, t. y. ARCHITEKTAS.</p> <p>Patalpų dekoravimas ir baldų išdėstymas (pvz., kavinėse, biuruose). Tai daro interjero DIZAINERIS.</p>

Proceso pobūdis	Komentaras	Proceso rezultatas
Interpretacija	<p>Egzistuoja kelios architektūros kritikos sampratos:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kritika laikomas bet koks tekstas apie architektūrą (A. Samalavičius, M. Adomėnas, L. Vaitys, V. Kinčinitis, G. Urbonas). Tai yra labai mėgėjiški tekstai. - architektūros istorijos tekstai (M. Drėmaitė, V. Petrusis, N. Lukšionytė-Tolvaišienė). Komentuojami įvykę dalykai, dažnai be profesinių reikalų žinojimo. - tekstas apie miestiečių reikalus (J. Lavrinec, G. Godienė, T. Butkus, E. Archipovaitė). Viešųjų ryšių, politologijų žanras. - architektūros ir urbanistikos objektų analizė (P. Juškevičius, Z. Daunora, D. Dijokienė, I. Alistratovaitė-Kurtinaitienė). 	<p>Architektūros kritika (tarp publicistinio teksto ir analizės).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mokslinis tekstas (monografija, straipsnis recenzuojamame periodiniame mokslo žurnale). - Straipsnis specializuotoje arba profesinėje spaudoje - Informacija viešojoje erdvėje - Komentarai socialiniuose tinkluose
	<p>Mokslas, erdvių struktūrų modeliavimas.</p> <ul style="list-style-type: none"> - atsiliepimai socialiniuose tinkluose (A. Karalius, Pilotas.lt). Socialinis-verbalinis triukšmas, dažnai ant asmeninio įžeidinėjimo ribos. - architektūros reiškinių komentarai (V. Rubavičius, R. Čepaitienė). Kultūrologija, mokslas 	
Interpretacija	<p>Profesionaliausia architektūrinių projektų analizė atlieka architektūrinių konkursų recenzantai arba architektūros tarybų ekspertai. Tai yra profesionalus vertinimas, o ne asmeninė nuomonė.</p> <p>Akademiniam lygmenyje architektūrinių objektų analizė, kokias atlikdavo R. & L. Krier arba J. Baker Lietuvoje niekas nerengia.</p>	Projektų analizė, ekspertinė išvada
	<p>Komentarai susiję su asmenine samprata, skoniu ir pan. Dažniausiai tokie komentarai būna Facebook.</p> <p>Pvz., A. Karalius, kurio komentarai yra ypač ciniški ir įžeidžiantys,</p>	Komentarai viešojoje informacinėje erdvėje (FB, TV)
	<p>Reikia skirti „Architektūros parodą“ nuo „Parodos architektūros“. Pirmu atveju paroda yra priemonė, antru – tikslas.</p>	Parodos (ekspozicijos dizainas, parodos kuravimas)
	<p>Reikia skirti paskaitas aukštosiose mokyklose pagal studijų programų reikalavimus, paskaitas kvalifikacijos kėlimo kursuose ir viešas paskaitas/diskusijas, kurioms nėra jokių reikalavimų</p>	Paskaitos, diskusijos, forumai
Instaliacija, performansas	<p>Vienartinė socialinė akcija, neturinti nieko bendro su daile, bet vadinama „šiuolaikiniu / tarpdisciplininiu menu“.</p> <p>Tokiais pavyzdžiais gali būti Kauno bienalė, Šiaulių festivalis VIRUS, iniciatyvos „menas viešose erdvėse“ ir t. t.</p>	Viešas renginys
Leidyba		Knygos (straipsnių rinkiniai, monografijos, meno albumai) Parodų katalogai

Šiuolaikinio meno atstovai yra įsitikinę, kad tikrai jų kuriamas menas yra šiuolaikinis, modernus ir konceptualus. Visas kitas menas yra tradicinis. Daugelis modernistų yra įsitikinę, kad „*tradicinis*“ ir „*klasikinis*“ yra sinonimai. Konceptualumo samprata suprantama skirtingai. Todėl reikia skirti pseudokonceptualistus, kuriems nereikalingas konkretus rezultatas, nuo tikrų vizionierių-futurologų, siūlančių ilgalaikius sisteminius modelius, turinčius juntamas pasekmes Lietuvai. Visais laikais konceptualumas dažniausiai buvo siejamas su urbanistiniais dalykais arba su naujomis statybinėmis technologijomis¹⁰⁵.

Istorinio miesto centrinės dalies autentiškos urbanistinės struktūros ir atitinkamai erdvinio karkaso regeneravimo klausimams spręsti reikalinga rimta mokslinė-profesinė kompetencija. Tai tikrai nėra socialinės diskusijos, svarstymo su visuomene žanras. Visuomenę būtina supažindinti / informuoti su tokių koncepcijų rengimo tvarka ir tarpiniais rezultatais, bet jos nuomonė negali būti mokslininkų ir profesionalių urbanistų teiginių pakaitalas. Archaktyvistai / urbopopulistai gali diskutuoti dėl konkrečių atvejų, konkrečių vietų panaudojimo, t. y. dėl socialinių funkcijų / paskirties / eksploatacijos, bet tikrai ne dėl ilgalaikes pasekmes turinčių fundamentinių kultūrologinių dalykų, aktualių Lietuvai.

105 Tik paskutiniaisiais metais terminas „konceptualumas“ įgavo naujas prasmes – jokių žanrų, taisyklių, tradicijos neigimas, profesinė kompetencija nebūtina ir t. t.

Proceso logika	Architektūros srities proceso rūšis			
	Administracinė (organizacinė) veikla	Architektūrinis-techninis projektavimas	Projektavimo proceso organizavimas	Konceptualus vadovavimas
Pirminis pradinių duomenų apdorojimas	Politinis sprendimas pradėti procesą (poreikio pagrindimas)	Duomenų bazės ir jų struktūra	Projektavimo proceso kalendorinio grafiko parengimas	Kultūrinis kontekstas (diskusija) ir profesinės kompetencijos
	Pradinės situacijos analizė (juridinė aplinka, teritorijų planavimo dokumentai, topografija)	Situacijos kokybinis vertinimas, potencialo ir vertingųjų savybių išryškinimas	Autorinio-kūrybinio kolektyvo parinkimas	Problemos pobūdžio identifikavimas ir jos sprendimo būdai
	Darbo grupės sudarymas (projekto administravimas ir valdymas)	Projektavimo užduoties parengimas ir suderinimas su užsakovu	Kiti projektavimo proceso dalyviai (projekto valdymas ir vadyba, kūryba)	Projekto autoriaus ir kitų projekto dalyvių tarpusavio sąveikos organizavimas
	Pagrindinės veiklos strategijos pasirinkimas	Architektūra		Monitoringas
Idėjos gimimas	Probleminių arealų identifikavimas	Idėjos (su)kūrimas galimybių analizės pagrindu	Idėjos sukūrimas pagal konkrečią situaciją	Pagrindinės abstrakčios idėjos sukūrimas
	Problemos pobūdis ir aktualumas (įvertinimas)	Situacijos „kritiniai taškai“, t. y. pagrindinės problemos identifikavimas	Tipologiniai aspektai ir funkcinio scenarijaus sukūrimas	Plano/projekto elementų identifikavimas
	Konceptualių planų variantų / alternatyvų analizė	Konceptualių planų /idėjų alternatyvų palyginimas	Kiekvieno procese veikiančio asmens vietos ir veiksmų identifikavimas	
Sprendinio priėmimas	Geriausios koncepcijos pasirinkimas	Architektūrinės-urbanistinės idėjos pateikimas	Alternatyvų analizė	Lemiamų sprendinių priėmimas
	Pagrindinės alternatyvos nustatymas ir jos įgyvendinimo organizavimas	Idėjos detalizavimas nuo „elemento“ iki visumos	Kiekvienos alternatyvos principinis modelis	Situacijos, aplinkybių kitimo atvejai
			Sprendinio detalizavimas	Sprendinių verifikavimas ir keitimas
Sprendinio apiforminimas ir jo pasekmių vertinimas	Galutinio plano struktūros sudarymas	Galutinės dokumentacijos parengimas (brėžiniai, dokumentacijos sąrašas ir t. t.)	Galutinio plano/projekto suderinimas ir medžiagos apiforminimas	Galutinis sprendinio priėmimas
	Galutinio plano dalių koregavimas, suderinimas	Objekto transformavimo grafinių modelių parengimas	Galutinio rezultato viešinimas, eksponavimas, fiksuojant pagrindinius momentus	Realizavimo realių galimybių įvertinimas
	Kiti aspektai – socialinis-ekonominis, viešas administravimas, materialinis-techninis, normatyvinis-teisinis	Objekto vertinimas funkciniu, kompoziciniu, statybinu, realizavimo, ekonominio efektyvumo kriterijais		Plano įgyvendinimo, pasekmių kontekstui įvertinimas

Projektas ir instrumentarijus

Projekto stadijos, sudėtis, apimtis, rengimo ir derinimo tvarka yra reglamentuota teisės aktuose. Problema viena – neaišku kaip identifikuoti projekto kokybę. LAR surengė kelias konferencijas architektūros kokybės klausimais, bet problema tame, kad bandoma realizuoti kokybės vertinimo koncepciją, kur pagrindiniai kriterijai paimti iš kitos srities, t. y. iš teisės srities. Tai yra iškreiptas požiūris. Beatodairiškas visko reglamentavimas – tokia buvo LAR strategija. Vietoj aiškios architektūros ir urbanistikos politikos – galiojančios instrukcijos, teisės aktai, reglamentai, politiniai sprendimai, nutarimai ir t. t. Viską bandoma aprašyti, reglamentuoti, bet reali problema – nekonkreiti architektūros samprata ir išskydęs jos turinys. Galima reglamentuoti mechaninius veiksmus, bet ne menines idėjas. Todėl galima daryti išvadą – **teisinio reglamentavimo principas gali veikti labai siaurame architektūros segmente, t. y. projektavimo paslaugos versle**. Ši veikla nėra intelektualiai, konceptuali, vizionieriška. Toks projektavimas nėra kultūrinė „diskusija“ su kontekstu, t. y. nėra kultūrologinės diskusijos, kur galima diskutuoti apie sisteminės alternatyvas.

Pasitaiko atvejų kaip skirtingas sritis reglamentuojančiuose dokumentuose (teisės aktuose, strateginiuose dokumentuose, metodiniuose nurodymuose, moksliniuose darbuose) taikomi skirtingi tų pačių objektų apibrėžimai arba iš esmės skiriasi tų pačių terminų turinys. Šie neatitikimai labai aiškiai atsiskleidžia, lyginant dokumentus, reglamentuojančius kultūros paveldo, aplinkosaugos, gamtosaugos, statybos ir teritorijų planavimo sritis. Toks atvejis buvo, kai KPD direktorius iškėlė klausimą dėl termino „urbanistinė struktūra“ apibrėžimo. Terminas yra, bet niekas nežino ką jis reiškia.

Architektūros ir urbanistikos sąvokos ir sampratos nėra galutinai apibrėžtos, todėl jų turinys pastoviai kinta. Architektūros ir urbanistikos terminas neretai „atskiedžiamas“ socialiniais santykiais, ūkinėmis-ekonominėmis, ekologinėmis ir estetinėmis-meninėmis dimensijomis. Keičiasi visuomenės gamtinės, architektūrinės-urbanistinės ir istorinės kultūrinės aplinkos suvokimas, jam apibrėžti atsiranda nauji terminai ir sąvokos, keičiasi jų sampratos. Didėja ir architektūros kokybės reikalavimai, iššaukti naujausių mokslo ir technikos atradimų bei pasaulio raidos pokyčių ir tai susiję su naujų terminų atsiradimų, naujų tam tikrų savokų interpretavimu bei jų vartojimu. Tokioje situacijoje tėra vienintelis kriterijus – aiškiai įvardintas darbo objektas ir aiškiai apibrėžta profesija.

Preliminarus architektūros srities rodiklių sąrašas

Rodikliai	Kriterijai
Kultūros tradicija	
1. Lietuvos reprezentacija Venecijos bienalė ir kitos tarptautinės parodos.	1.1. Lietuvos kultūros atstovavimas (projektai ir kiti kūrybiniai darbai) 1.2. Ekspertinis atstovavimas tarptautinėse apžiuose, konkursuose, vertinimo komisijose ir t. t. (kokie ekspertai ir kas juos parenka) 1.3. Projektai/kūriniai, tiesiogiai prisidedantys prie Lietuvos kultūros ir visuomenės plėtros
Disciplinos matrica	
2. Atitikimas architektūros sričiai Neturi būti dviprasmiškų traktuočių, t. y. negalima naudojant kitos srities leksiką ir instrumentus, tvirtinti, kad projektas priklauso architektūros sričiai ¹⁰⁶ .	2.1. Atitikimas LR Architektūros įstatymui. Tai reiškia, kad egzistuoja tam tikras architektūros žanro ir profesijos standartas. 2.2. Atitikimas konkrečiam architektūros žanrui (pastatų architektūra, urbanistinių kompleksų architektūra, landšafto architektūra, interjero architektūra).
3. Architektūrinė kompetencija Turi būti atitinkama architekto profesinė kompetencija, t. y. architektu negali vadintis bet kas ¹⁰⁷ . Yra oficialus kompetencijos standartas – akredituotas Architektūros studijų programos ir profesinės veiklos atestavimas. Jeigu žmogus nėra baigęs Architektūros studijų programos jis aiškiai nepadarys tinkamo projekto Architektūros srityje.	3.1. Architektūrinis išsilavinimas pagal akredituotas „Architektūros“ studijų programas (vientisąsias arba bakaluro/magistro), atitinkančias ES direktyvą 3.2. Praktinė patirtis 3.3. Kūrybinė / meninė ambicija (dalyvavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose architektūriniuose konkursuose, parodose ir t. t.) 3.4. Kompetencijos pagal sritis – architektas, architektas-urbanistas, landšafto architektas, projekto vadybininkas, teritorijų planavimo dokumentų rengėjas ir t. t. 3.5. Aktyvumas profesinėje ir viešojoje erdvėje (FB, internetas, straipsniai ir t. t.) 3.6. Ekspertai
Kūryba	
4. Argumentacija	4.1. Idėjos metodinis nuoseklumas 4.2. Naudojamų terminų aiškumas ir konkretumas 4.3. Kritinis reflektyvumas 4.4. Sąsajos su mokslininkų ir architektų bendruomenės kuriamu diskursu
5. Profesionalumas	5.1. Disciplinos matrica – profesinis teiginys, išreikštas grafiškai (projektas, vizija, meninė akcija, literatūrinis tekstas ir t. t.)
6. Profesinis meistriškumas	6.1. Rezultato konkretumas (pastatų projektai, urbanistiniai projektai, teritorijų planavimo dokumentai) 6.2. Projektų apimtis, sudėtis, detalumo laipsnis 6.3. Projektų pateikimo ir pristatymo būdas 6.4. Meninė kokybė (stilistinis vientisumas, išraiškingumas) 6.5. Kontekstualumas (urbanistinis integravimas)
7. Konceptualumas	7.1. Aktualumas Lietuvai (kultūrinės tradicijos kriterijus) 7.2. Konceptijos nuoseklumas, pagrįstumas 7.3. Išliekamumas, pritaikomumas
8. Meniškumas	8.1. Estetika 8.2. Meistriškumas
9. Architektūros kokybė (kokybiško proceso rezultatas)	9.1. Architektūros menas 9.2. Viešas interesas

106 Būtent taip atsitiko Lukiškių aikštės atveju, kai aikštės erdvinio formavimo (*urban space*) ir architektūrinės-urbanistinės kompozicijos problema tapo teritorijos (*social place*) gerovės komunalinio sutvarkymo ūkiniu uždaviniu.

107 Reikia pradėti kreipti dėmesį į aukštųjų mokyklų diplomus, t. y. atidžiai žiūrėti kokias studijų programų absolventai dalyvauja diskusijose apie architektūrą. Ypač tai pasakytina apie dailės/meno akademijų (tiek Lietuvoje, tiek užsienyje) absolventus, kurių profesinė kompetencija dažnai yra neidentifikuojama.

10. Ekspertizė / vertinimas	10.1. Ekspertų profesinė patirtis 10.2. Architektūros ir urbanistikos ekspertų tarybos 10.3. Regioninės architektūros tarybos (RAT)
Gretutinės sritys	
11. Viešosios įstaigos	11.1. Architektūros fondas 11.2. Architektūros kokybės asociacija 11.3. LAS, LAR 11.4. Smulkių projektuotojų asociacija
Architektūros mokyklos	
12. Mokslas	12.1. Architektūros ir urbanistikos mokslas 12.2. Menotyra 12.3. Miesto antropologija, Kultūros studijos, Sociologija 12.4. IT ir kitos technologijos (duomenų bazės, modeliavimas ir t. t.)
13. Mokslininkai (menotyrininkai, architektūrologai, kultūrologai, architektūros istorikai)	13.1. Mokslinis laipsnis (humanitariniai mokslai ar menai; mokslinė kompetencija ar socialinis statusas). Ypač reikalinga kai kalbama apie gretutines sritys.
14. Santykis su kitomis disciplinomis (tarpdiscipliniškumas, daugiadiscipliniškumas)	14.1. Tarpdiscipliniskumas ar daugiadiscipliniškumas? 14.2. In Between, In The Middle Of Nowhere
1. Studijos	1.1. Studijų programos
2. Kvalifikacijos kėlimo kursai	

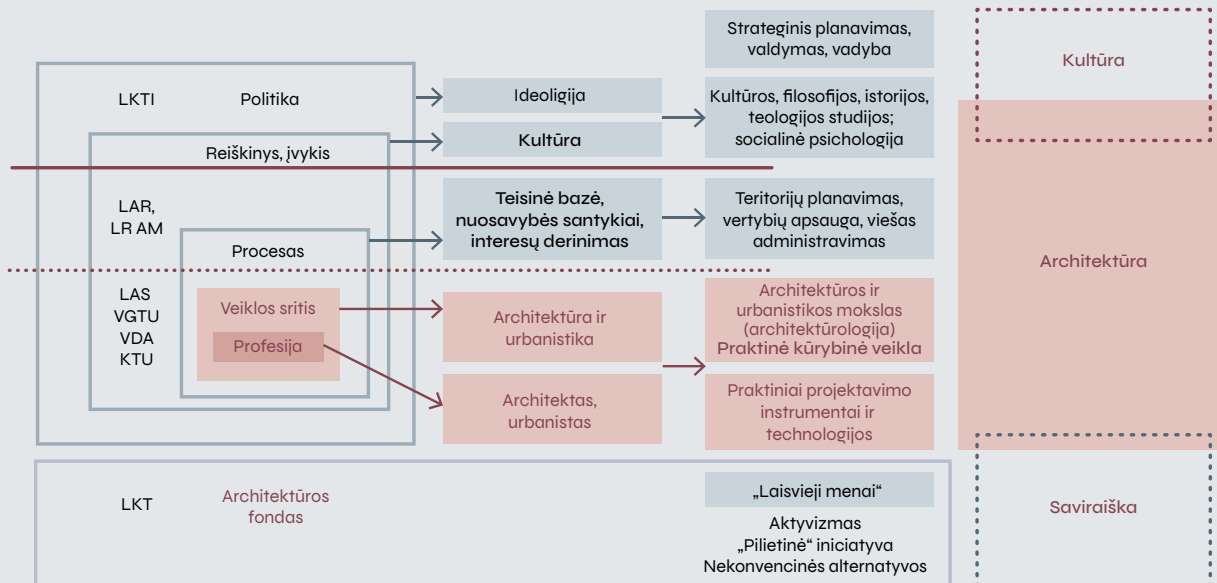
Išvados

Darbo užduotis ir kontekstas

1. LKT prašo pateikti architektūros srities apibrėžimą, taip pat apibūdinti architektūros srities procesą, išaiškinti kas yra architektūros srities projektas, kokie yra projektų kokybės vertinimo rodikliai ir kriterijai. Paradoksas, bet prašoma duoti apibrėžimą sričiai, kurioje:
 - Veikia LR Architektūros įstatymas (subalansuotas su kitais įstatymais, reguliuojančiais miestų plėtrą – Teritorijų planavimo įstatymas, Nekilnojamųjų vertybių apsaugos įstatymas, Statybos įstatymas ir t. t.)
 - Veiklos aprašytos profesiniame architektūros standarte,
 - Profesinę veiklą kuruoja Lietuvos architektų rūmai (LAR) ir Smulkių projektavimo įmonių asociacija (SPIA)¹⁰⁸.
 - Architektų bendruomenės reikalus kuruoja Lietuvos architektų sąjunga (LAS),
 - Architektai rengiami aukštosiose mokyklose pagal akredituotas ES direktyvas atitinkančias studijų programas (VDA, VGTU, KTU),
 - Galioja profesinės kompetencijos patikros ir kvalifikacijos kėlimo mechanizmai (atestavimo komisijos LAR ir LR AM),
 - Visa architektūrinė veiklos produkcija tikrinama labai griežtai visuose etapuose be išimties (svarstymai su visuomene, projektavimo sąlygos, derinimai, ekspertų tarybos ir t. t.).
 - Be to, LR Kultūros ministro įsakymu sukurta Lietuvos architektūros meno taryba (LAMT), kuri nekvestionuoja esamų/oficialių architektūros formuluočių. KM negali būti kelios architektūros sampratos – LKT ir LAMT turi veikti pagal vieną ir tą pačią definiciją.

Meno srityje nėra kitos tokios veiklos/profesijos, kuri būtų taip detalai aprašyta ir reglamentuota. Todėl **architektūros srities dar vienos definicijos poreikis yra neįrodytas**. LKT prašo pateikti architektūros srities apibrėžimą, bet nepasako kodėl netinka esami ir kam reikia naujo. Būtų žymiai paprasčiau, jeigu LKT aiškiai pasakytų ką veiks su naujomis definicomis, rodikliais ir kriterijais, nes tai yra visai kitų struktūrų ir institucijų instrumentai, kurie geriau ar blogiau, bet veikia.

108 Pagal LAR ir SPIA darbo pobūdį – tai projektavimo paslaugos teikėjų asociacijos.

Architektūros diskurso schema (pagal veiklos zonas, veiklos pobūdį ir pagrindinį objektą)

Architektūros srities apibrėžimas

- LR Kultūros ministro įsakymu sukurta Lietuvos architektūros meno taryba (LAMT), kuri nekvestionuoja esamų/oficialių architektūros formuluočių, veiklos zonų, kompetencijų ir t. t. LAMT deklaruoja, kad jos veiklos vienas prioriteta – architektūros politika. LR KM negali būti kelios architektūros sampratos, kas reiškia, kad LKT ir LAMT turi veikti pagal vieną ir tą pačią architektūros srities apibrėžimą / sampratą. Akivaizdi problema – reikia apsispręsti kaip įvardinti veiklas, kurias yra architektūros srities užribyje, bet jas vis tiek norima vadinti architektūra¹⁰⁹. Neaišku kaip vertinti veiklas / iniciatyvas, kurios „pasislepia“ po „eksperimentinės / nekonvencionalios architektūros“ pavadinimu? Kadangi šių veiklų vykdytojai deklaruoja savo veiklos tarpdiscipliniškumą ir socialumą, logiška būtų tas veiklas priskirti kitoms sritims – t. y. tarpdisciplininio meno, visuomenės švietimo, jaunimo ugdymo ir kitų pilietinių iniciatyvų ir t. t.
- Architektūros srities apibrėžimas priklauso nuo to, ar prisilaikoma LR Architektūros įstatymo nuostatų ir LAR patvirtinto profesinio architektūros standarto. Jeigu taip, tada turi galioti ir atitinkama reikalavimų sistema, t. y. reikalingos tam tikros kompetencijos, kas yra susiję su architektūros praktikos, studijų ir mokslo procesu. Taip pat turi būti vienodai suprantami terminai, žanrai, architektūros vertinimo kriterijai ir t. t. Jeigu nekreipiamas dėmesys į jokių profesinius standartus ir kompetencijas, tada tai reiškia, kad kalbama apie kažkokią alternatyvios (nekonvencinės) architektūros sampratą. Tokiu atveju reikia aiškiai pasakyti, kad turime reikalą su kažkokia veikla, kuriai reikia surasti apibrėžimą, bet tai tikrai ne architektūra. Tai yra

109 Tai VŠ], kurių pavadinimuose yra žodis „architektūra“ (Architektūros keliuajiančios dirbtuvės, Architektūros fondas, Architektūros centras, Architektūros kokybės vystymo asociacija, architektūros galerija „Nulinis laipsnis“ ir t. t.)

erzacas (pakaitalas), bet suprantama, kad reikia surasti korektiškesnę oficialią formulotę. Siūlomas apibrėžimas – ARCHAKTYVIZMAS, nes tokia formulotę naudoja kai kurie LKT ekspertai.

Veiklos

4. Svarbu ne tik tos veiklos apibrėžimas (definicija) bet ir tokios veiklos ribos bei turinys. **ARCHAKTYVIZMO sampratoje turi tilpti visuomenės dalyvavimo procesai ir visos interpretacinės architektūros sampratos**, kurios apima tiek individualius samprotavimus, tiek socialines akcijas / provokacijas / deklaracijas / simuliacijas / falsifikacijas / spekuliacijas / didaktinius-agitacinius išpuolius, protestus ir t. t. Kai kurie teoretikai tokias veiklas bando pateikti kaip „*kūrybinį eksperimentą*“, „*kultūrinį manifestą*“ arba „*inovatyvų kultūros veiksmą*“, bet iš tikrųjų tai yra nesusiję su legitimuota architektūros samprata, t. y. su architektūros definicija, kuri yra pateikta LR Architektūros įstatyme. Todėl visa archaktyvizmo veikla neturi būti automatiškai siejama su architektūros sritimi. Architektūros sampratų / diskurso ribų praplėtimas be sutartų kokybės indikatorių, vienodai suprantamų terminų yra arba nekompetencija, arba gudravimas. Būtų sąžiningiau šią veiklą komentuoti neformalių socialinių grupių, socialinės psichologijos, socialinių alternatyvų ir kitų subkultūrų kontekste. **Veikla, kur kuriamas naujas lokalus žodynas, kuris nėra visuotinai priimtas ir vienodai suprantamas negali būti vadinama Architektūra. Tokia veikla negali būti laikoma iš Architektūros srities.** Tai tėra „žaidimas“, kurio taisyklės kuriamos žaidimo metu, be jokių pasekmių ir rezultatų, be jokio profesinio instrumentarijaus ir t. t. Toks pseudointelektualinis „išdykavimas / žaidimas“ gali būti meno studijose ar net gali būti traktuojamas kaip laisvalaikio praleidimo forma, bet negali būti valstybės finansuojamas kaip labai rimtas dalykas, turintis išliekamąją vertę.
5. Atskira tema turėtų būti kultūriniai manifestai, kurie negali būti priskiriami architektūros sričiai, jeigu jame nėra architektūros objekto ar instrumentarijaus, būdingo architektūros sričiai. Kultūrinio/meno manifesto samprata yra identifikuojama pagal Jessica Lack¹¹⁰ suformuluotą definiciją – tai yra politiškai angažuotos kultūrinės-politinės deklaracijos, iš esmės nesusijusios su architektūros profesija.
6. Reikia išsiaiškinti ar „*architektūros menas*“ yra architektūros kokybinė charakteristika, ar savarankiška veiklos sritis, egzistuojanti šalia tradicinės architektūros sampratos. Pirmu atveju architektūros menas suprantamas kaip visų profesinių veiksmų galutinis rezultatas, antru atveju – taip vadinamas veiklos žanras, kurio rezultato kokybė nėra verifikuojama. Kol kas susidaro įspūdis, kad „*architektūros menas*“ save pozicionuoja įvairių tarpdisciplininių žanrų ir veiklų lauke, kuris neturi nei konkrečių koordinacių

110 Why Are We 'Artists?': 100 World Art Manifestos (Penguin Modern Classics). Edited with an introduction by Jessica Lack. 2017. Knygoje pateikta 100 menininkų manifestų iš viso pasaulio per pastaruosius 100 metų. Manifestų antologija aiškiai identifikuoja politinių deklaracijų žanrą, kuris vienija politinius aktyvistus, antikolonialistus, siurrealistus, socialistus, nihilistus ir t. t. Nuo „Négritude“ judėjimo Europoje, Afrikoje ir Martinikoje iki Japonijos Bikyoto, nuo irakiečių modernizmo iki Australijos kiberfeminizmo.

(vietos bendroje kultūrinėje tradicijoje), nei artikuliuoto diskurso vektoriaus, nei ribų. O tame lauke gali būti bet kokios kompetencijos žmonės, t. y. bet kas ir gali kalbėti bet ką. Agitacija dėl architektūros alternatyvių rūšių poreikio nėra tinkama argumentacija, nes vien verbalinės argumentacijos nepakanka. Turi galioti kultūrinės vertės išliekamumo ir galutinio rezultato pritaikomumo kriterijus.

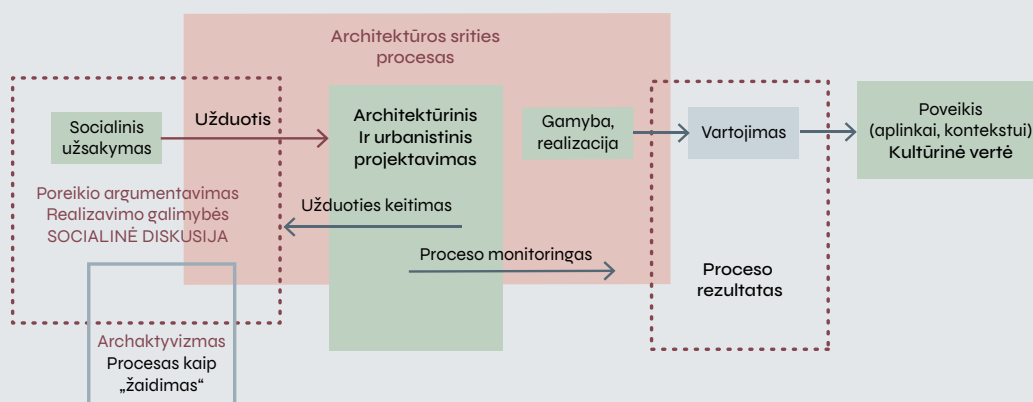
7. Norint pateikti kokybišką architektūros apibrėžimą, reikia išsiaiškinti apie kokią Architektūros sampratą kalbama Lietuvos architektūros meno taryboje (LAMT prie LR Kultūros ministerijos)? Kaip sąveikauja LAS, LAR ir LAMT? Kas yra architektūros menas – legitimuotas architektūros kūrybinio proceso rezultatas, ar tai yra veikla, nesusijusi su profesija? Reikia aiškiai pasakyti, kad neaiškūs žanro darbai, kurie vadinami „*paraleliniai architektūros raidos scenarijai bei koncepcinės alternatyvos*“, „*paralelinės metatikrovės architektūrinis opusas*“, ir panašiai – nėra Architektūra. Egzistuoja akivaizdus **aksiologinio** konsensuso poreikis.

Architektūros srities procesas ir projektai

8. Architektūros srities proceso samprata priklauso nuo to – ar įmanoma proceso rezultatą „pamatuoti“ kultūrinės vertės kriterijais ir ar galioja kultūrinės vertės išliekamumo ir galutinio rezultato pritaikomumo kriterijus. Jeigu to nėra, tada turime reikalą su hipotetine veikla, išgalvotais argumentais, fragmentuota emocija būsena ir pan. Tokios veiklos rezultatas dažniausiai yra virtualus, lokalus ir visiškai neaktualus nacionalinei kultūrinei tradicijai. Todėl reikia elgtis pagal protingumo kriterijų: reikia išsiaiškinti ar procesas duoda kokį nors rezultatą, ar pats procesas ir yra tikslas? Procesas yra priemonė ar tikslas?
9. Išsivysčiusiose valstybėse architektūros srities proceso samprata yra susijusi su nacionalinės kultūros tradicija ir ją kuriančios disciplinos matrica. Tai reiškia, kad turi būti tam tikra profesinė kompetencija. Nuo to priklauso ir projekto turinys. Čia reikia skirti ketinimus (rašytinė paraiška finansavimui kartais vadinama projektu) nuo profesinio teiginio, kuriam keliami griežti kokybės reikalavimai, t. y. reikalinga tam tikra profesinė kompetencija. **Aplikacinis projektų rašymas nėra profesinis projektavimas**, bet gali būti traktuojamas kaip tam tikras parengiamojo etapo elementas.
10. Architektūrinės ir urbanistinės plėtros poreikio pagrindimas, įvertinus kultūrinį kontekstą, teisinę aplinką ir realizavimo galimybes yra viena svarbiausių proceso charakteristikų. Jeigu nėra pagrindimo, tada vyksta tuščias savitiksliis procesas, kuriame rezultatas yra visiškai nebūtinas. Svarbu pats procesas. Bergždžio / tuščio proceso požymiai – **beprasmiš žodynas** (naudojami neaiškios prasmės verbaliniai naujadarai), **neidentifikuota profesinė kompetencija** (ignoruojama disciplinos matrica), **neaiškus žanras** (pvz., paralelinės metatikrovės opusas ir pan.), **neaiškūs kokybės vertinimo kriterijai** (jų iš viso nėra arba kokybė matuojama išprovokuotu rezonansu visuomenėje), **neaiškus objektas** (socialiniai santykiai ir politinio susitarimo

dalykai nėra architektūros sritys proceso dalykai) ir **konkretaus rezultato nebuvimas**. Iš to kyla klausimas – ar tikrai viskas gali būti meninės kūrybos objektu? Jeigu kalbame apie pasaulėžiūros/vertybinius dalykus, reikia suprasti, kad yra tam tikros socialinio jautrumo zonos, kuriose bet kokie veiksmai turi būti itin atsakingai vertinami. Pavyzdžiui, negalima bet kaip elgtis, kai turime reikalą su tokiais dalykais kaip hieraldiniai ženklai ir simboliai, valstybinio rango paminklai, unikalūs paveldo objektai, valstybės identiteto/reputacijos ir savigarbos dalykai. Tai reiškia, kad yra dalykų, kur menininkai/kūrėjai turėtų įsiklausyti į politinį/kultūrinį kontekstą. Pvz., Paryžiaus Dievo motinos katedros gaisras.

11. Kartais architektūrai bandoma priskirti šias savybes: **šiuolaikiškumas, socialumas, bendruomeniškumas, aktyvumas, tarpdalykiškumas (tarpdiscipliniškumas), nekonvencionalumas**. Įdomiausia, kad apie tokias savybes, kaip architektūros kokybės indikatorius visai neužsimenama LR Architektūros įstatyme. Be to, minėtos savybės tinka bet kokiai kitai veiklai, pvz., socialinio protesto, „žaliųjų“ judėjimo akcijoms ir pan. Kadangi minėti terminai yra pagrindinė archyvizmų terminologinė amunicija, reikia aiškiai skirti **socialinio proceso charakteristiką** nuo **galutinio profesinio rezultato** kokybinio vertinimo.
12. Kartais hipotetinę vienkartinę veiklą bandoma pateikti kaip alternatyvių koncepcijų ir naujų instrumentų platformą, bet ši veikla neturi vertės, jeigu nėra jokio teorinio pagrindimo. Pagrindiniai kriterijai – problemos aktualumas ir išplitimo laipsnis, metodas, numatomas rezultatas, duomenų bazės, siūlomos teorinės platformos / diskurso tradicija / klasika / autoritetai ir t. t. Bet koks procesas turi atitikti loginę seką – argumentai – poreikis – užduotis – projektas – rezultatas.

Architektūros srities proceso schema

13. Bet koks procesas, kuris turi aiškų tikslą ir numatomą galutinį rezultatą, vyksta pagal tam tikrą veiksmų planą, kuriame aiškiai apibrėžiami proceso etapų ir projektavimo stadijos. Reikia skirti parengiamąjį etapą (duomenų rinkimas, socialinio užsakymo formulavimas, projektavimo užduoties rašymas, techninių sąlygų parengimas ir t. t.) ir architektūros kūrimo procesą, kuris turi būti tinkamai valdomas ir administruojamas. Taip pat turi būti tinkama projekto

vadyba. **Viso to nereikia, jeigu kalbame apie procesą, kuris nesibaigia konkrečiu rezultatu.** Toks procesas gali turėti politinius ar kitokius tikslus, bet tai ne architektūros srities procesas, nes jame nereikia architektūrinės kompetencijos. **Visuotinis dalyvavimas projektavimo procese yra mitas, nes tai tikrai nėra kokybės garantas.**

14. Jeigu su pastatų architektūros projektais situacija yra daugiau ar mažiau aiški, tai urbanistiniai projektai kelia daug diskusijų, nes skirtingai suprantama urbanistika. Terminas „Urbanistika“ suprantamas ir kaip „**miesto planavimas**“ (miesto kaip sistemos optimizacijos uždavinys), ir kaip **erdvinės struktūros projektavimas** (aikštės, gatvės), ir kaip **apleistų teritorijų sutvarkymas/humanizavimas** („viešųjų erdvių“ komunalinis gerbūvio sutvarkymas), ir kaip **eiliniai/kasdieniniai miestiečių reikalai** (socialinės funkcijos). Socialinė diskusija tarp miestiečių taip pat dažnai vadinama urbanistika, kas reiškia, kad kalbama apie procesą, kurį kai kurie teoretikai vadina „*kolektyvinis projektavimas*“. Kai kas tai vadina „*archaktyvizmas*“, „*svarstymas su visuomene*“, „*viešas interesas*“ ir pan. Šis reiškinys yra svarbus pradinuose etapuose, diskutuojant apie socialinį užsakymą, poreikius, galimybes, bet visuomenės dalyvavimas tampa kliūtimi, kai pradeda dirbti profesionalai. Egzistuoja principinis neaiškumas – koks yra visuomenės dalyvavimo laipsnis bendrame projektavimo procese? Paprastai galioja principas, kad **visuotinis dalyvavimas baigiasi ten, kur prasideda tiesioginė atsakomybė už priimtus sprendimus.** Tokią atsakomybę užgula profesionalų pečius. Jeigu visuomenininkai ir toliau „komentuoja/dalyvauja“ procese, galima įtarti, kad vyksta socialinės-politinės manipuliacijos.
15. Visuotinė diskusija būna konstruktyvi, jeigu modeliuojamos alternatyvos. Tai reiškia, kad rengiamos urbanistinės plėtros galimybių studijos, atliekama plėtros alternatyvų analizė ir jų palyginimas. Ši stadija yra būtina, nes iš pradžių turi būti profesiniai argumentai, o tik po to teisiniai reglamentai. Šiame etape visuomenės dalyvavimas svarbus, nes išaiškinami būsimi pasikeitimai ir tų pasikeitimų pasekmės. Alternatyvų palyginimas pagal tam tikras metodikas, leidžia pasirinkti labiausiai tinkamą plėtros kelią. Toliau seka pasirinktos alternatyvos detalizavimas/tobulinimas, poveikio aplinkai įvertinimas ir t. t. Tai yra specialistų reikalas. Visas procesas yra reglamentuotas pagal teisės aktus: apibrėžtos projektavimo stadijos (projektiniai pasiūlymai, techninis projektas, darbo dokumentacija), projektavimo sąlygos, derinimai. Problema – meninės kokybės vertinimas, kontrolė. Čia aiškumo nėra.
16. Taip pat neaišku kas yra alternatyvinė architektūra? Daugelis veikėjų, kurie deklaruoja esantys tarpdisciplininio meno lauke **alternatyvią architektūrą suprantą, kaip oponavimą tradicinei architektūros sampratai.** Alternatyva yra metodiškai pagrįstas diskursas, kuris padeda sukonstruoti plėtros kryptį, pobūdį ir pan. Alternatyvi architektūra yra tuščia frazė, jeigu toje samaratoje nėra mokslinės argumentacijos, pasekmių vertybėms vertinimas ir pan. **Alternatyva** (metodinis tyrimas) ir **projektiniai variantai** (eskizavimas) nėra tas pats.

17. Plėtos alternatyvų analizės vaidmenį iš dalies atlieka architektūriniai ir urbanistiniai konkursai. Tai žymiai solidesnis visuomenės informavimo būdas, nes projektai vizualūs, konceptualūs, nes nėra perkrauti nereikalinga informacija. Konkursų pobūdis gali būti įvairus: a) Idėjos konkursai; b) projektavimo paslaugos pirkimai pagal viešųjų pirkimų įstatymą. Didelę dalį sėkmės lemia kokybiškos konkursinių projektų sąlygos, kompetentingi vertinimo ekspertai ir objektyvūs recenzentai. Architektūriniai sprendiniai yra profesionalų reikalas, bet **konkursų „žaidimo taisyklės“, konkurso poreikio pagrindimas, pagrindinio tikslo ir uždavinių formulavimas turi būti suderintas su visuomene.** Šiame etape visuomenininkų dalyvavimas yra svarbus. **Archaktyvistai turėtų pateikti aiškų mechanizmą, iš kurio matytųsi visuomenės dalyvavimo procese laipsnis ir pobūdis.** Jeigu to nėra, galima įtarti, kad vyksta visuomeninės veiklos imitacija, prisidengiant „pseudokonceptualiomis / alternatyviomis / eksperimentinėmis“ socialinėmis konstrukcijomis. Tokia veikla neturi nieko bendro su tuo architektūros turiniu, kuris yra „instaliuotas“ LR architektūros įstatyme ir yra savaime suprantamas profesinėje bendruomenėje.
18. Atskira tema yra terminai, kuriais apibūdinama architektūros sritis ir procesas. Didelė problema yra **nekonkretūs, dirbtinai sukonstruoti terminai**¹¹². Verbalinės interpretacijos, be konkretaus turinio, be profesinio žanro ir instrumentarijaus – visa tai galima traktuoti kaip bandymus „pritempti“ koki nors darbėlį prie architektūros srities. Tam tikslui naudojami terminai – „*alternatyvi architektūra*“, „*nekonvencinė architektūra*“ ir t. t. Situacija paprasta ir aiški – jeigu kalbama apie „*nekonvecinę architektūrą*“, reiškia kalbama apie kažką kitą, bet ne apie architektūros sritį, t. y. ne apie galiojančias sampratas, srities apibrėžimus, profesines kompetencijas ir t. t. Tokiu atveju kalbėtojas turi įrodyti ryšį su architektūros sritimi, nes egzistuoja akivaizdus prieštaravimas – noriu būti architektūros srityje, bet nenoriu būti vertinamas pagal šios srities kriterijus. **Neįmanoma vienu metu būti ir socialiu, ir „nekonvencialiu“, nes terminas „nekonvencialus“ iš esmės reiškia „asocialus“.**
19. Visuotinai pripažinti terminai, kuriais apibūdinama architekto veikla arba projektai, kurie nebus realizuojami, bet yra įdomūs savo idėjomis, grafiniu išpildymu ir t. t. Pvz., **futuristinė architektūra** (ateities architektūrinės vizijos – A. Sant Elia, G. Borisovskij¹¹³), A. Gutnov, J. Vujek¹¹⁴); **konceptuali architektūra** (V. Tatlin, K. Melnikov, rusų konstruktyvistai); **utopinė architektūra** (socialinė idealistinė vizija T. Moras, A. Sen Simonas, R. Ovenas); **eksperimentinė architektūra** (architektūra, kuri realizuojama pasitelkiant naujausias statybinės technologijas, unikalias inžinerines

112 ArchiTERMINAI apibūdinantys neformalų požiūrį į situaciją. Su papildomais žodžiais variantų kiekis praktiškai neribotas): *Laisvės Architektūra, Diktato Architektūra, Nekonvencinė Architektūra, Architektūra be Architektūros, Minties Architektūra, Tylos Architektūra, Architektūros opusai, Eventuali Architektūra, Arquitectonica Socialis Interdisciplinaris, Alternatyvi Architektūra, Komercinė Architektūra, Intelektuali Architektūra, Inžinerinė Architektūra, Veiksmo Architektūra, Mobilii Architektūra, Interaktyvi Architektūra, Konceptuali Architektūra, Šiuolaikinė Architektūra, Tradicinė Architektūra, Klasikinė Architektūra, Verbalinė Architektūra, Siužetinė Architektūra, Architektūros menas, Parametrinė Architektūra, Ikoninė Architektūra, Įženklinti Architektūra* ir t. t.

113 Георгий Борисовский. Архитектура, устремленная в будущее. Издательство: Знание, Москва. Год: 1977, Страниц: 144

114 Якуб Вуек. Мифы и утопии архитектуры XX века. Перевод с польского канд. техн. наук М. В. Предтеченского. Под редакцией канд. философских наук В.Л. Глазычева. Стройиздат. Москва. 1990, 286 страниц. (Mity i Utopie Architektury XX Wieku. Jakub Wujek. Wydawnictwo Arkady, Warsaw, 1986)

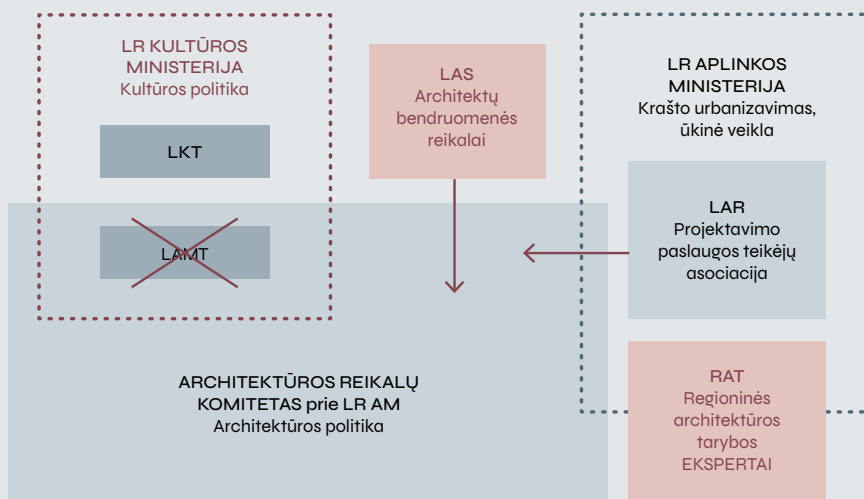
konstrukcijas – A. Candela, P. L. Nervi, S. Calatrava ir t. t.). Lietuvoje šie terminai naudojami, norint „prisišlieti“ prie architektūros srities, nes komentuojami projektai neturi nieko bendro su architektūra. Pvz., popierinė architektūra.

20. Kokybiško architektūros srities projekto požymis – profesinis instrumentarijus (eskizai, brėžiniai, vizualizacijos, maketai ir t. t.). Jeigu to nėra, projekto negalima priskirti architektūros sričiai. **Veikla, kurioje akcentuojami socialiniai ir tarpdisciplininiai dalykai gali būti programinių dokumentų rengimo etape, bet tai nėra architektūros projektų kokybės rodiklis.** Tai reiškia, kad LKT skelbtuose paraiškų konkursuose projektų aplikacijos, kuriose akcentuojami visuomenės dalyvavimo reikalai turi būti nukreipiami į visuomenės informavimo arba į tarpdisciplininio meno sritis. Tokias paraiškas turi teikti ne kūrėjai, bet legitimuotos bendruomenės/ visuomeninės organizacijos. **Projektų aplikacijos, kuriose dominuoja socialiniai aspektai turi vertinti ne architektūros ekspertai, bet sociologai, psichologai, filosofai ir pan.,** nes tai nėra architektūros srities projektai. Turėtų būti akcentuojami ne meno socialiniai aspektai, bet socialinė didaktika, kas yra socialinės psichologijos, o ne architektūros sritis.
21. Galimybių studijų finansavimas pagal aktualumo/svarbą Lietuvai kriterijų. Čia yra atskira veiklos zona, kur paraiškas galėtų teikti miestų ir rajonų savivaldybės, kurios susiduria su urbanistinės plėtros ir paveldo apsaugos suderinamumo problemomis.
22. Atskira architektūros srities veikla – leidybiniai projektai. Svarbiausių pasiekimų architektūros ir urbanistikos srityje fiksavimas, duomenų bazės kūrimas ir t. t. Visuomenės supažindinimas su architektūros istorija, žymiausiais architektais ir t. t. Prioritetas turi būti skirtas rašantiems architektams, nes tik jie gali aprašyti savo kūrybines laboratorijas, darbo metodus, stilių ir t. t. Tik jie gali tinkamai pakomentuoti galutinį rezultatą. Menotyrininkai su mokslo laipsniais paraiškas turėtų teikti Lietuvos mokslo tarybai.
23. Akivaizdus valstybinio architektūros muziejaus poreikis, nes egzistuoja architektūros „išliekamumo problema“. Reikia apsispręsti ar **architektūra suprantama kaip laikina momentinė veikla ar ilgalaikės pasekmės turintis kultūros reiškinys.** Reikalingas tinkamas ir itin kokybiškas architektūros pasiekimų pristatymas – autorinių idėjų, eskizų, projektų eksponavimas parodose, muziejuose.

Pagrindinė išvada – Architektūros menas yra visų procesų rezultatas, o ne atskiras laukas, kur negalioja jokie reikalavimai. Ten, kur galioja Architektūros įstatymas, griežti profesiniai standartai, reikalavimai architektūros studijoms, negali būti tokio dalyko kaip „*nekonvencinė architektūra*“, arba reikia iš karto pasakyti, kad tai ne architektūra. Pastaruoju atveju turime reikalą su kažkuo, kas nori vadintis architektūra, bet nenori prisilaikyti reikalavimų architektūros sričiai ir architekto profesinių standartų. Tokia veikla turi teisę egzistuoti, bet neturi teisės pretenduoti į architektūros pavadinimą.

Rekomendacijos

1. LKT turi apibrėžti savo santykius su LAS, LAS ir LAMT, nes visos šios struktūros taip pat deklaruoja, kad jų veiklos sritis yra architektūra. Turi dominuoti vienas architektūros apibrėžimas, o ne kelios interpretacinės sampratos. Turime paradoksalią situaciją, kai architektai nesugeba apibrėžti architektūros srities, kitaip nebūtų tiek definicijų: **architektūros menas; architektūra kaip socialinių poreikių vizualinė išraiška; pastatų architektūra; archaktyvizmas** ir t. t.

Suinteresuotų institucijų bedradarbiavimo algoritmas

2. LKT turėtų apsipręsti kokiame architektūros lauko sektoriuje vyksta diskusija ir ar tikrai diskusija nevyksta architektūros užribyje. Terminas „architektūros užribis“ yra tinkamas, nes pats atliekamo darbo pobūdis rodo, kad siekiama išsiaiškinti tas ribas. Taip pat reikia aiškiau apibrėžti architektūros eksperto sampratą.
3. LKT neformuoja architektūros idelogijos, nevaldo/nemoderuoja diskurso, bet finansuoja veiklas, kurios kartais kelia didelių abejonių. Kad paneigti (arba patvirtinti) šiuos įtarimus reikia atlikti visų LKT finansuotų projektų architektūros srityje analizę / vertinimą, nes dabar kyla abejonių dėl kai kurių projektų atitikimo architektūros sričiai. Vertinant aplikacijas, kuriose naudojama nesuprantama terminologija, **turėtų dalyvauti lingvistikos ekspertai, kurie duotų ekspertinę išvadą dėl naudojamų terminų logikos ir prasmės.**

4. LKT aplikacijų / projektų vertinimas architektūros srityje turi būti atliekamas LR architektūros politikos kontekste. Architektūros politikos turinys:
- **Bendros žinios, visuomenės švietimas.** Žinių ir supratimo apie architektūrą sklaida, kuri suprantama kaip parama kultūros organizacijoms, kultūrinėms iniciatyvoms, tyrinėjimo projektams.
 - **Studijos, profesinis parengimas.** Didelis dėmesys architektūros studijų bei profesionalaus mokymo, kvalifikacijos kėlimo kursų programoms. (Išsilavinimas ar profesija? Bakalauras-magistras-daktaras ar ištisinės menų studijos? Universitetinės studijos ar architektūros mokykla/kolegija?) (Profesinė kompetencija – LAR atestavimas, kvalifikacijos kėlimo kursai (teorinės žinios ar teisinės instrukcijos, standartai, normos ir t. t.?)
 - **Meninė kūryba.** Pastatų architektūrinės meninės kokybės siekimas. Tai yra profesinio cecho reikalas. („laisvieji menai“; architektūra ar architektūrinė veikla?)
 - **Viešas administravimas, valdymas.** Pastatų architektūrinės kokybės siekimas administracinėmis priemonėmis. Tai pasiekama įkuriant architektūros patarėjo instituciją (nacionaliniu lygmeniu). Turi būti konkretus valstybės rango pareigūnas, atsakingas už architektūros politikos įgyvendinimą, projektavimą ir pan.
 - **Valstybinė energetikos politika (kraštotvarka).** Tvarios plėtros skatinimas. Visų lygių administracijoms tenka integruoti uždavinius skirtus architektūrinei kokybei kelti ir tvariai architektūrai pasiekti. (tvarios plėtros, energetikos, būsto, aplinkosaugos; kraštotvarkos ir t. t.)

Santrauka

Architektūros srities apibrėžimas

Reikalavimas pateikti architektūros srities definiciją rodo, kad yra poreikis nustatyti tam tikras ribas, nes dabar tikrai nebeaišku, ar **architektūra yra specifinis intelektualinės veiklos laukas**, ar tai yra elementarus **projektavimo paslaugos verslas**. O gal turime reikalą su atskirais kultūrinės-socialinės terpės fragmentais, kurie tarp savęs nesusisiekia, neturi aiškaus objekto, turi itin nekonkretų glosariumą, juose veikia neidentifikuotos kompetencijos žmonės ir t. t.?

Pirmu atveju reikalingas ypatingas profesinis pasirengimas, o visa architekto veikla yra griežtai reglamentuota (įskaitant ir architekto profesinę kompetenciją). Antru atveju turime reikalą su veikla, kurios neįmanoma vertinti pagal architekto profesijos kokybės kriterijus. Sąžininga būtų aiškiai iš karto pasakyti, kad tai yra skirtingi dalykai: 1) **profesionalų kuriama ARCHITEKTŪRA** ir 2) **VEIKLA, kurios atstovai deklaruoja kuriantys tarpdisciplinį meną**.

Pastaroji veikla turi visus verbalinės komunikacijos požymius, neturinčius nieko bendro su realiu architektūros turiniu. Komunikacijoje labai svarbus ne tik pats TEKSTAS, bet ir jo sakymo būdas. Jeigu kalba nepirikišta prie realybės – ji pasižymi pajėgumu sukurti kitą pasaulį, kurį galime vadinti metatiktrovės ar metafizikos vardais¹¹⁵. Todėl reikia suprasti, kad METAarchitektūra nėra mūsų dėmesio objektas.

Architektūros srities apibrėžimas priklauso nuo to ar toje srityje (kuria reikia apibrėžti) galioja Architektūros įstatymas ir ar toje srityje reikalingos kompetencijos, kurios išugdomos pagal ES direktyvas patvirtintose studijų programose „Architektūra“¹¹⁶. Jeigu taip, tai pagrindiniai terminai / sampratos yra Architektūros įstatyme, o jeigu ne, tada reikia aiškiai pasakyti, kad sritis, kurioje negalioja teisės aktai, reglamentuojantys architektūros veiklą NĖRA ARCHITEKTŪRA. Bet tada kyla fundamentinis klausimas – **KAS EGIZSTUOJA? SU KUO TURIME REIKALĄ?**

Neturi būti dviprasmiškų traktuočių, t. y. **negalima naudojant kitos srities leksiką ir instrumentus** (pvz., socialinių mokslų, komunikacijos, geografijos ir t. t.), **tvirtinti, kad projektas priklauso architektūros sričiai**. Didelė pagunda viską vadinti Architektūra, bet profesijoje, kuriai keliami ypač aukšti reikalavimai tiek studijų procese, tiek rinkoje (reikia gauti profesinės veiklos / kompetencijos atestatus) taip elgtis negalima. Todėl galima teigti, kad tikrai architektūrai reikalingas specialus

115 Būtent tokioje metatiktrovėje ir „gyvena“ kai kurie kūriniai, neteisingai pristatomi kaip architektūra. Ypač tai pasakytina apie visokias socialines konstrukcijas (komunos, bolo, kibucai ir pan.), kaimynystės (neighbourhood) idėjas ir t. t. Jaunimo tarpe yra labai gajos marksizmo idėjos, todėl svarbu skirti, kur baigiasi architektūra ir prasideda politika. Abejotini visokie „Midnight Notes“ kolektyvai, kurių nariai dažnai cituojami (Hans Widmer, Peter Linebaugh, Silvia Federici, George Caffentzis), kaip antiglobalistinių, „neribotos akademinės laisvės“, feministinių, LGBT ir kitokių judėjimų ideologai.

116 Studijų programos „Architektūros istorija ir teorija“, „Interjero architektūra“, „Kraštovaizdžio architektūra“ neatitinka ES direktyvos reikalavimų, todėl tokių programų absolventai nėra laikomi architektais, nors jų diplomuose gali būti rašoma labai įvairiai. Pvz., VGTU AF veikė magistrantūros studijų programa „Architektūros istorija ir teorija“, o jos absolventams išduodamas Architektūros magistro diplomas. LR ŠMM laiku susigriebė ir šį nesuapratimą ištaisė – programos absolventams suteikiamas Menotyros (ne architektūros) magistro kvalifikacinis laipsnis. Architektūros magistras be pagrindinių / bakalauro studijų nėra architektas. Šitą supranta LAR, LAS, bet ignoruoja LKT ir visokios VŠ! (pvz., Architektūros fondas, Architektūros kokybės vadybos asociacija ir t. t.).

pasirengimas ir jos negali daryti bet kas. Kitas dalykas, kad verbalinė „**subarchitektūrinė substancija**“ gali įsikomponuoti į Kultūros studijų ar socialinės psichologijos naratyvą, ir tai būtų logiška.

Architektūra suprantama kaip nacionalinės (bendrosios) kultūros dalis, todėl ji turi būti vertinama per kultūrinės tradicijos (tame tarpe ir nacionalinės teisės) prizmę. Tai reiškia, kad būtina įvertinti faktą, kad nuo 2017 m. įsigaliojo LR architektūros įstatymas (LR AĮ), kuriame aiškiai pasakyta, kad „*architektūra – funkcinis, erdvinis ir vizualiai suvokiamas meninis statinių, urbanistinių kompleksų ir kraštovaizdžio formavimas*“.

LR AĮ yra išaiškinti tam tikri terminai, susiję su miesto erdvinio formavimo ir pastatų projektavimo veiklomis. Taip pat aiškiai pasakyta, kad „*kitos šiame įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos LR statybos įstatyme, LR teritorijų planavimo įstatyme, LR reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatyme, LR mokslo ir studijų įstatyme, LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme, LR viešųjų pirkimų įstatyme*“.

Todėl terminų, kuriuos naudoja profesionalių architektų bendruomenė, nederėtų interpretuoti kitaip, negu yra numatyta įstatyme, arba **pripažinti, kad nauji terminai ir naujos veiklos yra nesusijusios su architektūra**.

LR AĮ nėra termino **Architektūros menas**, nes tai yra savaime suprantamas tinkamai parengto profesionalaus architekto kokybiškos veiklos rezultatas, o ne kažkokia naujos veiklos rūšis. Jeigu vis dėlto kalbama apie kažkokią sritį (veiklą / procesą), kuri vadinama **architektūros menu**, kartu ignoruojant kultūrinę tradiciją ir visą dabartinį socialinį-ekonominį, juridinį kontekstą, tada reikia labai aiškiai pasakyti, kad tai yra pakaitalas, kurį galima vadinti **ERZACarchitektūra**. Tokia veikla turi teisę egzistuoti, bet tai yra architektūros užribis. Paprasčiau sakant, reikia išsiaiškinti, ar terminas **architektūros menas** reiškia objekto savybę (kokybinis vertinimas), ar specifinę veiklos sritį, kuriai būtina legitimacija¹¹⁷.

2016 m. vienoje Vilniaus senamiesčio patalpoje (*showroom*) surengta paroda „**Architektūra be architektūros**“¹¹⁸, kurią galima fiksuoti kaip pradžią bendros dezorientacijos dėl architektūros srities pavadinimo, architektūros srities pagrindinio objekto, priemonių, galutinio rezultato ir t. t. Situacija neordinarinė, nes iškyla ontologinė¹¹⁹ problema – ar tikrai egzistuoja „**architektūra be architektūros**“, ar tai yra „optinė apgaulė“, banalus tuščiažodžiavimo efektas, padarinsy situacijos, kur susikirto architektūros rinkos autsaideriai ir neaiškių kompetencijų nepamatutos ambicijos?

117 Šis klausimas kyla neatsitiktinai, nes LR kultūros ministro įsakymu sukurta Lietuvos architektūros meno taryba (LAMT), kurios įstatuose deklaruojama, kad ši struktūra rūpinsis architektūros politikos klausimais. Jeigu tai tikrai taip, tai logiškai maštant, turėtų būti ne architektūros MENO, o architektūros REIKALŲ taryba, kuri užsiima fundamentaliais/sisteminiais architektūros reikalais. Kitokių atveju susidaro įspūdis, kad sukurta „meninės cenzūros“ institucija.

118 <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-3x3x3-architekto-gintaro-kuginio-vieno-kurinio-paroda-architektura-be-architekturos/>

119 Ontologija – filosofijos skyrius, svarbiausia metafizikos šaka. Nagrinėjama būtis ir egzistencija, taip pat pagrindinės kategorijos, bandant išsiaiškinti, kokios ir kokių tipų esybės egzistuoja. Pagrindinis ontologijos klausimas – „Kas egzistuoja?“

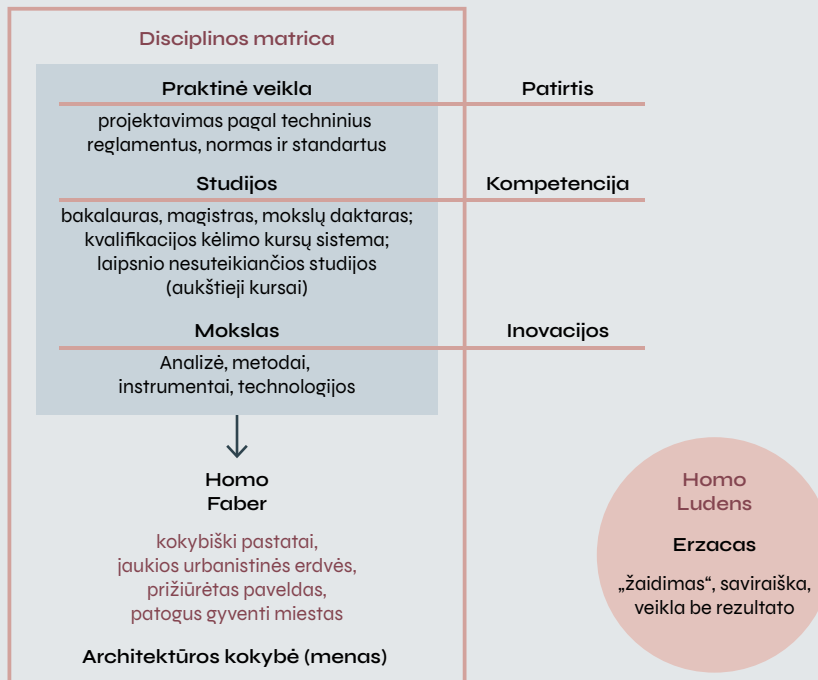
Architektūros ir urbanistikos sąvokos ir sąmpratos nėra galutinai apibrėžtos¹²⁰, todėl jų turinys pastoviai kinta. Architektūros ir urbanistikos realus turinys dažnai „atskiedžiamas“ socialiniais santykiais, ūkinėmis-ekonominėmis, ekologinėmis ir estetinėmis-meninėmis dimensijomis. Ir visa tai vadinama tarpdiscipliniškumu, archaktyvizmu, *socialis interdisciplinaris* ir t. t.

Kitą problemą galima vadinti **įvardijimo problema**. Tai reiškia, kad turime bendrą dezorientaciją dėl pavadinimo, nes **neaišku kodėl kai kurie LKT projektų autoriai pastoviai deklaruoja esantys „tarpdisciplininio meno“ srityje, bet kartu visa tai vadina architektūra**. Reikia aiškiai pasakyti, kad neaiškaus žanro darbai, kurie vadinami „*Paraleliniai architektūros raidos scenarijai bei koncepcinės alternatyvos*“, „*Paralelinės metatiktinės architektūrinis opusai*“ ir panašiai, nėra Architektūra. Egzistuoja akivaizdus aksiologinio¹²¹ konsensuso poreikis.

LKT pateiktoje techninėje specifikacijoje reikalavimas pateikti Architektūros srities apibrėžimą gali būti traktuojamas kaip alternatyvaus architektūros lauko „nužymėjimo“ procedūros pradžia. Alternatyvus diskursas reiškia, kad tokiu būdu bus **legitimuojama kažkas, kas naudoja terminą Architektūra, bet nenori būti oficialiai apibrėžtame naratyve/diskurse ir nenori dalyvauti oficialiame instituciniame procese**, nes tada reikia laikytis tam tikrų taisyklių, profesinės veiklos standartų, savaip neinterpretuoti visuotinai sutartų terminų ir pan. Jeigu tikrai yra taip, tada galima teigti turime reikalą su kažkokia subkultūra, kurią galima apibūdinti terminais be realaus turinio (verbaliniais piruetais) – ARCHaktyvizmas, subARCHITEKTŪRA, ARCHITEKTŪRA be ARCHITEKTŪROS, archINDUSTRIJA, nekonvencionali ARCHITEKTŪRA, eventuali ARCHITEKTŪRA, alternatyvinė ARCHITEKTŪRA, konceptuali ARCHITEKTŪRA, archMEDIALE, utopinė ARCHITEKTŪRA, popierinė ARCHITEKTŪRA („бумажная архитектура“), tylos ARCHITEKTŪRA, virtuali ARCHITEKTŪRA, šviesos ARCHITEKTŪRA, ikoninė ARCHITEKTŪRA ir t. t. Kartais net susidaro įspūdis, kad vyksta savotiškos lenktynės – kas daugiau sugalvos nieko nereiškiančių terminų.

120 Urbanistika (erdvinių struktūrų modeliavimas, projektavimas) dažnai klaidingai traktuojama kaip Teritorijų planavimo sinonimas (interesų derinimo teisinis mechanizmas).

121 aksiologija [gr. axia — vertybė + ¹...logija], vertybių teorija; mokslas, tiriantis vertybių prigimtį, vertinimo pagrindus ir kriterijus

Strateginiai veiklos naratyvai – KŪRYBA ir ŽAIDIMAS

Kokybiška architektūra yra sisteminės veiklos rezultatas, kurį galima vadinti „architektūros menas“. Tai yra tradicinė architektūros samprata. Tokiu būdu galima kalbėti apie tikrąjį ARCHITEKTŪROS turinį. Visa kita yra interpretacijos.

Todėl reikia išsiaiškinti ar kalbama apie realų architektūros turinį, ar apie elementarų erzacą, kurį bandoma pateikti kaip hipotetinės meninės kokybės hipotetinį garantą. Gali kilti klausimas – kaip atpažinti erzacą? Atsakymas – paprastas – reikia atsakyti į kelis labai paprastus klausimus. Kas yra **architektūros objektas** (pastatas, erdvė, urbanistinė struktūra ar dar kas nors), kokia yra **architekto kompetencija** (išsilavinimas ar profesinė kompetencija, pagrįsta praktine patirtimi), kas yra **galutinis rezultatas** (realizuotas objektas ar tik intencija, kuriai pakanka veiksmo be galutinio rezultato kokybės indikatorių), koks yra **instrumentarijus** (viskas, kas padeda atskleisti architektūrinę idėją ar savitiksle saviraiška, manipuluojant lingvistiniais naujadarais ir IT technologijomis)? ERZACO pagrindinis požymis – jo neįmanoma „pamatuoti“ architektūros kokybės indikatoriais, nes bet kokia, net ne-realizuota intencija / ketinimas (performansas / veiksmas / akcija / virtuali anotacija / provokacija ir t. t.) pateikiama kaip kūrybinė sėkmė.

Preliminari išvada – jeigu ignoruojamas oficialus (legitimuotas) architektūros lauko diskursas ir jį realizuojantys mechanizmai (LAS ir LAR, LR architektūros įstatymas ir t. t.), tada yra pakankamai požymių, kad vyksta ERZACO legitimacija. Taigi turime reikalą su ERZACarchitektūra (arba archERZACAS), bet tai ne ta **architektūra**, kuri neįmanoma be kokybiškų architektūros studijų, aukšto lygio architektūros mokslo (būtent mokslo, o ne menotyros!) ir šiuolaikinėmis technologijomis pagrįstos praktikos simbiozės.

Įtarimai gali būti išsklaidyti, jeigu bus išaiškinta ar ARCHITEKTŪROS MENAS yra ARCHITEKTŪROS kokybinė charakteristika, ar savarankiška veiklos sritis, egzistuojanti šalia tradicinės ARCHITEKTŪROS sampratos. Kol kas susidaro įspūdis, kad **ARCHITEKTŪROS MENAS** save pozicionuoja įvairių tarpdisciplinarių žanrų ir veiklų lauke, kuris neturi nei konkrečių koordinatų (vietos bendroje kultūrinėje tradicijoje), nei artikuliuoto diskurso vektoriaus (nėra vienodai suprantamos terminologijos), nei ribų (nėra aiškių meninės kūrybos žanrų ir atitinkamai kompetencijų).

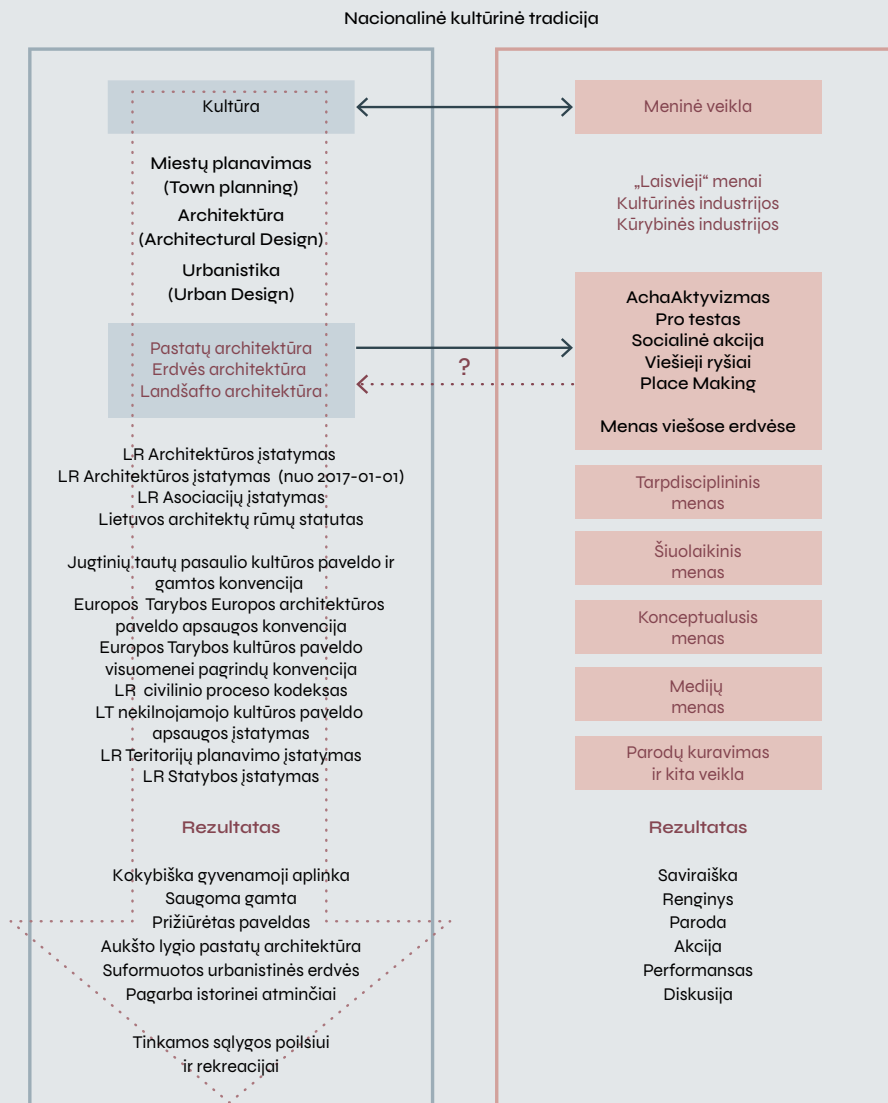
Bendraja prasme **architektūros sritis** apima viską, kas yra apibrėžta LR architektūros įstatyme (terminai, objektas, kompetencijos ir t. t.). Pagal šį įstatymą funkcionuoja Lietuvos architektų rūmai, Lietuvos architektų sąjunga. Todėl **tai yra pirmas ir pagrindinis srities indikatorius. Kiti indikatoriai yra susitarimo dalykas, priklausomai nuo to, kokį turinį įgauna kitos architektūros šakos.** Pvz., urbanistika iš architektūros šakos (profesinio žanro) virsta socialinės diskusijos poligonu (sprendžamoji galia priklauso visuomenei) ir pan. Tai ir yra pagrindinė nesusikalbėjimo priežastis.

Kai diskutuoja skirtingos kompetencijos, skirtingai suprantamas architektūros turinys ir pagrindinis objektas, tada architektūra pradedama traktuoti kaip sociokultūrinis konfliktas¹²² – karo pozicijos, bet ne diskurso / diskusijos.

122 Homo cultus. Žmogus ir miestas. Architektūra kaip sociokultūrinis konfliktas <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000095375/homo-cultus-zmogus-ir-miestas-architektura-kaip-sociokulturinis-konfliktas>

Architektūros srities veiklų sąrašas

Architektūros srities veiklų pobūdis priklauso nuo Architektūros vietos bendroje Lietuvos kultūros ir ūkio sistemoje ir nuo Architektūros sampratos. Situacijoje, kai nėra legitimuoto Architektūros politikos dokumento sudėtinga padaryti kokybišką algoritmą. Kai kurių žmonių asmeninė nuomonė (pvz., LKT ekspertų) esmės nekeičia, todėl **Architektūros srities veiklų sąrašas** visada bus netikslus.

Profesinės veiklos ir meninės saviraiškos sąveikos schema

LAR patvirtino architektūros sektoriaus profesinį standartą¹²³, kur aprašyta standarte architektų profesinė veikla (pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių). **Architektūros sektoriuje nurodomos šios veiklos:** 1) Architektūros veikla; 2) Specializuota projektavimo veikla; 3) Meninė kūryba; 4) Socialinių ir humanitarinių mokslų mokslinių tyrimų ir taikomoji veikla; 5) Konsultacinė verslo ir kito valdymo veikla; 6) Profesinių narystės organizacijų veikla. **Architektūros sektoriaus veiklos sritys:** 1) Statinių architektūrinių projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui; 2) Statinių interjerų projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui; 3) Urbanistinių objektų projektų rengimas, teritorijų planavimas ir vadovavimas teritorijų planavimui; 4) Kraštovaizdžio objektų projektų rengimas ir vadovavimas jų rengimui; 5) Mokslinė ir pedagoginė veikla, bei socialinių ir humanitarinių mokslų tiriamieji ir taikomieji darbai; 6) Architektūros ekspertinis vertinimas.

Toliau viskas priklauso nuo profesinės veiklos ir meninės saviraiškos sąveikos. Variantų nedaug: 1) Reglamentuotas profesinės veiklos naratyvas; 2) Meninės saviraiškos ir socialiai aktyvių veiksmų (archaktyvizmas) visuma.

Atlikta LAS, LAR ir LAMT¹²⁴ pagrindinių dokumentų analizė rodo, kad LAS kalba apie „kokybišką architektūrą“, LAR – apie „architektūrinę veiklą“, o LAMT – apie „architektūros meną“. Kyla klausimas – ar tikrai kalbama apie tą patį? Ar įmanoma kalbėti apie Architektūrą „disciplininės matricos“ kategorijomis?

Tokiu atveju rekomenduojama naudoti V. Kavolio kultūros tyrimų modelį, kuris galėtų suteikti Architektūros sričiai disciplinuotus rėmus¹²⁵. Kažką panašaus siūlė istorikas J. Riussen, kuris kalbėjo apie „disciplinos matricą“¹²⁶.

T. Kuhnas paradigmos kaip „disciplininės matricos“ elementais laikė:

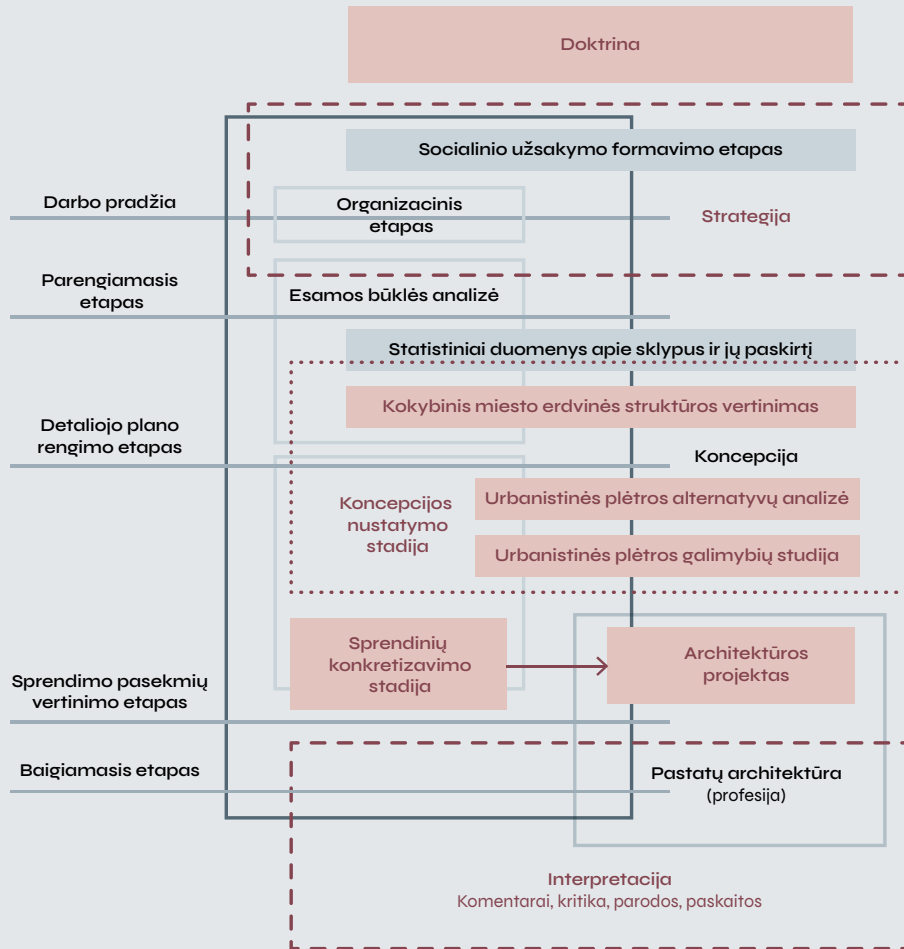
- 1) tam tikros tyrinėtojų bendruomenės naudojamus simbolinius apibendrinimus,
- 2) visų tos bendruomenės narių priimamą pamatinę tiriamos reiškinių srities sampratą,
- 3) visiems jiems bendras pažintines vertybes,
- 4) visų bendruomenės narių pavyzdiniais ar klasikiniais laikomus konkrečius problemų sprendimo pavyzdžius („paradigmas“ siaurąja prasme).

123 https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Architektura_profesinis-standartas_2019-12-16.pdf?fbclid=IwAR1jvfGiXck0IEPspdN4FWZSA29oMoXyJzMHksCn7hPS2ERlvtW3YgJdSR8

124 Reikia atskiro tyrimo, kad atsakyti į klausimą – Kas čia per organizacijos / struktūros ir ar jos turi ką nors bendro tarpusavyje?

125 V. Kavolis teigia, kad „Pastebėjimai apie šiądieninę kultūrą Lietuvoje: arba apibendrintos deklaracijos apie visos kultūros būseną, nepagrįstos jokiais konkrečiais duomenimis arba atskiri tekstai ar spektakliai nagrinėjami impresionistiniu būdu, be jokios disciplininės perspektyvos ar konceptualios analizės“. Vytautas Kavolis. Šiandieninės kultūros tyrimų plotmės. SEMIOTIKA. Šiuolaikinio socialinio diskurso analizė. Vilniaus universiteto A. J. Greimo centro studijos. Baltos lankos 1997, p. 7–10

126 Būtent J. Riussen koncepcija padėjo istorijos mokslui surasti savo vietą bendroje humanitarinių mokslų sistemoje.

Veiklos zonų matrica

Veiklų analizė parodė, kad nėra bendro vardiklio architektūros srityje dėl kelių priežasčių:

1. **Nėra bendro architektūros ir urbanistikos terminų žodyno**, todėl pagrindiniai architektūros srities terminai naudojami, nepaisant elementarios logikos ir profesinių žanrų (pastatų architektūra, urbanistika, erdvinės struktūros ir t. t.). Ypač tuo pasižymi projektai, kurie atstovauja „tarpdisciplininį meną“.
2. **Nėra vieningos architektūros srities sampratos**. Ypač iškreiptai traktuojama viena iš Architektūros šakų URBANISTIKA, kuri iš profesinės veiklos transformuojasi į „socialinės diskusijos“ žanrą. Iš esmės tai reiškia, kad įžengiama į polittechnologijų ir manipuliacijų visuomenė lauką. Aiškių kriterijų nebuvimas leidžia architektūrą ir urbanistiką traktuoti kaip sociokultūrinį konfliktą. Terminas „konfliktas“ rodo, kad kalbama ne diskurso/diskusijos sampratomis, bet kalbama apie interaktyvų nesuderinamumo, nesutarimo ar disonanso procesą, kuris pasireiškia tarp socialinių subjektų.

Veiklos zonos	Architektūros srities veiklos
Doktrina ¹²⁷	<p>Sovietmečiu politinėmis direktyvomis buvo reguliuojama architektūra (masinė gyv. namų statyba pagal tipinius projektus, puošybos atsiskaymas, neoklasicistinė stilistika J. Stalino laikais ir t. t.).</p> <p>Dabar tokio rango dokumentų Architektūros srityje nėra. Nėra Architektūros politikos, nėra studijų krypties aprašo.</p> <p>Lietuvoje veikia prof. P. Kavaliausko sukurtas teritorijos organizavimo, kraštovaizdžio formavimo teorinis modelis, kuris vadinamas Kraštovarkos sistema.</p> <p>Architektai nesugebėjo sukurti jokios teorinės alternatyvos. Todėl labai susiaurėjo architektūros samprata (pastatatai, skverai), ko pasekoje suaktyvėjo visuomenininkai, politikai, interesų grupės.</p>
Strategija	<p>Strategija gali būti suprantama kaip koncepcija ir kaip procesas. Strategija kaip koncepcija nusakoma šiomis sąvokomis: planas, veiklos modelis, pozicija, procesas.</p> <p>Strateginis planas yra politinis dokumentas, kuriame architektūros strateginiai klausimai neatsispindi (dominuoja deklaratyvūs teiginiai, kad miestas turi būti patogus, saugus ir t. t.).</p> <p>Lietuvai aktualius strateginius dokumentus parengė senesnės kartos mokslininkai. Pvz., Krašto apgyvendinimo sistema/urbanizacijos strategija (St. Stulginskis, K. Šešelgis, P. Juškevičius, Z. J. Daunora). Kraštovaizdis ir gamtinis karkasas (Vl. Stauskas, J. Bučas), istorinių miestų identitetas (V. Jurkštas, A. Miškinis).</p> <p>Dabartinės architektų struktūros (LAS, LAR) ir menotyrininkai (komentuojantys architektūros ir urbanistikos reikalus) yra nepajėgūs diskutuoti šiais klausimais¹²⁸.</p>
Ekonominis-socialinis planavimas	<p>Planavimas – sisteminis procesas, kurio paskirtis – nustatyti siektinus tikslus bei veiksmus. Planavimas kaip prognozavimas yra organizacijos tikslų ir uždavinių formavimas bei priemonių ir kelių, reikalingų tikslų ir uždavinių realizavimui, nustatymas. Optimizacijos uždavinys.</p> <p>LR teritorijos bendrasis planas, miestų (rajonų) bendrieji planai iš urbanistinių projektų virto žemėtvarkiniais planais. Urbanistiniai procesai suprantami kaip juridinė procedūra. LAS ir LAR laiku ir tinkamai nesuregavo į LR Teritorijų planavimo įstatymo traktuotes, todėl šis įstatymas yra biurokratinio proceso reguliavimo instrumentas, bet ne urbanistikos.</p>
Urbanistinės plėtros koncepcija	<p>Urbanistinės plėtros vizija (alternatyvos), urbanistinės plėtros galimybių studijos. Daugelis architektų šito žanro nesupranta, nors V. Europoje tai yra savaime suprantamas dalykas (R. Trancik, M. Carmona). Šitą žanrą išstobulino VGTU UK UAML.</p> <p>Urbanistinės plėtros galimybių (alternatyvų) studijų žanras sužlugdytas. Vietoj mokslo darbų pradėjo dominuoti visuomenininkų organizuotos diskusijos/kūrybinės dirbtuvės.</p>
Taktika	<p>Visuomenės informavimas apie pasekmes virto profesinių sprendinių pakaitalu. Architektūra kaip socialinių reikalų instrumentas iškreipė architektūros esmę, nes tai tapo politinių manipuliacijų priemone. Pvz., Lukiškių aikštės atvejis rodo, kad visuomenės dalyvavimas yra priemonė blokuoti kai kuriuos sprendinius, jeigu jie politiškai nėra priimtini vienai ar kitai pusei.</p>
Urbanistinis planavimas (Urban Planning)	<p>Miesto urbanistinės struktūros (susiėkimo sistema ir inž. infrastruktūra), moroftipų (planavimo principų) planavimas. Urbanistinių parametru nustatymo etapas.</p> <p>Architektai, kurie specializuojasi pastatų projektavimo versle, šito nesupranta. Tai paaiškina labai pasyvų architektų dalyvavimą miestų BP rengime (beveik visose stadijose).</p>
Urbanistinis projektavimas (Urban Design)	<p>Erdvinės struktūros modeliavimas/projektavimas. Urbanistinė kompozicija, erdvės tipas, jos proporcijos ir formantai.</p> <p>Urbanistinė erdvė (Urban Space) ir „Viešoji erdvė“ (socialinė funkcija (Social Place), žr. Robert Cowan.</p>

127 Doktrina – mokslinė arba filosofinė teorija, politinė sistema, vadovaujamas teorinis arba politinis principas arba normatyvinė formulė.

128 LR aplinkos viceministrė R. Brandišauskienė adresatams išsiuntė raštą dėl „LR teritorijos bendrojo plano rengimo programos“ (2017-06-23 Nr. (14-1)-D8-4510). VDA Urbanistikos, architektūros ir dizaino instituto (VDA UADI) direktorius prof. A. Vyšniūnas išsiuntė pastabas dėl LR teritorijos bendrojo plano rengimo programos projekto LR aplinkos viceministrei R. Brandišauskienei (2017 m. liepos 15 d. į 2017-06-23 Nr. (14-1)-D8-4510). Atsakymo nebuvo. Analogiškas raštas buvo išsiųstas LAR pirmininkei D. Balšienei (Veličkaitei), RAT (visų skyrių pirmininkams), VGTU Urbanistikos katedrai. Nebuvo nei vieno atsakymo.

Veiklos zonos	Architektūros srities veiklos
Architektūrinis projektavimas (<i>Architectural Design</i>)	Pastatų (ir interjero) projektavimas. Didelę įtaką daro architektūrinės mados, naujos medžiagos. Konkursuose dominuoja vizualizacijų meniškumo/efektingumo kriterijai. Stilistinė cenzūra (LAR Regioninės architektūros tarybos, LAS architektūros ir urbanistikos ekspertų tarybos), kraštutinis modernizmas.
Projektavimo instrumentai, technologijos	Priemonė sukurti projektą 1. Projektavimo instrumentarijus (Software – AUTOCAD, ARCHICAD, BIM ir t. t.) 2. Viešinimo, pateikimo/pristatymo instrumentarijus (grafinio dizaino programos, vizualizacijos) Priemonė viešiams ryšiams 3. Spekuliatyvinis dizainas (fotomontažas) 4. Kompiliacija – (teksto iliustracijos, viešųjų ryšių priemonė)
Architektūros mokslo padaliniai	Specializuoti mokslo padaliniai 1. VGTU Urbanistikos katedros Urbanistinės analizės mokslo laboratorija (UAML) 2. VDA Urbanistikos, architektūros ir dizaino institutas (UADI) ²⁹ 3. KTU
Mokslas	1. Architektūrinė analizė / tyrimas (kokybinis vertinimas, duomenų bazės, alternatyvų metodinis palyginimas ir t. t.) 2. Mokslinės monografijos (A. Miškinis, J. Bučas, A. Vyšniūnas, Z. J. Daunora, P. Juškevičius, V. Petruolis, M. Drėmaitė, J. Tutlytė, R. Čepaitienė) 3. Straipsnių rinkiniai 4. Mokslinės konferencijos (VDA UADI „Terra Urbana“, LAR „Architektūros kokybės kriterijai“) 5. Periodiniai recenzuojami mokslo žurnalai (ACTA Vilnensis) Apie architektūrą rašo atskiri autoriai įvairiuose leidiniuose (Kultūros barai, Naujasis Židinys, Pilotas.lt, Archiforma), bet tai ne moksliniai tekstai.
Konkursai	LAS / LAR konkursai (meniniai, idėjiniai konkursai) 1. Architektūriniai-urbanistiniai konkursai (tarptautiniai, nacionaliniai, vietinės reikšmės, uždari/užsakomieji) 2. Studentų projektų ir baigiamųjų darbų apžiūros konkursai (ACSA, Sikon, „Geras“, Baltijos šalių architektūros mokyklų studentų projektų konkursas ir t. t.) Viešųjų pirkimų konkursai (mažiausios kainos kriterijus)
Edukacija	1. Studijų programos 2. Profesinės kvalifikacijos kėlimo kursai 3. Visuomenės švietimas 4. Viešos paskaitos / susitikimai (M. Bota, M. Fuksas, Z. Hadid, D. Libeskind) 5. VŠĮ „Architektūros fondas“ pokalbiai
Visuomenės informavimas	Informacija apie pagrindinius įvykius architektūros ir urbanistikos srityje (viešoji erdvė – TV, internetas, Facebook, Twiter ir t. t.)
Interpretacinis komentaras	1. Visuomenės nuomonė (apklausos, diskusijos, vieši laiški, mitingai, piketai ir t. t.) 2. Profesionalų nuomonė (atskirų architektų nuomonė) 3. Menotyrininko nuomonė (menotyrinė / literatūrinė interpretacija, pvz., „Nemunas“, „Šiaurės Atėnai“, „Naujasis židinys“, „Kultūros barai“)
Parodos	1. LAS skyrių kasmetinės architektūros projektų parodos („Kryptis – Šiaurė“, „Klaipėdos architektūra“, „Žvilgsnis į save“) 2. Žymių architektų kūrybos personalinės parodos (V. Ozarinskas, G. Benisch, L. Merkinas) 3. Užsienio architektūros paroda (Vienos municipaliteto architektūros paroda Vilniaus rotušėje, estų architektūros paroda, japonų architektų paroda Kaune)
Knygų leidyba	1. Leidiniai apie žymius architektus (V. Dubneckis, V. Dičius, V. Čekanauskas, A. ir V. Nasvyčiai, G. Baravykas, S. Sprindys, G. Telksnys, A. Ambrasas, R. Palekas ir t. t.) 2. Meno albumai apie architektūrą (Vilniaus architektūra, Kauno architektūra, Klaipėdos fachverkas, Klaipėdos modernas) 3. Užsienio architektų ir mokslininkų knygos lietuvių kalba (R. Trancik, K. Frampton, N. Salingeras, Le Corbusier)

129 VDA Urbanistikos, architektūros ir dizaino institutas (UADI) likviduotas VDA Senato nutarimu 2018 m. VDA mokslo prorektorius M. Iršėno iniciatyva

Veiklos zonos	Architektūros srities veiklos
Publicistika / viešinimas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Architektūros žurnalai (Archiforma, Statyba ir architektūra, Structum) 2. Architektūros gėdai/almanachai (Vilnius, Kaunas, Neringa) 3. Kultūros žurnalai (Naujasis židinys, Kultūros barai, Duryš) 4. Internetiniai puslapiai (Pilotas.lt, Structum.lt/; 5. FB grupės (Urban Architecture, Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras ir t. t.) 6. LRT laidos – „Reikia architekto“ (R. Leitanaitė), Homo cultus (T. Grunskis)
Architektūrinės kūrybinės dirbtuvės	<ol style="list-style-type: none"> 1. Šiaulių Priskėlimo aikštės kūrybinės dirbtuvės (2010 m.) 2. Lukiškių aikštės kūrybinės dirbtuvės 2007 m. 3. Panevėžio m. Skaistakalnio sutvarkymo kūrybinės dirbtuvės (2016 m.) 4. Panevėžio m. S. Eidrigėvičiaus menų centro (EMC) kūrybinės dirbtuvės (2017 m.)
Erzacas	
Visuomeninės / pilietinės iniciatyvos (Akcijos, piketai, diskusijos, dirbtuvės, forumai)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vaikų / jaunimo „Keliaujančios architektūros dirbtuvės“ (Architektūros fondo projektas) 2. Pilietinė iniciatyva „Burbuliatorius“ (antropologės J. Lavrinec iniciatyva)¹³⁰ 3. „Lietuvos“ kinoteatro išsaugojimo akcija¹³¹. 4. Panevėžio „Garso“ kinoteatro išsaugojimo akcija¹³² 5. Misionierių sodo užstatymo priešinininkų akcija¹³³. 6. Menas „viešose erdvėse“ (grafiti, instaliacijos, performansai ir t. t.). Dizainerių veiklos sritis, kurią bandoma pateikti kaip miesto vizualinio identiteto (tapatumo) pagrindinę priemonę.¹³⁴
Spekuliacijos / manipuliacijos	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Idealizmas“: utopija Lietuvos architektūroje. Architektės Godos Verikaitės paroda „Bolotopija“.¹³⁵ 2. Fotomanipuliacijos¹³⁶ (Norbert Tukaj „Sporto rūmai“, L. Parulskis „Eifelio bokštas“) 3. Koliažai M. Navako skulptūros mieste¹³⁷ ir t. t. 4. A. Gabrėno fotomonatažų ciklas žurnale Archiforma
Tarpdisciplininis menas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idealizmas 3x3x3. Architekto Gintaro Kuginio vieno kūrinio paroda „Architektūra be architektūros“¹³⁸ 2. „ArchMEDIALE“¹³⁹ <p>Be disciplinų (tarp kurių kuriamas menas) įvardinimo sunku pasakyti ką nors konkretaus. Neaiškumas tarp terminų „tarpdisciplininis“ ir „daugiadisciplininis“.</p>

130 <https://sa.lt/gyventojai-miestu-aikestes-kvieciami-pusti-burbulu/>

131 Rengiama akcija už Lietuvos kino teatro išsaugojimą. BNS 2005 m. kovo 10 d. 15:05 (Viena iš akcijos organizatorių, nenorėjusi viešai skelbti pavardės VDA studentė sakė, jog akcijos metu žmonėms bus dalijamos popierinės gėlės su įvairiais šūkais, pavyzdžiui – Laisvę Lietuvai!. „Po to visa kolona patrauksime į Mindaugo gatvėje esantį prekybos centrą „Maxima“ ir prie langų, sienų priklijuosime gėles su šūkais“, – pasakojo studentė. Tačiau jaunimas protestuoti prieš „Lietuvos“ kino teatro nugriovimą pasiryžęs ne tik akcijomis – planuojama kreiptis į sostinės savivaldybę, siūsti laišką UNESCO institucijoms). <https://www.delfi.lt/veidai/kinas/rengiama-akcija-uz-lietuvos-kino-teatro-issaugojima.d?id=6226381>

132 https://www.7md.lt/kinas/2019-06-28/Lietuvos-kino-ir-kulturos-bendruomenes-kreipimasis-del-kino-teatro-Gar-sas?fbclid=IwAR0gTG1TFGuQHW69wh7GrVJ1LT6U33YEOES0c5bmsP6YYPV1Xypx23v_9imk

133 Architektūriniam konkurse „Gyvenamasis kompleksas „Misionierių sodai“ Subačiaus g. Vilniuje“ dalyvavo 11 architektų kompanijų pasiūlymų. 2014 m. spalio 2 dieną vykęs konkursas buvo atviras ir anoniminis. Pirmąją vietą laimėjo ir šiuo metu yra įgyvendinamas architektūros studijos „Do Architects“ projektas. <http://misionieriai.lt/architektura/>

134 <http://pilotas.lt/2012/03/14/archyvas/2012/menas-viesose-erdveseurbanistiniai-kreatyvai-metas-i-gatves/>

135 <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-utopija-lietuvos-architekturoje-i-architektes-godos-verikaites-paroda-bolotopija/>

136 Fotografijų autoriai patys naudoja tokį terminą – FOTOMANIPULIACIJOS.

137 Skulptoriaus Mindaugo Navako eskizų serija „Vilniaus sąsiuviniai“ (1981–1985). Jie atlikti tuomet, kai dar nebuvo kompiuterių, naudojant fotomontažo techniką. Pirmą kartą šios cinkografijos buvo parodytos viešai 1986 m. personalinėje menininko parodoje, vykusioje LTSR Architektų sąjungoje Vilniuje. Daugumą „Vilniaus sąsiuvinyje“ numatytų skulptūrų projektų menininkas vėliau įgyvendino.

138 <http://www.0-x.eu/galerija/idealizmas-3x3x3-architekto-gintaro-kuginio-vieno-kurinio-paroda-architektura-be-architekturos/>

139 <http://www.0-x.eu/category/archmediale/>

Veiklos zonos	Architektūros srities veiklos
Erzacas	
<i>Arquitectura socialis interdisciplinaris</i>	Apie visuomenės dalyvavimą erdvių procesų formavime rašė J. Jakaitis ¹⁴⁰ ir kiti autoriai, propaguojantys socio dalyvavimą miesto reikaluose ir architektų aktyvumą (Archaktyvizmas ¹⁴¹). Tai yra polittechnologijų sritis, „viesųjų ryšių“, politinių ir visuomeninių judėjimų veiklos zona. Ši veikla nesusijusi su Architektūra, bet svarbi socialinio užsakymo formavimo etape.
Utopinė architektūra	Reikia skirti terminus „Utopinė architektūra“ ir „Architektūra ir utopija“. Tai reiškia, kad kalbama arba apie kažkokią „iškreiptą“ utopinę architektūrą, arba apie dviejų disciplinų (architektūros ir utopijos) sąveiką ¹⁴² .
Nekonvencinė architektūra	Terminas, kuriuo bandoma pateisinti bet kokią veiklą, ignoruojant legitimuotą architektūros ir urbanistikos lauką
Popierinė architektūra	Terminas, kuriuo bandoma pateisinti nekonkrečius, neprofesionalius teiginius (pvz., Bolobolo). Neturi nieko bendro su jaunųjų architektų judėjimu „Бумажная архитектура“, kuris vyko 80-aisiais metais Sovietų Sąjungoje (M. Belov, J. Avakumov, I. Utkin).
Erdvės „laboratorija“	Terminas, ypač dažnai naudojamas įvairių šalių dailės / menų akademijų studijų programose (dizaino, interjero ir pan., bet ne architektūros), taip bandant „prisišlieti“ prie architektūros lauko ¹⁴³ . Prieigoje prie Europos Sąjungos teisės ¹⁴⁴ kalbama visiškai kitaip apie miesto erdves ir t. t.
Pilietinė / politinė iniciatyva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tautos namai ant Tauro kalno Vilniuje¹⁴⁵ 2. Vilniaus aukštutinės pilies atstatymo idėja (A. Kaušpėdas) 3. Vyčio paramos fondo iniciatyva pastatyti paminklą Lukiškių aikštėje pagal komunalinio dangų sutvarkymo projektą.

Architektūros srities apibrėžimas būtų neišsamus, jeigu nekomentuojamas Urbanistikos laukas. Čia egzistuoja keli diskursai – **profesinis** (architektūros šaka), **polittechnologijų / „viesųjų ryšių“** (*socialis interdisciplinaris*), **optimizacinis** (miesto planavimas, valdymas ir administravimas), **praktinis** (miesto reikalai, socialinės funkcijos), **antropologinis** (miestiečių elgesio motyvai). Architektūros srityje turėtų būti kalbama apie profesinį aspektą, t. y. **Urbanistinis planavimas** ir **Urbanistinis projektavimas** (*urban design*), kiti aspektai turėtų būti priskiriami kultūros / antropologijos studijų sričiai (*culture studies*) arba Politikos mokslų sričiai (*political science*).

140 Jonas Jakaitis. Miesto erdvinio formavimo dalyvių diskursas šiuolaikinės demokratijos sąlygomis. 2013

141 Aktyvizmas yra architektūrinė praktika, nukreipta į visuomenę ir bendruomenę: 1) siekiant architektūrinio rezultato kartu arba siekiant koreguoti socio dalyvavimą; 2) siekiant išsiaiškinti konkrečios visuomenės ir bendruomenės požiūrį į vienokias ar kitokias problemas ir vėliau, bendradarbiaujant su ja, rasti sprendimą; 3) siekiant suprasti tam tikros vietovės ir joje esančios bendruomenės gyvenimas ir antropologinius ypatumus, kurie galėtų paaiškinti vietovės fenomenologiją ir socio dalyvavimą mentalinę toponimiką joje. <http://www.0-x.eu/archaktyvizmas/archaktyvizmas>

142 *Architettura e saperi / Architecture and Knowledge. A cura di / Edited by Sinja Hildebrand, Daniela Mondini, Roberta Grignolo. Con / With Bruno Pedretti. Mendrisio Academy Press / Silvana Editoriale. 2018 Accademia di architettura, Mendrisio Università della Svizzera Italiana.*
<http://www.arc.usi.ch/it/attivita/mendrisio-academy-press/catalogo/quaderni-dell-accademia>

143 Social and Cultural Challenges in Interior Architecture. INSIDE is a 2 year fulltime master's course located in The Hague. The future interior architects at the Royal Academy of Art not only focus on designing physical space but **engage fully with current social and cultural issues in society**. They use their position to shape the relation between the space that relates most directly to people and the world that surrounds that. <http://enterinside.nl/>

144 <https://eur-lex.europa.eu/>

145 Tautos namai ant Tauro kalno: realizuojamos romantinės 20 amžiaus idėjos? LRT KLASIKOS laida „Ryto allegro“, LRT.lt 2019-09-26 20:08
<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1101235/tautos-namai-ant-tauro-kalno-realizuojamos-romantines-20-amziaus-idejos>

Architektūros srities produktų ir paslaugų sąrašas

Norint aprašyti architektūros srities produktus ir paslaugas, reikia išsiaiškinti, su kokiais kompetencijomis turime reikalą. Reikia aiškiai skirti profesionalus architekto kuriamus projektus / paslaugas nuo menininko saviraiškos.

Architekto profesinė kompetencija (Pagal ES direktyvą)	Architektūra	Tarpdisciplininis menas ir kita veikla (Erzacas)
Gebėjimai (30 %) Gebėjimai kurti architektūros projektus, kurie atitiktų estetinius ir techninius reikalavimus	Projektiniai pasiūlymai pagal suderintą projektavimo užduotį / programą Urbanistinis projektas Pastato projektas (TP)	Nieko bendro su ES direktyvos reikalavimais. „Žaidimas be taisyklių“. Tarpdisciplininio meno atstovai nekuria projektų, kuriems reikalingi gebėjimai kurti architektūros projektus ir projektavimo igūdžiai.
Projektavimo igūdžiai (25 %) Praktiniai projektavimo igūdžiai, siekiant patenkinti pastato naudotojo reikalavimus, atsižvelgiant į suvaržymus, atsirandančius dėl kainos veiksnių ir statybos normų	Architektūros menas, erdvės formavimo menas	Medijų (komunikacijos) menas (spekuliacijos, video menas, koliažas, akcija, instaliacija ir t. t.) Žinių pobūdis neidentifikuotas Supratimas individualus
Žinios (20 %) Vaizduojamojo meno ir jo įtakos architektūros projekto kokybei žinios	Egzistuoja žinių patikros mechanizmas (LAR atestacija, kvalifikacijos kėlimo kursai ir t. t.). Žinių pobūdis susijęs su planavimu ir projektavimu	Rezultato / paslaugos pateikimo būdas neregulmentuotas Rezultato / paslaugos pobūdis – alternatyva, t. y. konceptualus, dažniausiai oponuojantis oficialiai pozicijai
Pakankamos žinios (15 %) <ul style="list-style-type: none"> - Pakankamos miestų projektavimo, planavimo žinios ir igūdžiai, reikalingi planavimo procese (5 %) - Pakankamos architektūros istorijos ir teorijos, susijusių menų, technologijų ir humanitarinių mokslų žinios (4 %) - Pakankamos žinios apie fizines problemas ir technologijas bei pastatų funkcijas, kad jų vidus būtų patogus, o patys pastatai apsaugotų nuo klimato poveikio pagal tvaraus vystymosi principus (3 %) - Pakankamos žinios apie pramonę, struktūras, taisykles ir procedūras, reikalingas tam, kad projektų koncepcijos taptų pastatais, o planai būtų įtraukti į bendrąjį planavimą (3 %) 	Supratimas susijęs su planavimu ir projektavimo pasekmėmis, viešinimu ir t. t.	
Supratimas (10 %) <ul style="list-style-type: none"> - Supratimas apie žmonių ir pastatų ir jų aplinkos santykių ir apie poreikį suderinti pastatus ir erdvę tarp jų su žmonių poreikiais ir masteliu (3 %) - Architekto profesijos ir architekto vaidmens visuomenėje supratimas, ypač rengiant socialinių veiksnių įvertinimo aprašus (3 %) - Tyrimo ir projektų aprašų rengimo metodikos supratimas (2 %) - Konstrukcinio projektavimo ir su pastatų projektavimu susijusių konstrukcinių ir inžinerinių problemų (2 %) 	Planavimo ir projektavimo proceso organizavimas, valdymas, vadyba ir viešas administravimas. Monitoringas	Oficialių institucijų ir teisinių procedūrų kritika
Kitos žinios Bendro pobūdžio žinios apie planavimo ir projektavimo procesus ir jų kontrolės mechanizmus		

Architektūros srities raidos apibrėžimas

Architektūros srities raidos apibrėžimas yra susijęs su produkto / paslaugos kūrimo procesu, kuris susideda iš kelių dalių – parengiamasis / organizacinis etapas, architektūrinio projektavimo etapas, eksploatacinis etapas. Jeigu produktą/paslaugą kuria ne architektas, proceso eiga ir jo kontrolė yra neprognuojuama.

Proceso etapai	Architektūros sritis	Erzacas
Organizacinis etapas		
Socialinis užsakymas	Politinė bendruomenė, juridinis arba fizinis asmuo	Menininkas pats inicijuoja procesą
Projektavimo sąlygos	Institucijos, tarnybos, viešojo administravimo pareigūnai	Jokių sąlygų
Projektavimo užduotis	Viešojo administravimo pareigūnai	Nėra užduoties
Pradiniai duomenys	GIS, topografija, registro centro duomenys	Menininko individuali samprata
Finansavimas	Valstybės / savivaldybės biudžetas, privačios lėšos	Finansuojami projektai / paraiškos (LKT, ES fondai)
Reikalavimai proceso dalyviams		
Disciplinos matrica	Griežti reikalavimai kompetencijai ir atitikimas architektūros sričiai	Jokių reikalavimų
Profesionalumas	Privalomas kvalifikacinis laipsnis ir profesinė kvalifikacija	Jokių reikalavimų
Meistriškumas	Priklauso nuo praktinės patirties	Nėjmanoma identifikuoti, nes bet koks veiksmas traktuojamas kaip kūrybinė sėkmė
Teorinis pagrindimas	Būtina prisilaikyti teorinio diskurso, egzistuojančio akademinėje bendruomenėje	Atsitiktinis arba jokie (individuali samprata)
Kultūrinė tradicija	Kokybės indikatorius (pagal V. Kavolį)	Ignoruoja ryšys su kultūrine tradicija
Proceso kokybės indikatoriai		
Pritaikomumas	Tenkina bendruomenės (individo) poreikius	Jokio
Svarstymas su visuomene	Reglamentuota procedūra	Jokio
Pristatymas/viešinimas viešoje erdvėje (TV, internetas ir t. t.)	Privalomas, akcentuojant poveikį aplinkai ir kitas pasekmes	Pristatomas kaip individualus menininko pasiekimas
Proceso rezultatas		
Rezultatas	Realizuotas projektas	Įrašas į menininko CV
Pasekmės	Kokybiška aplinka, pagarba paveldui	Iškreiptos sampratos, sukurta „tarpdisciplininio meno“ verslo niša

Taip par reikia suprasti, kad socialinio užsakymo formulavimas yra sudėtingas procesas, kuriame aktyviai dalyvauja visi politinės bendruomenės subjektai. Erzaco atveju bendruomenė nėra „socialinis užsakovas“, taip pat jam nereikia jokių išankstinių projektavimo sąlygų, projektavimo užduoties, pasekmių vertinimo ir t. t.

Architektūros srities projekto apibrėžimas

Projektas tai laikina veikla, galinti peraugti į pastovią, nukreipta į unikalų tikslą pasiekimą (pvz., produkto ar paslaugos sukūrimą), turinti savo pradžią ir pabaigą bei baigtinius išteklius. Projekto tikslai gali skirtis nuo bendrųjų organizacijos tikslų, didelių projektų planavimui, įgyvendinimui ir stebėjimui gali būti sukuriamos specialios laikinos organizacinės struktūros – projekto grupė, viena ar kelios darbo grupės.

	Architektūros sritis	Erzacas
Projekto apibrėžimas	Profesinė veikla , nukreipta į produkto, paslaugos ar rezultato sukūrimą, turinti savo pradžią ir pabaigą bei baigtinius išteklius. Projekto rengėjas yra aukštos kvalifikacijos profesionalas, rinkos dalyvis.	Vienartinis darbas turintis lokalų tikslą, ir laikiną organizacinę struktūrą, kuri likviduojama jam pasibaigus. Projekto rengėjas rašo paraišką finansavimui, t. y. nėra rinkos dalyvis.
Reikalavimai projektui	Reglamentuota projekto apimtis, sudėtis, pateikimo būdas, derinimo procedūros.	Jokių reikalavimų, bet akcentuojamas projekto tarpdiscipliniškumas.
Projektų tipas (pagal apibrėžtus tikslus ir būdus jiems pasiekti)	<ol style="list-style-type: none"> Produkto (paslaugos) kūrimo projektai: <ul style="list-style-type: none"> - Pastatų architektūros projektai - Urbanistiniai projektai - Inžineriniai projektai Sistemų kūrimo projektai: <ul style="list-style-type: none"> - GIS ir kitos duomenų bazės - Urbanistinės struktūros ir sistemos (erdvinės struktūros, morfotipai ir kt.) - Susisiekimo sistemos ir infrastruktūra (pėsčiųjų zonos, žaliosios jungtys) Tyrimų, analitiniai projektai: <ul style="list-style-type: none"> - Architektūriniai-urbanistiniai tyrimai - Urbanistinės plėtros galimybių studijos - Alternatyvų analizė ir palyginimas 	Tikslas nekonkretus, toks projektas neturi realizacinio mechanizmo, t. y. jis neturi aiškaus rezultato.
Projektų aktualumas (sprendžiamos problemos, jų aktualumą ir sprendimų naujumas)	<ol style="list-style-type: none"> Tipiniai projektai, kurie gali būti atkuriami skirtingose situacijose, juos pakoregavus pagal vietos sąlygas / kontekstą, Unikalūs projektai, kurie negali būti tiražuojami dėl to, kad jų situacijos nesikartoja. 	Aktualumas neidentifikuotas, dažnai primena socialines akcijas. Dominuoja individuali fundamentinių, sisteminių reiškinių ir įvykių interpretacija.
Projektai pagal sudėtį ir veiklos srities struktūrą	<ol style="list-style-type: none"> Vienetiniai nedideli architektūros projektai – atskiri, nepriklausomi nuo kitų projektų, skirtingo tipo ir dydžio projektai, Multiprojektai – architektūrinis / urbanistinis kompleksas ar programa, susidedanti iš tarpusavyje susijusių vienetinių projektų, Megaprojektai – tikslinės didelių teritorijų / regionų vystymo programos, infrastruktūros projektai, megastruktūros. 	Lokalūs, neaktualūs, neaiškaus žanro, pateikti laisva forma.
Projektai pagal veiklos sritį	<ol style="list-style-type: none"> Mokomieji ir švietimo projektai (pagal aukštųjų mokyklų studijų programas) Tyrimų ir vystymo projektai (pagal mokslo padalinių tyrimų sritis ir prioritetus) Inovaciniai projektai (pagal švietimo ir mokslo struktūrų strateginius planus) Investiciniai projektai (pagal sutartis su investitoriais / vystytojais) 	<p>Vaikų ikimokyklinio ugdymo renginiai architektūros temomis (VŠĮ „Vario burnos).</p> <p>Keliaujančios architektūros dirbtuvės vaikams ir jaunimui¹⁴⁶.</p>

146 Keliaujančios architektūros dirbtuvės – vasaros atostogų metu vykstantis projektas, kuriuo yra siekiama skatinti vaikus ir jaunimą būti aktyviais savo aplinkos kūrėjais, aktyvinti bendruomeninę veiklą ir pilietiškumą mažiau išsivysčiusiose miesteliuose. <https://www.keliaujanciosdirbtuves.lt/apie-keliaujancias-dirbtuves/>

	Architektūros sritis	Erzacas
Projekto fazės	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicijavimas (<i>initiation</i>) 2. Planavimas (<i>planning</i>) 3. Vykdymas (<i>production</i>) 4. Kontrolė, stebėjimas (<i>monitoring</i>) 5. Užbaigimas (<i>completion</i>) 	<p>Projekto fazių/etapų nedaug, kadangi jie trumpalaikiai.</p> <p>Fazės pagal poreikį.</p>
Projekto vadyba	<ol style="list-style-type: none"> 1. Visumos valdymas ir apimties vadyba 2. Sąnaudų (laiko, kainos (išlaidų)) 3. Kokybės 4. Personalo ar komandos <p>Vykdoma pagal ISO (<i>International Standard Organization</i>) – tai tarptautinės standartų organizacijos kokybės vadybos sistemų standartai.</p>	Vadyba pagal individualų supratimą ir poreikį.
Projekto rezultatas	Realizuotas objektas tiksliai pagal projektą, eksploatacija.	Finansinė ataskaita. Projekto kokybė neidentifikuota.

Architektūros srities raidos vertinimo kriterijai

Apie architektūros kokybę šnekama daug, bet aiškumo nėra. Pagrindinis šnekėtojas – Lietuvos architektų rūmai (LAR)¹⁴⁷, kurie surengė kelias konferencijas architektūros kokybės klausimais. Daug kalbama apie architektūros kokybės kriterijus, bet neaišku ar kalbama:

- apie *architektūrinio projektavimo proceso mechanizmo kokybę*;
- ar *apie architektūros projektų derinimo procedūrų, t. y. teisės aktų kokybę*;
- ar *apie pastatų architektūros meninę kokybę*;
- ar *apie urbanistinių erdvių meninę kokybę*;
- ar *apie statybines, t. y. projekto įvykdymo techninę kokybę* ir t. t.

LAR organizuotos konferencijos vyko kelis metus iš eilės, visados buvo kalbama apie architektūros kokybę, bet niekados apie **Architektūros meną**. Todėl neaišku – koks yra ryšys tarp ARCHITEKTŪROS KOKYBĖS ir ARCHITEKTŪROS MENO. Apie Architektūros meną nekalbama ir Architektūros įstatyme, kuriame sakoma, kad architektūros kokybės kriterijai yra šie¹⁴⁸.

1. Urbanistinis integralumas;
2. Atitiktis darnaus vystymosi principui;
3. Statybos ir kuriamos aplinkos kokybė (ergonomiškumas), ilgaamžiškumas;
4. Inovatyvumas (naujų technologijų, medžiagų, architektūrinių, urbanistinių sprendimų panaudojimas);
5. Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas;
6. Aplinkos pritaikymas visiems visuomenės nariams – projektavimo visiems (universalus dizaino) principų taikymas, užtikrinant žmonių srautų judumą ir projektuojamų objektų prieinamumą (pasiekiamumą);

147 Statyba ir architektūra. Architektūros kokybė: apie tikslus ir priemones 2016-09-22. Plačiau: <https://sa.lt/architekturos-kokybe-apie-tikslus-ir-priemones>

148 LR Architektūros įstatymas. III SKYRIUS. ARCHITEKTŪROS KOKYBEI TAIKOMI REIKALAVIMAI. 11 straipsnis. Architektūros kokybės kriterijai.

7. **Vientisa architektūrinė idėja;**
8. Funkcionalios pastato struktūros kūrimas;
9. **Estetika;**
10. Sprendimų racionalumas, įvertinus statinio projektavimo ir projekto realizavimo kainos santykio optimalumą.

Meninėmis kategorijomis galima kalbėti tik kai turime reikalą su „**vientisa architektūrinė idėja**“ (7 kriterijus) ir „**estetika**“ (9 kriterijus). Šie terminai būtų aiškiau, jeigu būtų kalbama apie *profesionalumą, profesinį meistriškumą, konceptualumą, meniškumą*. Bet tai ne teisinės kategorijos, todėl jų naudojimas yra labai subjektyvus. Šių indikatorių nebuvimą bandoma kompensuoti hipertrofuotu architektūros socialumu – viešaisiais svarstymais su visuomene, visuomenės įtraukimu į planavimo procesus, diskusijomis apie „viešąsias erdves“ ir pan.

Kiti Architektūros įstatyme išvardinti kriterijai yra arba nesusiję su architektūros menu, arba yra formalūs / deklaratyvūs. Negi savaime neaišku, kad architektūra turi būti racionali, funkcionali, ergonomiška, prieinama visiems žmonėms ir t. t. Kokybės siekiamybė – tai dar ne kokybės kriterijus.

Kriterijų aprašai. Principai, veikla, kūryba

Kriterijų¹⁴⁹, pateiktų Architektūros įstatyme analizė rodo, kad kalbama apie veiklą, kuri labiau yra susijusi su viešojo sektoriaus ūkiu, socialine politika (universalus dizainas) ir finansais, negu su individualiomis architektūrinėmis koncepcijomis. Bet kokio kokybiško produkto / rezultato būtina sąlyga – gerai parengti specialistai, vienodai suprantami terminai ir kokybiškas / tinkamas instrumentarijus. Be to, visa tai turi būti vykdoma srityje, kuri nekelia abejonių / dviprasmybių. Tai reiškia, kad reikia skirti socialiai atsakingą profesinę veiklą nuo individualaus menininko „žaidimo“, verbalinių interpretacijų ir viešųjų ryšių (komunikacijos) manipuliacijų.

149 Kriterijus – (gr. kriterion – matas, vertinimo pagrindas) – požymis, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma, klasifikuojama; vertinimo pagrindas, matas. Rodiklis – veiklos rezultatų, kokybės ir kiekybės išraiška, duomuo.

Eil. Nr.	Kriterijai pagal architektūros įstatymą	Komentaras
1.	Urbanistinis integralumas	Šis kriterijus turi prasmę tik tada, kai vienodai suprantami terminai <i>Urbanistika</i> , <i>Urbanistinė struktūra</i> ir pan. Lietuvoje šito nėra.
2.	Atitiktis darnaus vystymosi principui	Bendro pobūdžio teiginys, labiau būdingas politinėms deklaracijoms, konvencijoms. Toks teiginys neturi prasmės profesiniame lauke, kur tinkamai parengti specialistai sprendžia konkrečius uždavinius pagal galiojančią teisinę aplinką ir kultūrinę tradiciją, nes tai yra savaime suprantamas teiginys.
3.	Statybos ir kuriamos aplinkos kokybė (ergonomiškumas), ilgaamžiškumas	Bendro pobūdžio teiginys, susijęs su praktiškos visuomenės poreikiais ir elementaria išpildymo (statybos) kultūra.
4.	Inovatyvumas (naujų technologijų, medžiagų, architektūrinių, urbanistinių sprendimų panaudojimas)	Bendro pobūdžio teiginys, susijęs su šiuolaikinės (išmaniosios) visuomenės poreikiais.
5.	Nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas	Bendro pobūdžio teiginys, susijęs su kultūringos visuomenės poreikiais. Šis kriterijus nieko nepasako apie realią problemą, kurią kai kurie mokslininkai įvardina kaip – paveldo plėtros (naudojimo) ir apsaugos (draudimas) balansas.
6.	Aplinkos pritaikymas visiems visuomenės nariams – projektavimo visiems (universalus dizaino) principų taikymas, užtikrinant žmonių srautų judumą ir projektuojamų objektų prieinamumą (pasiekiamumą)	Bendro pobūdžio teiginys, susijęs su demokratinės visuomenės poreikiais. Kartais suprantamas labai tiesmukiškai kaip socialinė lygiava. Galioja tik viešajam sektoriui.
7.	Vientisa architektūrinė idėja	Architekto profesionalumo (meistriškumo) rodiklis. Tai yra pagrindinis architektūros kokybės kriterijus. Tiesa neaišku ar kalbama ir apie urbanistinės idėjas, t. y. apie architektūrinius-urbanistinius ansamblius (kompleksus).
8.	Funkcionalios pastato struktūros kūrimas	Šis kriterijus aktualus tik pastatų architektūrai ir nesusijęs su miesto erdvinėmis struktūromis. Priklauso nuo pastato tipologijos ir užsakovo poreikių. Iš esmės tai yra susitarimo rezultatas, kuris pasiekimas logiškai analizuojant strategines alternatyvas ir projektinių pasiūlymų variantus.
9.	Estetika	Nekonkretus kriterijus, nes Estetika (gr. αισθητική – „jutiminis“) yra filosofijos šaka, tirianti grožį ir meną, grožio, meno dėsnius ir harmoniją; sudaro metodologinį pagrindą meno šakoms tirti.
10.	Sprendimų racionalumas, įvertinus statinioprojektavimo ir projekto realizavimo kainos santykio optimalumą	Tai yra savaime suprantamas teiginys.

Kiti architektūros veiklos / proceso / rezultato kriterijai turėtų būti konstruojami pagal sritis, kurios įtakoja architektūros galutinį rezultatą – **praktinė veikla, studijos, mokslas**. Tik po to galima kalbėti apie menininko saviraišką, kūrybinius manifestus, ideologines / politines deklaracijas, bienalės, tarpdisciplininį meną ir t. t. Pagrindinis reikalavimas – vengti lėkštos informacijos, spekuliatyvių tezių (apie viską ir apie nieką).

Kriterijų nustatymo principai

Pagrindinis principas – nekurti naujų, bet tobulinti esančią sistemą, kuri apima studijas, praktinę veiklą ir mokslą. Nereikia išsigalvoti netradicinių ekstremistinių alternatyvų, utopinių verbalinių tuščiažodžiavimų ir t. t. Reikia sudaryti nepakantumo atmosferą paviršutiniškam žinių graibstymui ir jo padariniams, atsisakant ydingos nuostatos, kad architektūra yra visų reikalas, kad ją gali daryti bet kas, kad bet kokia idėja yra vertinga ir t. t.

Architektūros vertinimo kriterijumi nelaikoma archiaktyvistų nurodoma sąvokė – socialumas, nes tai yra visuomenės socialinio aktyvumo ir problemos aktualumo rodiklis, bet ne galutinio architektūros rezultato kokybės indikatorius.

Architektūros vertinimo kriterijumi nelaikomas tarpdiscipliniškumas, nes tai yra instrumentarijaus / metodo charakteristika, bet ne galutinio architektūros rezultato kokybės indikatorius.

Architektūros vertinimo kriterijumi nelaikoma sąvokė – originalumas, nes tai nėra architektūros meninės kokybės garantas. Originalumas dažnai tampa savitiksliu dalyku, o tai yra meninių ambicijų, bet ne meistriškumo rodiklis.

Siūloma tokia kriterijų struktūra – 1) **Kultūros tradicija** (nacionalinis lygmuo), 2) **Disciplinos matrica** (profesinis lygmuo), 3) **Kūryba** (meninis aspektas), 4) **Kitos sritys**.

Jeigu tikrai norima kažką išsiaiškinti ir objektyviai vertinti visą Architektūros reiškinį, būtina atsižvelgti į visus lygmenis. Kitu atveju turime lokalią (žinybinę) vertinimo sistemą, kuri iš tikrųjų neatspindi realios situacijos. Tai reiškia, kad LKT egzistuojanti Architektūros samprata neturi nieko bendro su realiu šios profesijos turiniu.

Architektūros srities raidos vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
Kultūros tradicija			
1.	Lietuvos kultūros atstovavimas tarptautinėje erdvėje	<ol style="list-style-type: none"> Lietuvos kultūros atstovavimas visuose lygiuose (projektai ir kiti kūrybiniai darbai) Bienalės / festivaliai / kongresai. Venecijos architektūros bienalė¹⁵⁰, Talino architektūros bienalė, Kauno architektūros festivalis Parodos lietuvoje. LAS „Žvilgsnis į save“, LAS skyriai („Kryptis – šiaurė“) Architektūros studentų projektų ir BD apžiūra konkursas (ACSA¹⁵¹, Baltijos šalių aukštųjų architektūros mokyklų, Eurazijos ir t. t.) Ekspertinis atstovavimas tarptautinėse apžiūrose, konkursuose, vertinimo komisijose ir t. t. (kokie ekspertai ir kas juos parenka) 	<p>Renginių prestižas, parodų katalogai, atsiliepimai viešojoje erdvėje, ekspertų kompetencija.</p> <p>Pagrindinis indikatorius – parodos katalogas, nes paroda be katalogo yra tuščias renginys.</p>
Disciplinos matrica			
2.	Atitikimas architektūros sričiai	<ol style="list-style-type: none"> Neturi būti dviprasmiškų traktuočių, t. y. negalima naudojant kitos srities leksiką ir instrumentus, tvirtinti, kad projektas priklauso architektūros sričiai. Būtina sąlyga – aiškūs nedviprasmiški terminai. Turi būti profesionalus teiginys, t. y. projektas turi būti atliktas architekto instrumentais (brėžiniai, schemas, maketai, 3D ir t. t.). Verbalinis tekstas nelaikomas architektūros projektu. Atitikimas LR Architektūros įstatymui. Tai reiškia, kad egzistuoja tam tikras architektūros žanro ir profesijos standartas. Atitikimas konkrečiam architektūros žanrui (pastatų architektūra, urbanistinių kompleksų architektūra, landšafto architektūra, interjero architektūra). 	<p>Aiškūs terminai, konkreti projekto stadija (eskizas, projektiniai pasiūlymai, TP, DP ir t. t.), konkretus žanras, aktuali problema</p>
5.	Architektūros kokybė	LR architektūros įstatymo reikalavimai	Architektūros menas (LAMT) arba kokybė (LAR). Viešas interesus
6.	Urbanistinė argumentacija	Šis kriterijus turi prasmę tik tada, kai visi proceso dalyviai vienodai supranta terminus <i>Urbanistika</i> , <i>Urbanistinė struktūra</i> ir pan. Lietuvoje šito nėra ¹⁵² .	Visuotinai aprobuota konteksto plėtos architektūrinė-urbanistinė koncepcija

150 Venecijos architektūros bienalėje Lietuva dalyvavo 2016 ir 2018 metais.

151 ACSA – Architektūros mokyklų asociacija (*Association of Collegiate Schools of Architecture*) yra ne pelno siekianti asociacija. Ją sudaro daugiau kaip 200 mokyklų (įkurta 1912 m.), kuriose vyksta studijos pagal akredituotas programas JAV ir Kanadoje. Per šias mokyklas atstovaujama daugiau nei 5000 architektūros fakultetų. ACSA turi daugiau nei 300 rėmėjų (architektūros firmos, profesinės asociacijų ir privatūs asmenys).

152 2019 metais KPD direktorius V. Bezarus kreipėsi į viešojo administravimo sektorių su prašymu pateikti „Urbanistinės struktūros“ apibrėžimą. Šis įvykis rodo, kad objektyvios mokslinės kategorijos tapo teisinės interpretacijos objektu.

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
7.	Architektūrinė kompetencija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Projekto autorius turi būti baigęs architektūros studijas, t. y. turi turėti profesinę kvalifikaciją (profesinė kompetencija). Be to, reikalinga praktinė patirtis, nes vien kvalifikacinio laipsnio (išsilavinimas – bakalauras ar magistras) nepakanka. Egzistuoja tam tikras kompetencijos standartas – jeigu žmogus nėra baigęs architektūros studijų programos (ne dizaino ar pan.) jis aiškiai nepadarys tinkamo projekto Architektūros srityje. 2. Kūrybinė / meninė ambicija (dalyvavimas užsakomuose, nacionaliniuose / tarptautiniuose architektūriniuose ir urbanistiniuose konkursuose, parodose ir t. t.) 3. Kompetencijos pagal sritis – architektas, architektas-urbanistas, landšafto architektas, projekto vadybininkas, teritorijų planavimo dokumentų rengėjas ir t. t. 4. Aktyvumas profesinėje ir viešojoje erdvėje (FB, internetas, straipsniai ir t. t.) 	<p>Architektūros studijų programų akreditavimas (kas 5 metai)</p> <p>Profesinis atestavimas</p> <p>Išsilavinimas pagal akredituotas „Architektūros“ studijų programas (vientisąsias arba bakalauro / magistro), atitinkančias ES direktyvą</p> <p>Praktinė patirtis</p> <p>Eksperto kompetencija</p>
Kūryba			
5.	Architektūrinė užduotis / projekto programa	Aiškiai suformuluotas tikslas ir uždaviniai. Svarbu, kas formuluoja užduotį – sociumas (bendruomenė) per politikus, privatus užsakovas ar turime reikalą su individualia saviraiška.	Aiškiai įvardintas pagrindinis objektas
6.	Pradiniai duomenys	Turi būti aiški pradinių duomenų struktūra.	Duomenų patikimumas, naujumas
7.	Argumentacija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Idėjos metodinis nuoseklumas 2. Naudojamų terminų aiškumas ir konkretumas 3. Kritinis reflektyvumas 4. Sąsajos su mokslininkų ir architektų bendruomenės kuriamu diskursu 	Tikslo formulavimas
8.	Profesionalumas	Disciplinos matrica – profesinis teiginys, išreikštas grafiškai (projektas, vizija, meninė akcija, literatūrinis tekstas ir t. t.)	Projektavimo stadija ir žanras (detalumo lygis)
9.	Profesinis meistriškumas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rezultato konkretumas (pastatų projektai, urbanistiniai projektai, teritorijų planavimo dokumentai) 2. Projektų apimtis, sudėtis, detalumo laipsnis 3. Projektų pateikimo ir pristatymo būdas 4. Meninė kokybė (stilistinis vientisumas, išraiškingumas) 5. Kontekstualumas (urbanistin. integralumas) 	Ekspertinis vertinimas
Kitos sritys			
10.	Santykis su kitomis disciplinomis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Disciplinos autonomiškumas. 2. Tarpdiscipliniškumas. Turi būti nurodyta tarp kokių disciplinų vyksta veiksmas ir koks santykis su pagrindine architektūros disciplina. 3. Daugiadiscipliniškumas. 4. Transdiscipliniškumas. 	Turi būti įvardintos disciplinos, kitaip neįmanoma kalbėti apie tarpdiscipliniškumą.
11.	Sąsajos su mokslininkų ir architektų bendruomenės kuriamu diskursu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Architektūros ir urbanistikos mokslas. Oficialiai tokio dalyko nėra. (Meno kryptį klasifikatorius, Vaizduojamieji menai (V000), V001 Architektūra) 2. Menotyra. (H000 Humanitariniai mokslai, H003 Menotyra) 3. Kultūros istorija ir antropologija¹⁵³ 4. Sociologija (S000 Socialiniai mokslai, S005 Sociologija) 5. IT ir kitos technologijos (duomenų bazės, modelavimas ir t. t.) 	Mokslinio teksto pritaikomums architektūros ir urbanistikos srityje

153 VU Istorijos fakulteto studijų programa „Kultūros istorija ir antropologija“. Praeities bei dabarties visuomenės ir kultūros nagrinėjamos antropologijos, sociokultūrinės istorijos, atminties ir kultūros studijų požiūriu. Įgytos žinios ir kompetencijos leidžia suprasti visuomenę, atpažinti jai aktualius reiškinius, kurti tai, kas yra ar bus reikšminga.

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
12.	Mokslininkai	Mokslinis laipsnis (humanitariniai mokslai ar menai; mokslinė kompetencija ar socialinis statusas). Ypač reikalinga, kai kalbama apie gretutines sritis. Menotyrininkai, architektūrologai, kultūrologai, architektūros istorikai	Knygos, straipsniai recenzuojamuose periodiniuose mokslo žurnaluose
13.	Viešosios įstaigos	<ol style="list-style-type: none"> 1. Architektūros fondas (architektūros viešinimas, diskusijų klubas, laisvalaikio praleidimo forma) 2. Architektūros kokybės asociacija (kvalifikacijos kėlimo kursai) 3. LAS (parodos, konkursai) 4. LAR (projektavimo paslaugos verslas) 	<p>Kas steigėjas (fizinis ar juridinis asmuo)?</p> <p>Koks valdymo / administravimo principas?</p>
14.	Studijos	SKVC akredituotos studijų programos „Architektūra“	Kvalifikacinis laipsnis (išsilavinimas) ir profesinė kvalifikacija (profesija)
15.	Kvalifikacijos kėlimo kursai	Kvalifikacijos kursų tikslas: <ol style="list-style-type: none"> 1. Suteikiamos arba atnaujinamos žinios, tiesiogiai susijusios su profesija 2. Suteikiamos arba atnaujinamos žinios, netiesiogiai susijusios su profesija 3. Ugdomi gebėjimai kurti architektūros ir urbanistikos projektus 4. Suteikiamas bendras supratimas apie architektūros procesą (derinimai, teisinė aplinka ir t. t.) 	Kursų turinio atitikimas architektūros sričiai.

Architektūros srities raidos rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
Procesas			
1.	Socialinio užsakymo formulavimas	Svarbu kas inicijuoja plėtrą ar kitus pasikeitimus, kas suformuoja pagrindinę užduotį, kas finansuoja procesą	Politinės bendruomenės (miesto gyventojų) pritarimas plėtrai, t. y. pasikeitimams
2.	Organizacinis procesas	Proceso valdymas, Vadyba, Administracinė (organizacinė) veikla	Kalendorinis grafikas, monitoringas, ataskaita
3.	Analitinis procesas	Duomenų bazė yra organizuotas (susistemintas, metodiškai sutvarkytas) duomenų rinkinys pagal aiškią struktūrą	Statistiniai duomenys (GIS, topografija, kadastras, analogai). Kokybinis vertinimas
4.	Programa, užduotis, techninės sąlygos	Turi būti aiškiai suformuluotas tikslas ir uždaviniai. Nurodomi reikalavimai ir sąlygos, reikalingos norint pasiekti kokybišką rezultatą	Užduotis suderinta su suinteresuotomis institucijomis Užduotis atitinka teisės aktus ir TP dokumentus Užduotis pristatyta visuomenei
5.	Planavimo procesas	Projektavimo proceso organizavimas, Konceptualus vadovavimas	Aiškios kompetencijos Kalendorinis grafikas Tinkama metodika Profesionali vadyba Galutinis rezultatas
6.	Monitoringas	Projektavimo proceso, projekto vadybos, pradinių duomenų, metodikos, koncepcijos (idėjos), projektuotojų kompetencijų ir tarpinių rezultatų stebėseną	Proceso tarpinių rezultatų kontrolė Užduoties verifikavimas
Projektas			
7.	Architektūrinis konkursas	Konceptualūs projektai, Geriausios architektūrinės idėjos paieška	Kokybiškos sąlygos, kompetentinga vertinimo komisija
8.	Architektūrinis-techninis projektavimas	Kvartalų (namų grupės) projektai, Pastatų projektai, Urbanistiniai projektai, Teritorijų planavimo dokumentai (DP, SP)	Pilnos apimties projektas (brėžiniai, maketas, vizualizacijos, aiškinamasis raštas)
9.	Derinimas	Atitikimas projektavimo užduočiai, sąlygoms ir procedūroms	Suderintas projektas, leidimas statybai
10.	Pasekmių vertinimas	Visuomenė turi būti supažindinta su projekto pasekmėmis	Projekto viešinimas
Edukacija ir viešinimas			
11.	Architektūros viešinimas	Parodos su parodų katalogais („Kryptis – Šiaurė“, „Klaipėdos architektūra“) Leidybiniai projektai (knygos, straipsniai ir t. t.)	Parodos katalogas su ISBN kodu

Architektūros srities projekto vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Atitikimas architektūros sričiai	Projektinio sprendinio konkretumas. - Architektūros srities projektu nelaikomas rašytinis tekstas arba nekonkrečių tezių rinkinys. - Taip pat projektu nelaikoma informacija be konkrečios situacijos.	Brėžiniai, maketai, vizualizacijos
2.	Projekto aktualumas bendruomenei	Projektas neturi būti savitiksliis dalykas, t. y. turi būti vykdomas pagal aiškią užduotį. Užduotis turi būti pristatyta visuomenei.	Užduotis/programa
3.	Projekto stadija	Priklausomai nuo pagrindinio tikslo projekte sprendžiamas arba urbanistinis, arba architektūrinis uždavinys. Nuo to priklauso detalumo laipsnis, t. y. projekto stadija – eskizinis projektas, projektiniai pasiūlymai, techninis projektas ir t. t. Socialinė diskusija (svarstymas su viosuomene) nelaikomas projekto dalimi, nes tai yra parengiamasis etapas.	Grafinės medžiagos ir maketų masteliai (M1:1000, M1:500, M1:100, M1:20)
4.	Pagrindinis objektas	Objektas identifikuojamas pagal sekančią loginę seką – sistema, struktūra, elementas. - Urbanistinė struktūra (gatvių tinklas, susisiekimo infrastuktūra) - Užstatymo morfotipas (kvartalas, namų grupė) - Erdvinė struktūra (aikštė, erdviniai kanalai) - Pastato funkcija ir meninė forma - Pastato elementų dizainas - Landšaftas - Mažosios architektūros formos miesto viešosiose erdvėse (komunalinis gerbūvio sutvarkymas) Kiekvienu atveju reikalingos skirtingos kompetencijos. Tokių projektų negali parengti bet kas.	Projekto detalumo laipsnis ir meninė kokybė, grafinės medžiagos (brėžinių) ir maketų masteliai
5.	Projekto apimtis, sudėtis (struktūra)	Viskas, kas padeda atskeisti pagrindinę idėją. Realizavimo etape, projekto sudėtis turi atitikti STR reikalavimus	STR reikalavimai
6.	Sprendinio profesionalumas	Projektas atliktas pagal išduotas sąlygas, prisilaikant teisės aktų, galiojančių teritorijų planavimo dokumentų, profesinių standartų	Derinimai
7.	Realumas / įvykdomumas	Techninis – ekonominis pagrindimas	Finansiniai skaičiavimai, pasekmių vertinimas
8.	Kultūrinė vertė	Sukurta išliekama kultūrinė vertė, svarbi Lietuvai	Realizuoto projekto vertinimas tarp ekspertų, architektų bendruomenėje ir viešojoje erdvėje

Architektūros sritys projekto rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Projekto poreikis	Turi būti realus socialinis užsakymas . Individuali architektūros ar urbanistikos samprata ar meninė saviraiška nelaikoma architektūros sritys projektu.	Ekonominis pagrindimas, kultūrinis poreikis, aktualumas bendruomenės kultūrinei tradicijai arba valstybės reprezentacijai
2.	Projektavimo užduotis, programa	Istoriškai, kultūriškai ir ekonomiškai pagrįsta užduotis	Suderinta su visomis instancijomis užduotis / programa, pristatyta visuomenei
3.	Argumentacija	Principinių vertybinių nuostatų etapas. Projekto argumentacija turi atitikti kultūrinę tradiciją ir disciplinos matricą (profesinė kompetencija). Vienkartinė meninė akcija, pagrįsta verbaline argumentacija nėra architektūros sritys projektas (pvz., parodos architektūra, vieno kūrinio paroda, meninė akcija ir pan.).	Ekspertinis vertinimas (Metodiniai principai, mokslinė kompetencija)
4.	Alternatyvų analizė ir palyginimas	Urbanistinės plėtros galimybių studija (galimų strateginių projektinių traktuočių / alternatyvų analizė). Kultūrologinė diskusija su istoriniu kontekstu, siekiant urbanistinės plėtros ir paveldo apsaugos balanso. Ypač svarbu ten, kur iš esmės keičiasi urbanistinė struktūra, morfotipas ir pan.	Ekspertinis vertinimas (Metodiniai principai, mokslinė kompetencija)
5.	Pasirinktos alternatyvos detalizavimas	Eskizinis projektas (projektinis pasiūlymas)	Ekspertinis vertinimas (LAR regioninės architektūros tarybos)
6.	Projekto architektūrinė kokybė	Sprendinio pagrįstumas (medžiagų ilgaamžiškumas, urbanistinis integralumas, kontekstualumas, stilistinis vientisumas ir t. t.). Architekto profesinis meistriškumas.	Ekspertinis vertinimas (LAR regioninės architektūros tarybos)
7.	Pateikimas	Projektas turi būti pateiktas suprantamai, pilna apimtimi, su specialia programine įranga. Privalomas didelis detalumo laipsnis.	Brėžiniai ir maketai turi būti atlikti tinkamuose masteliuose (M1:1000, M1:500, M:1:100, M1:20)
8.	Realizavimo galimybė	Projekto techninio realizavimo paprastumas, t. y. aukšta inžinerinių sprendinių kokybė. Urbanistinio projekto atveju, rengiami teritorijų planavimo dokumentai, vyksta kiti projektavimo etapai.	Kokybiška, profesionaliai parengta projektinė dokumentacija
9.	Projekto vertė (nerealizavimo atveju)	Aukštos meninės vertės architektūrinis projektas, turintis didelę vertę netgi tada, kai nėra realizuojamas.	Unikali architektūrinė ar urbanistinė koncepcija, aukšto lygio architektūrinė grafika

Kultūra^τ

www.kulturostyrimai.lt